

ШЫН

№ 2-3
(17964-65)

2011 чылдың
январь 13,
четверг

Садар өртээ
5 рубль.

1925 чылдың август
31-де үнүн эгелээн

Ниитилел-политиктиг солун

e-mail: shyntuva@mail.ru

ЯНВАРЬ 13 – Россияның Парлалга хүнү

Байыр чедиришкүннери

Тываның массалыг информация чепсектерининг хүндүлүг жылдакчылары!

Профессионал байырлалыңар Россияның Парлалга хүнү-биле илерге байыр чедирип тур бис!

Бо дээрже журналистерни, редакторларны, ном үндүрүкчүлери, полиграфистерни, парлалга родукциязының тарадыкчыларын, эле-радиокомпанияларның ажил-акчыларын, бодунуң ажилы-биле Россияның информация делгемининг чаңгыс демнин хандырып база Россияның хамаатыларының Конституция езугаар кол эргези-сөсүн хостуун боттандырып турар чаңгыс-аңгы техниктиг болгаш чогаалык мергежилдерниң кижилерин аттыштырып турар байырлалыңар.

Демократтыг чорудулгаларны быжылгаарыңа, хамааты ниитилелдинг үндезиннерин тургузарыңа, угаан-бодалдың болгаш мөзү-шынарның үнелиг чүүлдерин хевирлээринге, өзүп орар салгалды кижизидеринге улуг роль массалыг информация чепсектеринге онаажыр.

Ниити-российжи чорудулгалар-биле кады сайзыравышаан, экономикада «өзүлденгиз бажымнарыңа» информация деткимчезин көргүспүшаан, политиктиг турум чорукка болгаш бистиң хөй националдыг чонувусту каттыштырыңа идигни бербишаан, Тываның массалыг информация чепсектери республиканың сайзыралыңа көскү салышкынны кирип турар. Шынчызы-биле, чажыт чогу-

биле, ниитилелдин эрге-ажыктарыңа бердингени-биле болгаш бодунга негелделии-биле, хөй-ниити амыдыралында болушкунарны чырыдарыңа шын болгаш чаңгыс талалавас чоруу-биле Тыва журналистиканың эң эки төлээлери ылгалып турар.

Бодунарның мергежилиңерниң бедик ат-алдарын моон соңгаар-даа журналистерниң эң эки чаңылдарыңа тударын силерге сеткиливис ханызыңдан күзедивис. Силерниң сөзүңер бүгү чоннуң үнелиг чүүлдерин пропагандалавышаан, силерниң номчукчуларыңарның, дыңнакчыларыңарның болгаш көрүкчүлериңерниң сагыш-сеткилинге ханы дээп, кижилерге чүгле чаагай хөөннү болгаш үзел-бодалдарны тывылдырар, ниитилелге дугуржулганы болгаш турум чорукту улам ыңай быжылгаарыңа бараан болзун. Силерниң күш-ажылыңар ниитилелди шын, бүгү талалыг болгаш сөөлгү медээлер-биле хандырышаан, кижилерге эң чидиг болгаш амгы үениң эң чугула айтырылганыңа харыыларыңа тыварыңа дузалаар болзун.

Силерге чаа-чаа чогаалдыкчы чедишкүннерни, эгээртинмес күштү, профессионал өзүлдени, сагыш-сеткилдинг көдүрлүүшкүнүн, быжыг кадыкшылды болгаш кижиге эргежок чугула ааскежин күзедивис!

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.

Тыва Республиканың Дээди Хуралының Даргазы К. ДАВАА.

Массалыг информация чепсектерининг хүндүлүг ажилдакчылары!

Профессионал байырлалыңар Россияның Парлалга хүнү-биле еткилим ханызыңдан байыр чедирип тур мен!

Журналистинг мергежили ээрге, эң чугула болгаш бөдүүн эс мергежилдерниң бирээзи-ир. Амгы үениң ниитилелинге медээлер чокта болдунмас. Хүнүп келирге-ле, бодувустуң де-скээриviste, округувуста, чур-вуста болгаш делегейде кандыг чаагай болушкуннар болганын илип алырынче далажыр бис.

Улуг Сибирге чаңгыс аай информация делгемин силер, журналистер, тургузуп турар силер.

Журналист – чогаалдыкчы мергежил, дилээшкүннер кылырын ол доктаамал негеп турар. Массалыг информация чепсектерининг эң эки төлээлери илередип турар чүүлдер – шынчы болгаш сыныш чок чорук. Силерниң холуңарда аажок күштүг чепсек-сөс бар, ону чөп ажыглап билири дээрже, езулук бедик мергежилдиг чоруктуң демдээ-дир.

Демократтыг ниитилелдинг чедишкүннерининг бирээзи болур

сөстүң хостуу МИЧ-лерни сайзырадырыңа идиг берип турары чөп, ол дээрже кижилерни чедингир медээлер-биле хандырады-дыр.

Үре-түннелдиг кады ажилда-жылга дээш силерге өөрүп четтиришкүнниң сөстерин бо хүнде илередиксеп тур мен! Эрге-чагырга органның биле чурттакчы чоннуң аразыңа харылзаштырыкчы күш болбушаан, массалыг информация чепсектери ниитилелдинг сагыш-сеткилиниң «көрүнчүү» болуп

турар. Силерни дамчыштыр кандыг-даа кижиге эрге-чагыргаже дыңнадыг кылып болур, а эрге-чагырга чок болгаш билдингир алаар.

Силерге чедишкүннерни, мурнуңарда салган чогаалдыкчы планнарыңарның болгаш идеяларыңарның күүсетинерин күзедим! Солун болгаш уттундурбас репортажтарны болгаш чүүлдерни хөйүнү бижиңер! Байырлалыңар-биле!

Россия Федерациязының Президентизининг Сибиринг федералдыг округга Бүрүн эргелиг төлээзи В и к т о р ТОЛОКОНСКИЙ.

«ШЫННЫҢ» БӨГҮНГҮ КОЛЛЕКТИВИ

Тываның хоочун солунунуң демниг коллективи чогаалдыкчы тураруу, чогуңгур ажил-херээ-биле өргүн чонунга төлөптиг бараан болушаан, оларның күзел-соруунуң илередикчизи болуп чоруур.

Журналист эш-өөрүвүске, бижикилеривиске Парлалга хүнү-биле «Шынчылар» байыр чедирип тур.

Ай-кыс МАСПЫК-ООЛДУҢ тырттырган чуруу.

«ШЫН» — бирги черде

«Мээң Тиилелгем» төлөвилелдинг түңнелдерин Чаа чыл бүдүү-зүнде Национал музей-нинг хуралдаар залыңа байырлыг байдалга үндүрген.

Чүс ажыг киржикчилерни аңгы-аңгы номинациялар аайы-биле шаңнап-мактаан бо хемчегге республиканың солуннарының аразыңа эң хөй материалдарны парлап үндүргени дээш «Шын» солуннуң редакциязы тиилээн.

Төлөвилелдинг түңнелин үндүрери-биле материалдарны дужаары-биле оргкомитетке дужаары безин дыка улуг ажил болган. Материалдар редакцияның иштинге безин улуг шылгалданы эртип, дөрт-беш аңгы тускай угланышкыннар аайы-биле бөлүглеттинген. Ынчангаш бистиң редакцияга парлаттыңан 150 ажыг материалдардан 74 материалды жюриның үнелигин алыры-биле кириген бис.

Ынчангаш «Берлин четкен тыва кижиге» деп материалы дээш хоочуннар Ш.П. Куулар болгаш К. А. Маспык-оол эң эки үнелелди алган. Олардан аңгыда ат-сурагыг чогаалчы Екатерина Танова («Дайын болгаш уруглар»), «Шын» солунда килдис эргелекчизи Айлаң Даржаа («Вера Байлак: «Путинниң бажын чыттап кагдым»), бистиң солуннуң хоочун бижикилери: Севеңмаа Хомушку, Чөпек-оол Кертик-оол, Дегут Демчик база тускай шаңналдарга төлөптиг болганнар.

Кандызын кандыг дээр боор: дайын киржикчилерининг болгаш тылдыг хоочуннарының амыдыралыңдан каяа-даа парлаттынмаан факт-барымдааларны бистиң солуннуң арыннарыңа чырытканын номчукчулар боттарының чагааларында демдегеп, өөреникчилериниң патриоттук кижизидилгезинге болгаш төөгү кичээлдеринге ажылгаарыңа онза чугула материалдарны парлааны дээш башкылар, библиотека ажилдакчылары болгаш анаа-ла ада-иелер өөрүп четтиргенин илередип, чагааларында бижип турарлар.

Чүгле солунга парлаттыңан материалдар эвес, Улуг Тиилелгениң 65 чылыңа тураскааткан акциялар, янзы-бүрү хемчеглерни организастан болгаш эрттиргени дээш тускай шаңналдарны база тывыскаалаан.

Бо төлөвилел моон-даа соңгаар ажилын уламчылаар. Ам маңаа кирген материалдарны аңгы ном кылдыр парлап үндүрер.

Айлаң ДАРЖАА.

БӨГҮН – Россияның Парлалга хүнү

«Шын» солун редакциязының хүндүлүг хоочуннары болгаш бижикчилери!

Россияның Парлалга хүнү-биле силерге «Шын» солун редакциязының коллективи изиг байыры чедирип, амыдырал-чуртталгаңарга аас-кежикти, өөрүшкүнү, кежик-чолду, демир-үжүүнүнү бизи амаа чидиг болурун күзеп тур.

Эрткен чыл ынак солунуустун 85 чылын демдег-лээни-биле төөгүге онзагай болушкун болуп арткан. Аңаа солунунун хүндүлүг хоочуннары болгаш бижикчилери ол байырлалга идепкейлиг киришкеннер. «Шын» солунга аңгы-аңгы чылдарда ажылдап чораан журналистер тыва парлалганың кол өзү болуп, ооң сайзыралына, журналистерниң чаа-чаа салгалдарын белеткээринге байлак арга-дуржулгазы-биле улуг рольду ойнааннар. Олар Тываның социал-экономиктиг хөгжүлдээринге боттарының ажыл-чорудулгазы-биле төлөпкү үлүүн киригеннер. Хоочуннарың аттары тыва журналистиканың төөгүзүндө төлөпкү черни ээлеп турар. Бөгүндө бистер, оларның аныяк салгалдары, хоочун коллегаларының ажыл-херээн уламчылап, оларның чогадыкчы шынарларына мөгейип, тура-

соруун, амыдыралга ынаан, тывынгыр чоруун үлөргө чиккеке ал чоруур бис.

Боттарының идепкейлиг чоруу-биле «Шынның» номчукчуларына солун болгаш чедингир материалдарны бижип турар авторларга юбилейни демдегеп тура, оларга өөрүп четтиришкениң сөстөрүн редакцияның ажылдакчылары чүректин ханызындан илергейлээннер. Редакцияның идепкейлиг авторлары Тываның хоорай, булуң бүрүзүгө солунун «көскү караа, дыбыжы кулаа» болуп, чер-черде чурттакчы чонун амыдыралын солунун арыннарына чырыдып келгеннер. Ниитизи-биле алырга, «Шын» солун чонун индири болбушаан, республиканың сайзыралына улуг үлүг-хууну кириген дээрзин демдеглээри чугула.

Эргим хоочуннарыбыс болгаш бижикчилерибис! Профессинал байырлалывысты таварыштыр силерге база улуг сеткил ханышкын-биле база катап байыр чедирип, чедишкениң күзээр, четтиргенивисти илередир-дир бис. Силерниң ал-бодуңарга, аал-ораныңарга, чоок кижилеринерге кадыкшылды, тайбың ак-көк дээрни күзеп тур бис!

«ШЫННЫҢ» КОЛЛЕКТИВИ.

«ШЫНГА» ӨСТҮВҮС

Солунчуларым дугайында

Ажыл-ишти баштайгы базымны эгелеп чоруур үезинде эки кижилерге дужары дег аас-кежик кайда боор. Ол үезинде ону медрес билбес-даа сен, а чылдар эрткен соонда, ажыл-ижиңге хамаарыштыр түнел үндүрер үе чедип кээр-ге, ам биллип каар сен.

Тыва журналистиканың үндезилекчилери-биле кады ажылдаар, оларның арга-дуржулгазындан өөренир аас-кежик меңээ душканын бо хүннерде профессионал байырлалывыс демдегеп тура, өөрүшкү болгаш чоргаарал-биле сагынмас аргам чок.

«Шынның» эрги бажыңы республика типографиязының чанынга турган. Валерий Севилбаевич Шаравин — редактор. Оралакчылары — Кустугур Кудеркович Сат биле Александр Сотпаевич Дембирель. Килдис эргелекчилери — Таан-оол Попанашович Хертек, Сергей Калзанович Шойгу, Авыр-оол Салчакович Чигжит, Алексей Артаевич Дүгержаа, Мижит-оол Мыңмырович Саая, Биин-оол Монгушович Седен-Хуурак, Кара-Күске Күнзеккович Чоодо, Болуй-маа Даваевна Дирчин, Сыгыр Бай-Караевна Тас-оол, Намчал Намдаковна Ооржак олар турган үеде, 1980 чылдар эгезинде, «Шынга» ажылдап эгеледим. Солун ажылынга хамаарыштыр чугаалаар болза, согур эник ышкаш, чүнү-даа билбес үем.

Эртенгиниң он шак үжен минута турда сула шимчээшкенин кылып, даштыгаар үнеринче коңга бисти кыйгыра бээр турду. Аныяктар ону арай херекке алыксаваз, дүрген бижип ораар ажылывыстыла доозупса деп бодааш, бирде үнмейн баргаш, чемедедип-даа турар бис. «Оо, богда, зарядка соонда караам чырып келди» дижи, хоочуннар омак-сергек каттыржып, оюн-баштаа улам дам баар турганын сактыр-дыр мен. Үргүлчү бижиттинип ораар улуска сула шимчээшкенин дыка херек дээрзин, ам улгады бергеш, кижилеп ораар-дыр. Редакция даштынга волейболдаар, мергелээр, хуралдаар залывыска стол теннизи ойнаар, «Тайга» станциязынче агаарлаар турдувус.

Редакцияның херээжен ажылдакчылары дүште кады шайлаар бис. «Аныяан айбылаар» дээш, бистер аныяктарны садыгдан сүттеп келиңер дээш эртенниң-не маңадыр-ла. «Бажым аарып тур» — дээр-ле, угбаларывыс кижилерге дужары дег аас-кежик кайда боор. Ол үезинде ону медрес билбес-даа сен, а чылдар эрткен соонда, ажыл-ижиңге хамаарыштыр түнел үндүрер үе чедип кээр-ге, ам биллип каар сен.

ниң авазы ышкаш: «Изиг шай ишпээн-дир сен ийин» — дээш, сагыш човап, чылыы хевээр боова-боорзаан ушту, сүттүг шайын хайындыра кааптарлар. Ол аразында чүнү чугаалашпас дээр.

Кандыг-даа шитпир үндүрүп, бир-ле чаа чүүл эгелээр дишкенивисте, бир-ле дугаарында эң хүндүткелдиг Сыгыр Бай-Караевна Тас-оолдун сөөлгү сөзүн дыка дыңнаар турдувус. Ооң бажыңы ырак эвес болгаш дүште бистер-биле шайлап орбас. Ынчангаш чамдык «солун чугаалардан» чыдып каар. Ынчангаш аңаа бирээ коллегазы ыяап дамчыдып чедирер мындыг. Черле ынчаш ажылга харысалга, номчукчу болгаш бижикчиге хүндүткел, мергежилге шынчы болуру, солунчунун адын бедик тудары деп чүл дээрзин Сыгыр Бай-Караевна биске, аныяк солунчуларга, ыяк чагып-сургаар кижилер. Ол үеде чагаа бүрүзүгө (солунга үнмес болза), ыяал-ла хууда харыылаар турган. Ажылга чардыккаш, чагааларга харыылаарын соңгаарлаткаш оруп бээривисте, Сыгыр Бай-Караевна кайын амырадыр ийик, дораан негеп келир. Ол үелерни сактып, хоочун журналист-биле интервьюлаар деп бодап алгаш-ла, бир көөрүмгө январь 13 чедө хонуп келген болур. Ооң кадында улуг назылыг кижилер чик адал халып чоруур эвес, ону тудуп алыры база берге. «Шынның» 85 чылдааны байырлалда боодал чечектерни аңаа сөңнеп тура, база катап дугурушкан бис — «Интервьюлаар бис, мен долгаптар мен» — деп, коллегам аазаан. Манап-ла ораар мен.

Хаая эвес корректорларга дузалажып дежурныйлаар онаалга алыр бис. Севил Хертековна Кара-Сал бир катап: «Светаның үнү авазыны кара олчаан-дыр ийин» — дээр-ге, дыка-ла амыраан мен. Кайы шагда бурганнай берген иемни сактып ораар Бай-Тайга чурттуг улуг корректор угбам оон бээр меңээ дыка чоок, эргим кижим аларган.

Анай Иргитовна Демир-оол «Шынның» 85 харлаан юбилейинде орден-медалды-даа алды, дыка-ла өөрүнчү болду. Ол ам-даа бола телефоннап кээр. Өөрөнгөн аайы-биле «Шынның» номчуу-шаан. Парлаттыңан материалдарга хамаарыштыр бодунун үнелелин бээр чанын салбаан.

Бо чылын юбилейин демдег-

лээн Тамара Ховалыговна Калчан — кайгамчык «алдын холдуг» кижилер. Огород-дачага үнүш-дүжүт өстүрүп, янзы-бүрү аш-чем кылып турда, кайгамчык. Аалчылар хүлээп ал турда, дыка солун. Өөнүң ишти Маадыр-оол Калчанович-биле 2000 чылда ийи муң манчыны тудуп алгаш, баянынга ойнавышаан, ыры-шоору-биле аалчыларын уткаан улус. Ындыг өг-бүлелер ховар-дыр ийин.

Мындыг магалыг чараш, ховар талантылыг, онзагай кижилер-биле ажылдап, олардан өөренип, өзүп келдвис. Бир катап Валерий Севилбаевич мени: «Аныяан айбылар, Дембирель дарганы бээр кыйгырывыт шүве» — дидир. Планерка-хуралывыс үези-дир ийин. Коридор бажында Александр Сотпаевичиниң кабинетинге чедир халааш келгеш, чугааладым: «Сотпаевич кел чыдыр». Хуралдаар дээш чыгып келген хамык журналистер шупту чир-шоң дүштү. Мээң аамайланы берген турарымны көргөш, каткызын тыртып, редакторум чугаалады: «Чыдып алган кел чор бе?!». Мен-даа ыядып кагдым.

Вера Куулар домак кадында-ла «чүве» деп сөстү адай кааптар, Елизавета Барыска Бии-Хем чурттуг болгаш, орус сөстөрүңи чай кадында холуй чугаалаптар, ынчангаш улуг журналистерге бола кочуладып, кыжытып алырлар. Ыдыдычыл, чаптанчыг эштерим ам боттары алдар-аттыг, шаңнал-макталдыг хоочуннар апаргылаан, аныяктарга чылыг-чымчак чагыс-сөзүн берип, «уруумайлап, оглу-майлап» ораарлар-дыр. Үе маңың дүргенин аар...

Тыва журналистика ам бодап ораарымга, ынчан дыка-ла шыырак кадрларлыг турган-дыр. Бо башкыларывыстың ачызында, бисти өөреткен «Шынның» ачызында ынчангы аныяк солунчулар турган (ам хоочуннар апарган) Даңгыт Иргитович Чыдым, Вера Ооржакковна Куулар, Елизавета Маадыевна Барыска, Светлана Сүүр-ооловна Монгуш, Людмила Монгушевна Далаа, Вера Бийымбаевна Монгуш амга дээр коллективисте эгин кожа ажылдап чор бис. Үс-түнде ады кирген улуг журналистер амыдыралче ак орукту ажыдып бергени дээш кезээде оларга мөгейип чоруур бис.

Байырлал-биле, эргим солунчуларым!

Светлана БАЛЧЫР,
«Шынның» корр.

ЯНВАРЬ 12 – РФ-тиң Прокуратура
ажылдакчызының хүнү

Байыр чедиришкени

Тываның прокуратуразының хүндүлүг ажылдакчылары болгаш хоочуннары!

Профессинал байырлалыңар — Россия Федерациязының Прокуратура ажылдакчызының хүнү-биле сеткиливис ханызындан байыр чедирип тур бис!

Силерниң албан-ажылыңар ниитилелге болгаш күрүнге эң-не эргежок чугула албан черлериниң бирээзи болуп турар. Петр Бирниң 1722 чылда тургусканы прокуратуразы бөгүн-даа бодунун хары-салгалыг хүлээлгезин — Хоойлу камгалаар хүлээлгезин, чуртка эрге-хоойлунун турум чоруун хандырбышаан, Россияның хамаатыларының Конституция езугаар эргелерин болгаш хостуг чоруун камгалавышаан, алдарлыгы-биле күүседип турар.

Прокуратура ажылдакчыларының эң тергиннери билдиги

чоруу-биле, албан-хүлээлгези шынчызы-биле, хууда биче сетки-биле кезээде ылгалып кел Тываның прокуратуразының асалгалының профессионал чаңдарын камны-биле хумагал улам байлакшыдып тура онзагай. Силерден, силерниң руштуг болгаш чайгылыш чорууңардан чурттуң хамаатырының хоойлу езугаар эр ажыктарының камгалалы, Россияның күрүнезиниң быжыы, кем-херүүледишкени болгаш коррупция биле демиселдин дээшти хамажыр.

Тываның прокуратуразы бүгү ажылдакчыларынга быжык кадыкшылды, өг-бүлөзинге акежин болгаш чаагай чоруу профессионал өзүлдени болгаш ниитилелдин болгаш Россияның күрүнезиниң эрге-ажыктары дүр-түңнелдиг ажылды күзедив

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.

Тыва Республиканың Дээди Хуралының Даргазы К. ДАВА.

2011 – Тыва күрүнениң тургустунганының 90 чылы

«КҮЖҮР ЧОНУМ...»

2010 чылдың декабрь 29-та В.Көк-оол атты хөгжүм-шии театрынга болуп эрткен Чаа чы байырлалын ТР-ниң Чазаның Даргазы Ш.В.Кара-оол Тыва күрүнениң үндезилекчилери Монгуш Буян-Бадыргы биле Иннокентий Сафьяновтун чыры адынга тураскаадып, ачы-буян кезээзи кылды чарлаан.

«2011 чыл — Тыва күрүнениң тургустунганының 90 чылы — улуг юбилейлиг чыл. Төөгүвүстүн түнелдерин үндүрүп, Тыва күрүнениң үндезилекчилеринге бедик хүндүткелвисти бадыткап, орус-тыва чонун аразында найыралды доңаштырган, Тываның хөй националдыг Россияның составына киреринге улуг үлүг-хуузу кириген бо кайгамчык кижилерге

мөңгө тураскаалды тургузары бистиң хүлээлгези» — деп, Ш.В.Кара-оол чырылган чон чугаалаан.

Актыг черге нүгүлдетке амы-тыны бис кырынга турд Монгуш Буян-Бадыргы бодун бүзүрелин, чонунун мурнун актыын шүлүктеринге илеред арттырып каан.

Хүннээрктиг деспек черге чыдыксаан мен, Күчүргектер чүрээмдиге дааштап адар. Хүрөң чечек чыдынындан частып үнер, Күжүр чонум сымыранып мени сактыр.

Кара нүгүл туттурар хүн черле турар, Ханныг чажыт илерээр хүн черле турар. Алдар-адым агартыр хүн черле турар, Актыг шыным йөрээдир хүн черле турар!

Монгуш Буян-Бадыргының бо одуругларда илереттинген күзөл-бодалдары барык чүс чыл болганда, амыдыралда боттанган. 2007 чылда ТР-ниң Чазаның Даргазы эрге-дужалга соңгуттурган соонда, Ш.В.Кара-оол эң баштайгы чарлыктарының бирээзи-биле актыг черге нүгүлдеткеш, аттырып өлүрткен Тыва күрүнениң үндезилекчизи Монгуш Буян-Бадыргының адын агартып, бүгүгө чарлаан. Ам аңаа тураскаал тударының ачы-буян акциязын эрттирип турары бо. «Бисти өршээ!» дээн сеткил-биле бөгүн шупту арын-нүүрүвүстү арыглап, төөгүгө ындыг чүүл катапавас болзун дээш, чөптүг чорук дээш, Тываның келир үеде хөгжүлдее оруу ак болзун дээш төөгүвүстү сактып, мерген угаанның оолдарывыстың адын мөңгедидери-биле чыгып келгенивис бо-дур» — деп, Шолбан Валерьевич чугаалаан.

Тываның ат-сурагылыг уран чү коллективтериниң улуг концертниң соонда, байырлал театрының ийиги кадында фойеге уламчалаан. Аңаа амдангы аш-чем аяк шайны чооглавышаан, ар сеткилдин сөңүн сөңнеп, тураска тудуунче кириер хөй акша-хөргини байырлыг кезээниң киржичилери — ТР-ниң Чазаның кезгүннери, Дээди Хуралдың депутаты, улуг үлетпүр бүдүрүлгелеринин удуртукчулары, сайгарлычлар кириген. Кижилер бүрүзү олаңгыч үлгелерин эдерер дээрзи чугаа жок.

Тываның 90 чыл оюн демдег байырлалда Монгуш Буян-Бадыргыга тураскаал ыяап-ла ту густунар. Моон соңгаар. Монгуш Буян-Бадыргы дугайында оң чону сымыранып эвес, а чоргал-биле адап, сактып арттар.

Светлана ДАЧЫН-ХӨӨ

ринин тургузуунче Балгазын суур база сумунун составында Сой, Красноярка, Марачека арбаннары деп чурттакчылыг чер кирип турар;

4) административтиг төвү Дүрген суур болуп турар Дүрген сумузу, девискээринин тургузуунче Дүрген суур, Сосновка суур, сумунун составында Хады-Аксы арбаны деп чурттакчылыг чер кирип турар;

5) административтиг төвү Кочетово суур болуп турар Кочетово сумузу, девискээринин тургузуунче Кочетово суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

6) административтиг төвү Кызыл-Арыг суур болуп турар Кызыл-Арыг сумузу, девискээринин тургузуунче Кызыл-Арыг суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

7) административтиг төвү Межегей суур болуп турар Межегей сумузу, девискээринин тургузуунче Межегей суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

8) административтиг төвү Успенка суур болуп турар Успенка сумузу, девискээринин тургузуунче Успенка суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

11. Тере-Хөл кожуун деп муниципалдыг района:

1) административтиг төвү Кунгуртук суур болуп турар Шынаа сумузу, девискээринин тургузуунче Кунгуртук суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

2) административтиг төвү Белдир-Чазы суур болуп турар Каргы сумузу, девискээринин тургузуунче Белдир-Чазы суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

3) административтиг төвү Тал суур болуп турар Балыктыг сумузу, девискээринин тургузуунче Тал суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

4) административтиг төвү Оттук-Даш суур болуп турар Эми сумузу, девискээринин тургузуунче Оттук-Даш суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

12. Тес-Хем кожуун деп муниципалдыг района:

1) административтиг төвү Самагалтай суур болуп турар Самагалтай сумузу, девискээринин тургузуунче Самагалтай суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

2) административтиг төвү Ак-Эрик суур болуп турар Кызыл-Чыраа сумузу, девискээринин тургузуунче Ак-Эрик суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

3) административтиг төвү Берт-Даг суур болуп турар Берт-Даг сумузу, девискээринин тургузуунче Берт-Даг суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

4) административтиг төвү О-Шынаа суур болуп турар О-Шынаа сумузу, девискээринин тургузуунче О-Шынаа суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

5) административтиг төвү Хөл-Өжү суур болуп турар У-Шынаа сумузу, девискээринин тургузуунче Хөл-Өжү суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

6) административтиг төвү Белдир-Арыг суур болуп турар Чыргаланды сумузу, девискээринин тургузуунче Белдир-Арыг суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

7) административтиг төвү Шуурмак суур болуп турар Шуурмак сумузу, девискээринин тургузуунче Шуурмак суур база сумунун составында Куран арбаны деп чурттакчылыг чер кирип турар;

13. Тожу кожуун деп муниципалдыг района:

1) административтиг төвү Тоора-Хем суур болуп турар Тоора-Хем сумузу, девискээринин тургузуунче Тоора-Хем суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

2) административтиг төвү Адыр-Кежиг суур болуп турар Азас сумузу, девискээринин тургузуунче Адыр-Кежиг суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

3) административтиг төвү Ий суур болуп турар Ий сумузу, девискээринин тургузуунче Ий суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

4) административтиг төвү Сыстыг-Хем суур болуп турар Сыстыг-Хем сумузу, девискээринин тургузуунче Сыстыг-Хем суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

5) административтиг төвү Чазылары суур болуп турар Чазылары сумузу, девискээринин тургузуунче Чазылары суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

6) административтиг төвү Ырбан суур болуп турар Ырбан сумузу, девискээринин тургузуунче Ырбан суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

14. Улуг-Хем кожуун деп муниципалдыг района:

1) административтиг төвү Арыг-Бажы суур болуп турар Көк-Чыраа сумузу, девискээринин тургузуунче Арыг-Бажы суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

2) административтиг төвү Арыскан суур

болуп турар Арыскан сумузу, девискээринин тургузуунче Арыскан суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

3) административтиг төвү Арыг-Үзүү суур болуп турар Арыг-Үзүү сумузу, девискээринин тургузуунче Арыг-Үзүү суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

4) административтиг төвү Ишти-Хем суур болуп турар Ишти-Хем сумузу, девискээринин тургузуунче Ишти-Хем суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

5) административтиг төвү Ийи-Тал суур болуп турар Ийи-Тал сумузу, девискээринин тургузуунче Ийи-Тал суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

6) административтиг төвү Торгалыг суур болуп турар Торгалыг сумузу, девискээринин тургузуунче Торгалыг суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

7) административтиг төвү Хайыракан суур болуп турар Хайыракан сумузу, девискээринин тургузуунче Хайыракан суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

8) административтиг төвү Чодураа суур болуп турар Чааты сумузу, девискээринин тургузуунче Чодураа суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

9) административтиг төвү Эйлиг-Хем суур болуп турар Эйлиг-Хем сумузу, девискээринин тургузуунче Эйлиг-Хем суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

15. Чаа-Хөл кожуун деп муниципалдыг района:

1) административтиг төвү Чаа-Хөл суур болуп турар Чаа-Хөл сумузу, девискээринин тургузуунче Чаа-Хөл суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

2) административтиг төвү Ак-Туруг суур болуп турар Ак-Туруг сумузу, девискээринин тургузуунче Ак-Туруг суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

3) административтиг төвү Булуң-Терек суур болуп турар Кызыл-Даг сумузу, девискээринин тургузуунче Булуң-Терек суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

4) административтиг төвү Шаңчы суур болуп турар Шаңчы сумузу, девискээринин тургузуунче Шаңчы суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

16. Чеди-Хөл кожуун деп муниципалдыг района:

1) административтиг төвү Хову-Аксы суур болуп турар Хову-Аксы сумузу, девискээринин тургузуунче Хову-Аксы суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

2) административтиг төвү Сайлыг суур болуп турар Сайлыг сумузу, девискээринин тургузуунче Сайлыг суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

3) административтиг төвү Ак-Тал суур болуп турар Хендерге сумузу, девискээринин тургузуунче Ак-Тал суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

4) административтиг төвү Хөлчүк суур болуп турар Хөлчүк сумузу, девискээринин тургузуунче Хөлчүк суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

5) административтиг төвү Чал-Кежиг суур болуп турар Чал-Кежиг сумузу, девискээринин тургузуунче Чал-Кежиг суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

6) административтиг төвү Элегес суур болуп турар Элегес сумузу, девискээринин тургузуунче Элегес суур база сумунун составында Каэк арбаны деп чурттакчылыг чер кирип турар;

17. Эрзин кожуун деп муниципалдыг района:

1) административтиг төвү Эрзин суур болуп турар Эрзин сумузу, девискээринин тургузуунче Эрзин суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

2) административтиг төвү Бай-Даг суур болуп турар Бай-Даг сумузу, девискээринин тургузуунче Бай-Даг суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

3) административтиг төвү Мөрен суур болуп турар Мөрен сумузу, девискээринин тургузуунче Мөрен суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

4) административтиг төвү Нарын суур болуп турар Нарын сумузу, девискээринин тургузуунче Нарын суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

5) административтиг төвү Качык суур болуп турар Качык сумузу, девискээринин тургузуунче Качык суур деп чурттакчылыг чер кирип турар;

6) административтиг төвү Булуң-Бажы суур болуп турар Сарыг-Булуң сумузу, девискээринин тургузуунче Булуң-Бажы суур деп чурттакчылыг чер кирип турар.

6 чүүл

Хоорай округтарының болгаш муниципалдыг районнарының кызыгаарларын оларның картографтыг бижилгезинге дүүш-

тур бадылаар:

1) хоорай округтары:

а) Кызыл хоорай (капсырылга 1);
б) Ак-Довурак хоорай (капсырылга 2);

2) муниципалдыг районнар:

а) Бай-Тайга кожуун (капсырылга 3);
б) Барыын-Хемчик кожуун (капсырылга 4);

в) Чөөн-Хемчик кожуун (капсырылга 5);

г) Каа-Хем кожуун (капсырылга 6);

д) Кызыл кожуун (капсырылга 7);

е) Мөңгүн-Тайга кожуун (капсырылга 8);

ж) Өвүр кожуун (капсырылга 9);

з) Би-Хем кожуун (капсырылга 10);

и) Сүт-Хөл кожуун (капсырылга 11);

к) Танды кожуун (капсырылга 12);

л) Тере-Хөл кожуун (капсырылга 13);

м) Тес-Хем кожуун (капсырылга 14);

н) Тожу кожуун (капсырылга 15);

о) Улуг-Хем кожуун (капсырылга 16);

п) Чаа-Хөл кожуун (капсырылга 17);

р) Чеди-Хөл кожуун (капсырылга 18);

с) Эрзин кожуун (капсырылга 19).

7 чүүл

Хоорайның кызыгаарларын оларның картографтыг бижилгезинге дүүштүр бадылаар:

1) Чөөн-Хемчик кожуунда Чадаана (Чадан) хоорай (капсырылга 20);

2) Улуг-Хем кожуунда Шагаан-Арыг (Шагонар) хоорай (капсырылга 21);

3) Би-Хем кожуунда Туран хоорай (капсырылга 22);

4) Кызыл кожуунда хоорай хевирлиг Каа-Хем суур (капсырылга 23).

8 чүүл

Суурларның кызыгаарларын оларның картографтыг бижилгезинге дүүштүр бадылаар:

1. Бай-Тайга кожуун деп муниципалдыг района:

1) административтиг төвү Тээли суур болуп турар Тээли сумузу (капсырылга 24);

2) административтиг төвү Бай-Тал суур болуп турар Бай-Тал сумузу (капсырылга 25);

3) административтиг төвү Кызыл-Даг суур болуп турар Кызыл-Даг сумузу (капсырылга 26);

4) административтиг төвү Кара-Хөл суур болуп турар Кара-Хөл сумузу (капсырылга 27);

5) административтиг төвү Хемчик суур болуп турар Хемчик сумузу (капсырылга 28);

6) административтиг төвү Шуй суур болуп турар Шуй сумузу (капсырылга 29);

7) административтиг төвү Найырал суур болуп турар Эр-Хавак сумузу (капсырылга 30);

2. Барыын-Хемчик кожуун деп муниципалдыг района:

1) административтиг төвү Кызыл-Мажалык суур болуп турар Кызыл-Мажалык сумузу (капсырылга 31);

2) административтиг төвү Аксы-Барлык суур болуп турар Аксы-Барлык сумузу (капсырылга 32);

3) административтиг төвү Аянгаты суур болуп турар Аянгаты сумузу (капсырылга 33);

4) административтиг төвү Барлык суур болуп турар Барлык сумузу (капсырылга 34);

5) административтиг төвү Бижикиг-Хая суур болуп турар Бижикиг-Хая сумузу (капсырылга 35);

6) административтиг төвү Дөң-Терезин суур болуп турар Ак сумузу (капсырылга 36);

7) административтиг төвү Хөндөң суур болуп турар Хөндөң сумузу (капсырылга 37);

8) административтиг төвү Шекпээр суур болуп турар Шекпээр сумузу (капсырылга 38);

9) административтиг төвү Эрги-Барлык суур болуп турар Эрги-Барлык сумузу (капсырылга 39);

3. Чөөн-Хемчик кожуун деп муниципалдыг района:

1) административтиг төвү Баян-Тала суур болуп турар Баян-Тала сумузу (капсырылга 40);

2) административтиг төвү Бажың-Алаак суур болуп турар Чадаана сумузу (капсырылга 41);

3) административтиг төвү Ийме суур болуп турар Ийме сумузу (капсырылга 42);

4) административтиг төвү Теве-Хая суур болуп турар Теве-Хая сумузу (капсырылга 43);

5) административтиг төвү Хорум-Даг суур болуп турар Хорум-Даг сумузу (капсырылга 44);

6) административтиг төвү Хайыракан суур болуп турар Хайыракан сумузу (капсырылга 45);

7) административтиг төвү Хөндөң суур болуп турар Хөндөң сумузу (капсырылга 46);

8) административтиг төвү Чыраа-Бажы суур болуп турар Чыраа-Бажы сумузу (капсырылга 47);

9) административтиг төвү Чыргакы суур болуп турар Чыргакы сумузу (капсырылга 48);

10) административтиг төвү Элдиг суур болуп турар Элдиг-Хем сумузу (капсырылга 49);

11) административтиг төвү Шеми суур болуп турар Шеми сумузу (капсырылга 50);

4. Каа-Хем кожуун деп муниципалдыг района:

1) административтиг төвү Сарыг-Сеп суур болуп турар Сарыг-Сеп сумузу (капсырылга 51);

2) административтиг төвү Бояровка суур болуп турар Бояровка сумузу (капсырылга 52);

3) административтиг төвү Бүрен-Хем суур болуп турар Бүрен-Хем сумузу (капсырылга 53);

4) административтиг төвү Бүрен-Хаак суур болуп турар Бүрен-Хаак сумузу (капсырылга 54);

5) административтиг төвү Дерзиг-А суур болуп турар Дерзиг-Аксы сумузу (капсырылга 55);

6) административтиг төвү Ильинка суур болуп турар Ильинка сумузу (капсырылга 56);

7) административтиг төвү Кундустуг суур болуп турар Кундустуг сумузу (капсырылга 57);

8) административтиг төвү Көк-Хаак суур болуп турар Көк-Хаак сумузу (капсырылга 58);

9) административтиг төвү Сизим суур болуп турар Сизим сумузу (капсырылга 59);

10) административтиг төвү Суг-Ба суур болуп турар Суг-Ба сумузу (капсырылга 60);

11) административтиг төвү Бүрен-А суур болуп турар Бүрен-Аксы сумузу (капсырылга 61);

5. Кызыл кожуун деп муниципалдыг района:

1) административтиг төвү Баян-Кол суур болуп турар Баян-Кол сумузу (капсырылга 62);

2) административтиг төвү Кара-Хаак суур болуп турар Кара-Хаак сумузу (капсырылга 63);

3) административтиг төвү Сукпак суур болуп турар Сукпак сумузу (капсырылга 64);

4) административтиг төвү Терлиг-Х суур болуп турар Терлиг-Хая сумузу (капсырылга 65);

5) административтиг төвү Элегес-А суур болуп турар Элегес-Аксы сумузу (капсырылга 66);

6) административтиг төвү Кур-Чер суур болуп турар Кур-Чер сумузу (капсырылга 67);

7) административтиг төвү Черби суур болуп турар Черби сумузу (капсырылга 68);

8) административтиг төвү Шамбалыг суур болуп турар Шамбалыг сумузу (капсырылга 69);

9) административтиг төвү Ээрбек суур болуп турар Ээрбек сумузу (капсырылга 70);

6. Мөңгүн-Тайга кожуун деп муниципалдыг района:

1) административтиг төвү Мугур-А суур болуп турар Каргы сумузу (капсырылга 71);

2) административтиг төвү Кызыл-Х суур болуп турар Мөген-Бүрен сумузу (капсырылга 72);

7. Өвүр кожуун деп муниципалдыг района:

1) административтиг төвү Хандагай суур болуп турар Хандагайты сумузу (капсырылга 73);

2) административтиг төвү Дус-Даг суур болуп турар Дус-Даг сумузу (капсырылга 74);

3) административтиг төвү Саглы суур болуп турар Саглы сумузу (капсырылга 75);

4) административтиг төвү Солчур суур болуп турар Солчур сумузу (капсырылга 76);

5) административтиг төвү Ак-Чыраа суур болуп турар Сарыг-Хөл сумузу (капсырылга 77);

6) административтиг төвү Чаа-Суур суур болуп турар Чаа-Суур сумузу (капсырылга 78);

8. Би-Хем кожуун деп муниципалдыг района:

1) административтиг төвү Аржаан суур болуп турар Аржаан сумузу (капсырылга 79);

2) административтиг төвү Аржаан суур болуп турар Аржаан сумузу (капсырылга 80);

3) административтиг төвү Аржаан суур болуп турар Аржаан сумузу (капсырылга 81);

4) административтиг төвү Аржаан суур болуп турар Аржаан сумузу (капсырылга 82);

5) административтиг төвү Аржаан суур болуп турар Аржаан сумузу (капсырылга 83);

6) административтиг төвү Аржаан суур болуп турар Аржаан сумузу (капсырылга 84);

7) административтиг төвү Аржаан суур болуп турар Аржаан сумузу (капсырылга 85);

8) административтиг төвү Аржаан суур болуп турар Аржаан сумузу (капсырылга 86);

2) административтиг төвү Хут суур болуп урар Севи сумузу (капсырылга 80);

3) административтиг төвү Сесерлиг суур болуп турар Сесерлиг сумузу (капсырылга 1);

4) административтиг төвү Суш суур болуп урар Суш сумузу (капсырылга 82);

5) административтиг төвү Тарлаг суур болуп турар Тарлаг сумузу (капсырылга 83);

6) административтиг төвү Өөк суур болуп урар Өөк сумузу (капсырылга 84);

7) административтиг төвү Хадың суур болуп турар Хадың сумузу (капсырылга 85);

9. Сүт-Хөл кожуун деп муниципалдыг аймада:

1) административтиг төвү Суг-Аксы суур болуп турар Суг-Аксы сумузу (капсырылга 86);

2) административтиг төвү Алдан-Маадыр суур болуп турар Алдан-Маадыр сумузу (капсырылга 87);

3) административтиг төвү Ак-Даш суур болуп турар Ак-Даш сумузу (капсырылга 88);

4) административтиг төвү Бора-Тайга суур болуп турар Бора-Тайга сумузу (капсырылга 89);

5) административтиг төвү Кара-Чыраа суур болуп турар Кара-Чыраа сумузу (капсырылга 90);

6) административтиг төвү Кызыл-Тайга суур болуп турар Кызыл-Тайга сумузу (капсырылга 91);

7) административтиг төвү Ишкин суур болуп турар Ишкин сумузу (капсырылга 92);

10. Танды кожуун деп муниципалдыг аймада:

1) административтиг төвү Бай-Хаак суур болуп турар Бай-Хаак сумузу (капсырылга 93);

2) административтиг төвү Владимирова суур болуп турар Арыг-Бажы сумузу (капсырылга 94);

3) административтиг төвү Балгазын суур болуп турар Балгазын сумузу (капсырылга 95);

4) административтиг төвү Дүрген суур болуп турар Дүрген сумузу (капсырылга 96);

5) административтиг төвү Кочетово суур болуп турар Кочетово сумузу (капсырылга 97);

6) административтиг төвү Кызыл-Арыг суур болуп турар Кызыл-Арыг сумузу (капсырылга 98);

7) административтиг төвү Межегей суур болуп турар Межегей сумузу (капсырылга 99);

8) административтиг төвү Успенка суур болуп турар Успенка суур (капсырылга 100);

11. Тере-Хөл кожуун деп муниципалдыг аймада:

1) административтиг төвү Кунгуртук суур болуп турар Шынаа сумузу (капсырылга 101);

2) административтиг төвү Белдир-Чазы суур болуп турар Каргы сумузу (капсырылга 102);

3) административтиг төвү Тал суур болуп турар Балыктыг сумузу (капсырылга 103);

4) административтиг төвү Оттук-Даш суур болуп турар Эми сумузу (капсырылга 104);

12. Тес-Хем кожуун деп муниципалдыг аймада:

1) административтиг төвү Самагалтай суур болуп турар Самагалтай сумузу (капсырылга 105);

2) административтиг төвү Ак-Эрик суур болуп турар Кызыл-Чыраа сумузу (капсырылга 106);

3) административтиг төвү Берт-Даг суур болуп турар Берт-Даг сумузу (капсырылга 107);

4) административтиг төвү О-Шынаа суур болуп турар О-Шынаа сумузу (капсырылга 108);

5) административтиг төвү Хөл-Өөжү суур болуп турар Y-Шынаа сумузу (капсырылга 109);

6) административтиг төвү Белдир-Арыг суур болуп турар Чыргаланды сумузу (капсырылга 110);

7) административтиг төвү Шуурмак суур болуп турар Шуурмак сумузу (капсырылга 111);

13. Тожу кожуун деп муниципалдыг аймада:

1) административтиг төвү Тоора-Хем суур болуп турар Тоора-Хем сумузу (капсырылга 112);

2) административтиг төвү Адыр-Кежиг суур болуп турар Азас сумузу (капсырылга 113);

3) административтиг төвү Ий суур болуп турар Ий сумузу (капсырылга 114);

4) административтиг төвү Сыстыг-Хем суур болуп турар Сыстыг-Хем сумузу (капсырылга 115);

5) административтиг төвү Чазылары суур болуп турар Чазылары сумузу (капсырылга 116);

болуп турар Чазылары сумузу (капсырылга 116);

6) административтиг төвү Ырбан суур болуп турар Ырбан сумузу (капсырылга 117);

14. Улуг-Хем кожуун деп муниципалдыг аймада:

1) административтиг төвү Арыг-Бажы суур болуп турар Көк-Чыраа сумузу (капсырылга 118);

2) административтиг төвү Арыскан суур болуп турар Арыскан сумузу (капсырылга 119);

3) административтиг төвү Арыг-Үзүү суур болуп турар Арыг-Үзүү сумузу (капсырылга 120);

4) административтиг төвү Ишти-Хем суур болуп турар Ишти-Хем сумузу (капсырылга 121);

5) административтиг төвү Ийи-Тал суур болуп турар Ийи-Тал сумузу (капсырылга 122);

6) административтиг төвү Торгалыг суур болуп турар Торгалыг сумузу (капсырылга 123);

7) административтиг төвү Хайыракан суур болуп турар Хайыракан сумузу (капсырылга 124);

8) административтиг төвү Чодураа суур болуп турар Чааты сумузу (капсырылга 125);

9) административтиг төвү Эйлиг-Хем суур болуп турар Эйлиг-Хем сумузу (капсырылга 126);

15. Чаа-Хөл кожуун деп муниципалдыг аймада:

1) административтиг төвү Чаа-Хөл суур болуп турар Чаа-Хөл сумузу (капсырылга 127);

2) административтиг төвү Ак-Туруг суур болуп турар Ак-Туруг сумузу (капсырылга 128);

3) административтиг төвү Булуң-Терек суур болуп турар Кызыл-Даг сумузу (капсырылга 129);

4) административтиг төвү Шанчы суур болуп турар Шанчы сумузу (капсырылга 130);

16. Чеди-Хөл кожуун деп муниципалдыг аймада:

1) административтиг төвү Хову-Аксы суур болуп турар Хову-Аксы суур (капсырылга 131);

2) административтиг төвү Сайлыг суур болуп турар Сайлыг сумузу (капсырылга 132);

3) административтиг төвү Ак-Тал суур болуп турар Хендерге сумузу (капсырылга 133);

4) административтиг төвү Хөлчүк суур болуп турар Хөлчүк сумузу (капсырылга 134);

5) административтиг төвү Чал-Кежиг суур болуп турар Чал-Кежиг сумузу (капсырылга 135);

6) административтиг төвү Элегес суур болуп турар Элегес сумузу (капсырылга 136);

17. Эрзин кожуун деп муниципалдыг аймада:

1) административтиг төвү Эрзин суур болуп турар Эрзин сумузу (капсырылга 137);

2) административтиг төвү Бай-Даг суур болуп турар Бай-Даг сумузу (капсырылга 138);

3) административтиг төвү Мөрен суур болуп турар Мөрен сумузу (капсырылга 139);

4) административтиг төвү Нарын суур болуп турар Нарын сумузу (капсырылга 140);

5) административтиг төвү Качык суур болуп турар Качык сумузу (капсырылга 141);

6) административтиг төвү Сарыг-Булуң суур болуп турар Булуң-Бажы сумузу (капсырылга 142);

9 чүүл

Бо Хоойлунун күштүг болуп кирген хүнүнден эгелээш, дараазында хоойлуларны күжүн чидирген деп санаар:

2004 чылдың декабрь 29-та № 1027 УХ-1 "Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулганын эрге-байдалының болгаш кызыгаарларының дугайында" («Тувинская правда», 2004 чылдың декабрь 31-де) Тыва Республиканың Хоойлузун;

2005 чылдың март 31-де № 1215 УХ-1 "Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулганын эрге-байдалының болгаш кызыгаарларының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунун 5 база 8 чүүлдеринге өскерилгелер кириренин дугайында" («Тувинская правда», 2006 чылдың январь 19-та) Тыва Республиканың Хоойлузун;

2006 чылдың январь 13-те № 1190 УХ-1 "Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулганын эрге-байдалының болгаш кызыгаарларының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунун 5 база 8 чүүлдеринге өскерилгелер кириренин дугайында" («Тувинская правда», 2006 чылдың январь 19-та) Тыва Республиканың Хоойлузун;

2006 чылдың январь 13-те № 1666 УХ-1 "Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулганын эрге-байдалының болгаш кызыгаарларының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунун 5 база 8 чүүлдеринге өскерилгелер кириренин дугайында" («Тувинская правда», 2006 чылдың январь 19-та) Тыва Республиканың Хоойлузун;

2006 чылдың январь 13-те № 1666 УХ-1 "Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулганын эрге-байдалының болгаш кызыгаарларының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунун 5 база 8 чүүлдеринге өскерилгелер кириренин дугайында" («Тувинская правда», 2006 чылдың январь 19-та) Тыва Республиканың Хоойлузун;

2006 чылдың январь 13-те № 1666 УХ-1 "Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулганын эрге-байдалының болгаш кызыгаарларының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунун 5 база 8 чүүлдеринге өскерилгелер кириренин дугайында" («Тувинская правда», 2006 чылдың январь 19-та) Тыва Республиканың Хоойлузун;

2006 чылдың январь 13-те № 1666 УХ-1 "Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулганын эрге-байдалының болгаш кызыгаарларының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунун 5 база 8 чүүлдеринге өскерилгелер кириренин дугайында" («Тувинская правда», 2006 чылдың январь 19-та) Тыва Республиканың Хоойлузун;

2006 чылдың январь 13-те № 1666 УХ-1 "Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулганын эрге-байдалының болгаш кызыгаарларының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунун 5 база 8 чүүлдеринге өскерилгелер кириренин дугайында" («Тувинская правда», 2006 чылдың январь 19-та) Тыва Республиканың Хоойлузун;

2006 чылдың январь 13-те № 1666 УХ-1 "Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулганын эрге-байдалының болгаш кызыгаарларының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунун 5 база 8 чүүлдеринге өскерилгелер кириренин дугайында" («Тувинская правда», 2006 чылдың январь 19-та) Тыва Республиканың Хоойлузун;

2006 чылдың январь 13-те № 1666 УХ-1 "Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулганын эрге-байдалының болгаш кызыгаарларының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунун 5 база 8 чүүлдеринге өскерилгелер кириренин дугайында" («Тувинская правда», 2006 чылдың январь 19-та) Тыва Республиканың Хоойлузун;

2006 чылдың январь 13-те № 1666 УХ-1 "Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулганын эрге-байдалының болгаш кызыгаарларының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунун 5 база 8 чүүлдеринге өскерилгелер кириренин дугайында" («Тувинская правда», 2006 чылдың январь 19-та) Тыва Республиканың Хоойлузун;

2006 чылдың январь 13-те № 1666 УХ-1 "Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулганын эрге-байдалының болгаш кызыгаарларының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунун 5 база 8 чүүлдеринге өскерилгелер кириренин дугайында" («Тувинская правда», 2006 чылдың январь 19-та) Тыва Республиканың Хоойлузун;

2006 чылдың январь 13-те № 1666 УХ-1 "Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулганын эрге-байдалының болгаш кызыгаарларының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунун 5 база 8 чүүлдеринге өскерилгелер кириренин дугайында" («Тувинская правда», 2006 чылдың январь 19-та) Тыва Республиканың Хоойлузун;

2006 чылдың январь 13-те № 1666 УХ-1 "Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулганын эрге-байдалының болгаш кызыгаарларының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунун 5 база 8 чүүлдеринге өскерилгелер кириренин дугайында" («Тувинская правда», 2006 чылдың январь 19-та) Тыва Республиканың Хоойлузун;

2006 чылдың январь 13-те № 1666 УХ-1 "Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулганын эрге-байдалының болгаш кызыгаарларының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунун 5 база 8 чүүлдеринге өскерилгелер кириренин дугайында" («Тувинская правда», 2006 чылдың январь 19-та) Тыва Республиканың Хоойлузун;

2006 чылдың январь 13-те № 1666 УХ-1 "Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулганын эрге-байдалының болгаш кызыгаарларының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунун 5 база 8 чүүлдеринге өскерилгелер кириренин дугайында" («Тувинская правда», 2006 чылдың январь 19-та) Тыва Республиканың Хоойлузун;

2006 чылдың январь 13-те № 1666 УХ-1 "Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулганын эрге-байдалының болгаш кызыгаарларының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунун 5 база 8 чүүлдеринге өскерилгелер кириренин дугайында" («Тувинская правда», 2006 чылдың январь 19-та) Тыва Республиканың Хоойлузун;

2006 чылдың январь 13-те № 1666 УХ-1 "Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулганын эрге-байдалының болгаш кызыгаарларының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунун 5 база 8 чүүлдеринге өскерилгелер кириренин дугайында" («Тувинская правда», 2006 чылдың январь 19-та) Тыва Республиканың Хоойлузун;

2006 чылдың январь 13-те № 1666 УХ-1 "Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулганын эрге-байдалының болгаш кызыгаарларының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунун 5 база 8 чүүлдеринге өскерилгелер кириренин дугайында" («Тувинская правда», 2006 чылдың январь 19-та) Тыва Республиканың Хоойлузун;

2006 чылдың январь 13-те № 1666 УХ-1 "Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулганын эрге-байдалының болгаш кызыгаарларының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунун 5 база 8 чүүлдеринге өскерилгелер кириренин дугайында" («Тувинская правда», 2006 чылдың январь 19-та) Тыва Республиканың Хоойлузун;

2006 чылдың январь 13-те № 1666 УХ-1 "Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулганын эрге-байдалының болгаш кызыгаарларының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунун 5 база 8 чүүлдеринге өскерилгелер кириренин дугайында" («Тувинская правда», 2006 чылдың январь 19-та) Тыва Республиканың Хоойлузун;

2006 чылдың январь 13-те № 1666 УХ-1 "Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулганын эрге-байдалының болгаш кызыгаарларының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунун 5 база 8 чүүлдеринге өскерилгелер кириренин дугайында" («Тувинская правда», 2006 чылдың январь 19-та) Тыва Республиканың Хоойлузун;

зулгарының эрге-байдалының болгаш кызыгаарларының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунга өскерилгелер кириренин дугайында" («Тувинская правда», 2006 чылдың январь 19-та) Тыва Республиканың Хоойлузун;

2007 чылдың ноябрь 30-де № 381 УХ-1 "Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулганын эрге-байдалының болгаш кызыгаарларының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунга өскерилгелер кириренин дугайында" («Тувинская правда», 2007 чылдың декабрь 13-те; «Тувинская правда», 2007 чылдың декабрь 18-те) Тыва Республиканың Хоойлузун.

10 чүүл

Тыва Республиканың Баштыңы - Чазаның

2009 чылда Тыва Республиканың республика бюджетиниң күүселдезиниң дугайында

Тыва Республиканың Дээди Хуралы (парламентизи) 2010 чылдың декабрь 22-де хүлээп алган

1 чүүл

Тыва Республиканың 2009 чылда республика бюджетиниң күүселдезиниң дугайында отчетту орулгалар талазы-биле 14 582 182,6 муң рубль түнге, чарыгдалдар талазы-биле 14 517 806,9 муң рубль түнге, орулгалар чарыгдалдардан (профицит) 64 375,7 муң рубль түнге ажып турар кылдыр, бо Хоойлуга 1-ден 16-гы капсырылгалар

Тыва Республиканың күрүнө магадылалдарын тыпсырының чурумунун дугайында

Тыва Республиканың Дээди Хуралы (парламентизи) 2010 чылдың декабрь 22-де хүлээп алган

Бо Хоойлу Россия Федерациязының Бюджет кодекзинге дүүштүр ажылдап кылдырган болгаш Тыва Республиканың күрүнө магадылалдарын тыпсырының чурумун доктаадып тургузуп турар.

1 чүүл. Тыва Республиканың күрүнө магадылалдары

1. Тыва Республиканың күрүнө магадылалдарын (моон сонгаар-күрүнө магадылалдары дээр) юридиктиг эргелиг черлерге (принципалга) үшкү черниң (бенефициарны) мурнунга хүлээлгелериниң күүселдезин хандыраары-биле тыпсыр.

2. Күрүнө магадылалдарын Тыва Республиканың девискээринде бүртүктеткен база бодунун ажыл-чорудулгазын боттандырып турар болгаш Тыва Республикага социал ужуз-дузалыг төлөвилелдерин күүседиригге кредиттерни болгаш чээлилерни, а ол ышкаш улуг ажыктыг, мурнады хөгжүдер инвестиция төлөвилелдерин хаара тудуп турар юридиктиг эргелиг черлерге тыпсыр.

3. Күрүнө магадылалдарын Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулгаларына коммерция банкыларының тус чер бюджетиниң чедишпес кезээн дуглаарына, муниципалдыг өрө хүлээлгелерин эгидеринге, а ол ышкаш Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулгаларының өске хүлээлгелерин күүседириг хандыраарына хаара туткан кредиттериниң талазы-биле оларның хүлээлгелерин күүседириг кылдыр тыпсып болур.

4. Күрүнө магадылалдарын тургустунуп келген байдалдары-даа, келир үеде тургустунуп келир байдалдары-даа шийтпирлээрин хандыраарына тыпсып болур.

2 чүүл. Күрүнө магадылалдарын тыпсырының барымдаалары

1. Күрүнө магадылалдарын Тыва Республиканың Чазаның шийтпиринге, а ол ышкаш ээлчеглиг саң-хөө чылында болгаш планныг үеде бюджет дугайында Тыва Республиканың Хоойлузунда айтыткангана магадылал тыпсырының ниити түнүнү кызыгаарына күрүнө магадылалын тыпсыр дугайында Керээге (моон сонгаар-Керээ дээр) үндезилеп тыпсыр.

2. Күрүнө магадылалын дедир эгитпес болгаш хандыраар негелде тургузар үндезинге тыпсыр.

3 чүүл. Күрүнө магадылалдарын тыпсырының кызыгаары

1. Ээлчеглиг саң-хөө чылының болгаш планныг үенин бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың Хоойлузунун бадылааны Тыва Республиканың күрүнө магадылалдарының Программасына дүүштүр тодаргай угланышкыннар (сорулгалар) талазы-биле ниити түнүнү кызыгаарына тыпсыр.

2. Күрүнө магадылалы принципалдың бенефициарны мурнунга кол өрөзиниң түнүн эгидериниң талазы-биле хүлээлгезин күрүнө магадылалы хандыраар, хуулар, санаан акшалар (хөөлөр, торгоалдар) төлээриниң талазы-биле хүлээлгелерин хандыраар.

4 чүүл. Күрүнө магадылалдарын тып-

Даргазы, Тыва Республиканың күрүнениң эрге-чагыргазының күүсекчи органнары, Тыва Республикада муниципалдыг тургузулгаларның тус черниң бот-башкарылга органнары боттарының нормативтиг хоойлу-дүрүм актыларын, 2011 чылдың июль 1-ге чедир бо Хоойлуга дүүштүрер.

11 чүүл

Бо Хоойлу ону албан-езузу-биле парлаан хүнүнден эгелеп күштүг болур.

кааптар.

5 чүүл. Принцигалдың саң-хөө байдалының анализин

1. Принцигалдың саң-хөө байдалының анализин күрүне магадылалдарын тыпсыр дугайында шийтпир хүлээп алыр болгаш керээ чарар үе чоокушупал келгенде, адырлар аайы-биле яамының принципалдың чогуур документилен Тыва Республиканың Саң-хөө яамызынче дужааган хүнүнден эгелээш, 10 ажыл хүнүнден орайтатпайн кылып чорудар. Бир эвес күрүне магадылалын тыпсыр дугайында шийтпир хүлээп алыр болгаш күрүне магадылалын тыпсыр дугайында керээни чарар үе-чаада болгаш күрүне магадылалын тыпсыр үе-чаада принципалдың бухгалтер отчетун кириеринин ээлчеглиг хуусаазы чедип келген болза, принципалдың саң-хөө байдалының анализин айыттырган отчетка үндезилеп катап чорудар.

2. Саң-хөө байдалының анализин Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы саң-хөө байдалының анализин кылып чорудар дугайында оон доктаадып тургускан чурумун езугаар принципалдың Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының доктаадып тургускан чурумун барымдаалап база күрүне магадылалын тыпсыр дугайында шийтпиринин төлевилелин адырлар аайы-биле яамы-биле дугуржулга үезинде кылып чорудар.

3. Принцигалдың саң-хөө байдалының анализинин түннелин Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы үндүргеш, адырлар аайы-биле яамыже чорудар.

6 чүүл. Принцигалдың киригени магадылалын хынаары

1. Принцигалдың оон чандыраар негелдезин хандыраар талазы-биле хүлээлгелерин күүседир кылдыр киригени банк магадылалдарының, бодунга алган хүлээлгелеринин идегелдин (бадыткалдыын) хынаарын Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы доктаадып тургускан чурум езугаар принципалдың чогуур документилен үндезилеп чорудар.

2. Банк магадылалдарының, бодунга алган хүлээлгелеринин идегелдин (бадыткалдыын) хынаарының соонда Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы түннел тургузар, ону адырлар аайы-биле яамыже чорудар.

3. Долаа кылдыр кириген эт-хөренгизинин өртек-үнезин Россия Федерациязының хоойлужулгазынга дүүштүр тодарадыр.

7 чүүл. Күрүне магадылалын тыпсыр дугайында шийтпирни хүлээп алыры

1. Күрүне магадылалын тыпсыр болгаш керээ чарар дугайында шийтпирни Тыва Республиканың Чазаның принципалдың саң-хөө байдалының анализинин түннелин, оон бизнес-төлевилелиннин экономиктиг экспертизазын болгаш күрүне магадылалын алыр кылдыр принципалдың кирип турар үеде киригени магадылалының үнелелин, оон чогуур документилен киригенин барымдаалап, ол ышкаш Россия Федерациязының хоойлужулгазының болгаш бо Хоойлунун негелделерин сагып турда, хүлээп алыр.

2. Күрүне магадылалын тыпсыр болгаш күрүне магадылалын тыпсыр дугайында керээ чарар дугайында шийтпирни Тыва Республиканың Чазаның доктаалы-биле боттандыраар, аңаа айтыр чүүлдер болза:

а) принципалдың ат-сывы;
б) күрүне магадылалының хемчээли;
в) магадылалдың угланышкыны болгаш сорулгазы;

г) Тыва Республиканың күүсекчи эрге-чагыргазының күрүне магадылалын тыпсырынга контроль чорудар органын айтыр.

3. Күрүне магадылалы хүлээлгезин күүседиринге хандырылга болур кылдыр күрүне магадылалын тыпсыр дугайында шийтпирни принципалче чорудар.

4. Күрүне магадылалын тыпсырының дугайында Тыва Республиканың Чазаның бенефициар болгаш принципал-биле чарган керээнигир кирир чүүлдер:

а) Тыва Республиканың Чазаның магадылал талазы-биле хүлээлгелерин тыпсырының болгаш күүседиринин негелделери;
б) талаларның эргелери болгаш хүлээлгелери;

в) магадылалдың күштүг болур хуусаазы;
г) күжүн чок болдурарының болгаш магадылалды дедир кыйгытырының байдалдары;

д) талаларның дугуржулганын езугаар өске-даа байдалдар.

8 чүүл. Күрүне магадылалын тыпсырындан ойталаар барымдаалар

1. Күрүне магадылалын тыпсырындан ойталаар барымдаалар болза:

а) юридиктиг черниң саң-хөө байдалының турум эвези;

б) күрүне магадылалын тыпсыр дугайында шийтпир хүлээп алыр үеде принципалдың оон чандыраар негелдезин хандыраар талазы-биле хүлээлгелеринин идегелдин (бадыткалдыын) хынаарын Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы доктаадып тургускан чурумун барымдаалап база күрүне магадылалын тыпсыр дугайында шийтпиринин төлевилелин адырлар аайы-биле яамы-биле дугуржулга үезинде кылып чорудар.

йында шийтпир хүлээп алыр үеде принципалдың эде организастаттынып, дүжүп азы банкроттадыр дугайында айтырыгны шийтпирлеп турары;

в) чандыраар негелде хандыралгазын принципалдың чедир кирибээни;

г) принципалдың оон чандыраар негелдезин хандыраар кылдыр киригени банк магадылалдарының, бодунга алган хүлээлгелеринин идегел (бадыткал) чогу;

д) принципалда болгаш оон магадылалчыларында Россия Федерациязының бюджет системасынче төлевирлер кирир хүлээлгелеринин талазы-биле, Тыва Республиканың бюджетинин мурнунга акша-хүлээлгелеринин талазы-биле өрелеринин, а ол ышкаш мурнуку үеде Россия Федерациязының Чазаның болгаш Тыва Республиканың Чазаның тывысканы күрүне магадылалдарының талазы-биле шийтпирлеттин-мээн хүлээлгелеринин бар болуп турары;

е) принципалдың кириген медээлеринин шынга дүүшпези;

ж) Россия Федерациязының хоойлужулгазының болгаш бо Хоойлунун негелделерин принципалдың сагыбайн турар.

2. Принцигалдың саң-хөө байдалының анализинин медээлеринге үндезилетинген түннелин болгаш оон кириген хандырылгазының үнелелин, а ол ышкаш бизнес-төлевилелдин экономиктиг экспертизазының үндүрген түннелдерин барымдаалап, күрүне магадылалдарын тыпсырындан ойталаар дугайында дыңнадыгы адырлар аайы-биле яамы хүлээлгелерин күүседиринден ойталааны принципалче чорудар.

9 чүүл. Күрүне магадылалын тыпсыры

1. Күрүне магадылалын тыпсыр дугайында керээни чарары-биле күрүне магадылалын бижимел хевирге тыпсыр.

2. Күрүне магадылалын дараазында негелделерин сагаан таварылгаларда тыпсыр:

а) Магадылал талазы-биле Тыва Республиканың Чазаның хүлээлгелерин тыпсырының болгаш күүседиринин кол-кол негелделерин башкарып турар керээни чарганын, а ол ышкаш принципалга чандыраар негелдедин чурумун болгаш байдалдарын;
б) бо Хоойлунун 6 чүүлүнге дүүштүр үнелел берген хандыралганы киригенин.

3. Күрүне магадылалын тыпсырының дугайында керээниң майыын Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы бадылаар.

4. Күрүне магадылалында дараазында чүүлдер айыттырган турар ужурул:

а) магадылалчының ады (Тыва Республика);

б) күрүне магадылалы бээрин магадылал турар хүлээлгелер;

в) күрүне магадылалының талазы-биле магадылал хүлээлгезинин хемчээли болгаш күрүне магадылалының эң үстүкү түнү;

г) магадылал таварылгаларын тодартканы;

д) принципалдың ат-сывы;

е) күрүне магадылалын дедир кыйгыртпас чылдагааны азы дедир кыйгыртырының байдалдары;

ж) күрүне магадылалын тыпсырының үндезини;

з) күрүне магадылалының күштүг болуп киригени (ону тывыскан ай-хүнү);

и) күрүне магадылалының күштүг болур хуусаазы;

к) күрүне магадылалының талазы-биле магадылалчының хүлээлгелерин күүседиринин чуруму;

л) магадылалды күүседип турда болгаш (азы) принципалдың магадылал-биле хандыратынган хүлээлгелерин күүседип турда магадылалдың эң үстүкү түнүн кызыларының чуруму болгаш байдалдары;

м) күрүне магадылалын езугаар магадылалчының бенефициарга төлөп берген түнүн эгидер (магадылалчының принципалга чандыраар негелдези, дедирледири) дугайында магадылалчының принципалга негелде тургузар эргези;

н) күрүне магадылалының өске-даа байдалдары, а ол ышкаш Россия Федерациязының Бюджет кодекзинин, Тыва Республиканың хоойлуларының тодартканы чүүлдери.

10 чүүл. Күрүне магадылалдарын тыпсып турарынга контроль

1. Принцигалдың магадылалтынган хүлээлгелеринин күүселдезинге, а ол ышкаш принципалдың саң-хөө байдалында болгаш оон кириген хандырылгазынга, төлевилелдин принципалдың күүселдезинге контрольду адырлар аайы-биле яамылар, а ол ышкаш күрүне магадылалын тыпсыр дугайында Тыва Республиканың Чазаның шийтпиринде айыттырган күүсекчи эрге-чагырганың өске-даа органы боттандыраар.

2. Тыва Республиканың тывыстынган күрүне магадылалдарындан тургустунган хүлээлгелеринин нити түнүн Тыва Республика-

ның күрүнениң иштики өрзиниң составынга Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының доктаадып тургускан чурумун болгаш хуусаазын езугаар кирир.

3. Тывыскан магадылалдарның учедун, магадылалдар-биле хандыратынган принципалдың хүлээлгелеринин күүселдезин, а ол ышкаш тывыскан магадылалдар талазы-биле магадылалдар төлевирлерин боттандыраарының учедун Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы чорудар.

"2010 чылда болгаш 2011 база 2012 чылдарның планын үезинде Ылап-ла медицина камгаладылганың Тыва Республика фондузунун бюджетинин дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунга өскерилгелер кириеринин дугайында

Тыва Республиканың Дээди Хуралы (парламентизи) чылдың декабрь 22-де хүлээп алган

1 чүүл

2009 чылдың декабрь 28-те № 1759 УХ-II "2010 чылда болгаш 2011 база 2012 чылдарның планын үезинде Ылап-ла медицина камгаладылганың Тыва Республика фондузунун бюджетинин дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунга («Тувинская правда», 2010 чылдың январь 14-те, декабрь 9-та; «Шын», 2009 чылдың декабрь 31-де; 2010 чылдың декабрь 14-те) дараазында өскерил-

гелерни кирир:

1) 1-ги чүүлдүн 1-ги кезээнде:
а) 1-ги пунктта "1798 371,5" деп сан "1806 873,4" деп саннар-биле солугу;
б) 2-ги пунктта "1 800 605,5" деп саннар "1 809 107,4" деп саннар-биле солугу;
2) 4-кү капсырылганы дараазында эдилге-биле бижир:

"2009 чылдың декабрь 28-те № 1759 УХ-II Тыва Республиканың Хоойлузунга 4-кү капсырылга

2010 чылда болгаш 2011 база 2012 чылдарның планын үезинде Ылап-ла медицина камгаладылганың Тыва Республика фондузунун бюджеттер акшаландырышкыннарының

ХУВААЛДАЗЫ

(мун. ру)

Аттары	Мин	Рз	ПР	ЦСР	ВР	Түнү (мун. рубль)		
						2010 чыл	2011 чыл	2012
Өске-даа ниити күрүне айтырыглары	395	01	14			30047,1	30047,1	30047,1
Доктааттынган хүлээлгелер адырында удуртулга болгаш башкарылга	395	01	14	00100 00		30047,1	30047,1	30047,1
Күрүнениң бюджеттен дашкаар фондуларының башкарылга	395	01	14	00155 00		30047,1	30047,1	30047,1
Күрүнениң бюджеттен дашкаар фондуларының башкарылга	395	01	14	00155 00	270	30047,1	30047,1	30047,1
Кадык камгалалы, күш-культура болгаш спорт	395	09	00			1779060,3	1517875,6	153025,7
Амбулаторлуг дуза	395	09	02			100508,6		
Социал дуза	395	09	02	50500 00		7926,3		
Стационар албан черлеринде турар өскүс уругларның болгаш берге амыдырал байдалында турар уругларның диспансеризациязын эрттирери	395	09	02	50521 00		4447,1		
Социал төлевирлер	395	09	02	50521 00	005	4447,1		
Ажылдап турар хамаатыларының немелде диспансеризациязын эрттирери	395	09	02	50524 00		3479,2		
Социал төлевирлер	395	09	02	50524 00	005	3479,2		
Участоктарның терапевт эмчилеринин, участоктарның педиатр эмчилеринин, ниити практика эмчилеринин (өг-бүлө эмчилеринин), участоктарның терапевт эмчилеринин, участоктарның педиатр эмчилеринин участоктарының эмчи сестраларының, ниити практика эмчилеринин (өг-бүлө эмчилеринин) эмчи сестраларының чедирип турары немелде эмчи дузазын көргүзеринин саң-хөө хандырылгазы	395	09	02	52021 00	005	92582,3		
Социал төлевирлер	395	09	02	52021 00	005	92582,3		
Кадык камгалалы, күш-культура болгаш спорт талазы-биле өске-даа айтырыглар	395	09	10			1678551,7	1517875,6	153025,7
1991 чылдың июнь 28-те №1499-1 "Россия Федерациязында хамаатыларының медицина камгаладылганың дугайында" Россия Федерациязының Хоойлузу	395	09	10	50517 00		1678551,7	1517875,6	153025,7
Ылап-ла медицина камгаладылганың баазалыг программаның иштинге Ылап-ла медицина камгаладылганың девискээр программаның күүселдези	395	09	10	50517 02		1678551,7	1517875,6	153025,7
Социал төлевирлер	395	09	10	50517 02	005	1678551,7	1517875,6	153025,7
Шунту чарыгдалдар						1809107,4	1547922,7	156029,7

3) 5-ки капсырылганы дараазында эдилге-биле бижир:

"2009 чылдың декабрь 28-те № 1759 УХ-II Тыва Республиканың Хоойлузунга 5-ки капсырылга

2010 чылда болгаш 2011 база 2012 чылдарның планын үезинде Ылап-ла медицина камгаладылганың Тыва Республика фондузунун Ылап-ла медицина камгаладылганың Федералдыг фондузунун бюджетинден база Тыва

ХУВААЛДАЗЫ

8. Бо чуулдун 6-гы кеззэнде Тыва Республиканын Сонгүлдә комиссиязынын шиит-

шиитпирни алган хүнден эгелээш, 10 хонук дургузунда ол дугайында чөпшээрешпейн турарының барымдаалыг чылдагаанын айткан бижимел медээни Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязынче чорудар эргелиг.

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязы дыңнадыг алган хүнден эгелээш, 10 хонук дургузунда, Тыва Республиканың Дээди Хуралында (парламентизинде) кириген политиктиг партияларның ажил-чорудулгазын чырыдарына чогуур календарлыг айның дургузунда чарыгдан эфир үезининг хем-чээлининг учедунун түңнелдеринин дугайында айттырыгы катал база чугаалжып көөр. Бир эвес Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязы айттырган политиктиг партияларның ажил-чорудулгазын чырыдарының дугайында негелделерни хажытканының фактызын катал база тургускан шиитпир хүлээп алган таварылгада, дең хемчээлге, теле база (азы) радио дамчыдылганын организастап турар, аңаа хамаарыштыр шиитпир хүлээп алган регионалдыг организация, ону хүлээп алган хүнден эгелээш, 20 хонук дургузунда чогуур политиктиг партияга хамаарыштыр чогуур регионалдыг телеканалга азы радиоканалга эфир үезининг чедишпес хемчээлининг компенсациязын бээр.

9. Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязы күрүнениң эрге-чагырга органнарындан, теле база (азы) радио дамчыдылганын организастап турар регионалдыг организациядан Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының харыылаар айттырынга бо Хоойлу езугаар хамаарыштырган айттырыг-

лар талазы-биле шиитпирлер хүлээп алырынга эргежок чугула медээлерни болгаш материалдарны айтырар база алыр эргелиг.

10. Тыва Республиканың Дээди Хуралында (парламентизинде) кириген политиктиг партияларның, оларның мурнунда календарлыг чылда ажил-чорудулгазын регионалдыг телеканалга база радиоканалга чырыдып турда, дең эргезининг магадылалдарын хандыраарының дугайында медээлерни Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязы регионалдыг парлалганың массалыг информация чепсектеринге, Тыва Республиканың күрүнениң эрге-чагырга органнарының хоойлу-дүрүм актыларының чонга чарлап тарадыр кылдыр (албан-езузу-биле парлаары) тургускан, оон доктааттырган хевири езугаар чылдың-на бо чылдың январь 31-ден орайтаптайн, парлап үндүрер.

7 чүүл. Бо Хоойлунун күштүг болуп кирери

1. Бо Хоойлу, ону албан-езузу-биле парлаан хүнүнден эгелээш, бо Хоойлунун 5-ки чүүлүнден, 6-гы чүүлүнүн 1, 4, 6-10 кезектеринден аңгыда, он хонук эрткен соонда, күштүг болур.

2. Бо Хоойлунун 5-ки чүүлү, 6-гы чүүлүнүн 1, 4, 6-10 кезектери 2011 чылдың январь 1-ден эгелеп күштүг болур.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ

Кызыл хоорай
2010 чылдың декабрь 31
№ 284 ДХ-1.

"Тыва Республиканың күрүне шаңналдарының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунга өскерилгелер кириерининг дугайында

Тыва Республиканың Дээди Хуралы (парламентизи) 2010 чылдың декабрь 22-де хүлээп алган

1 чүүл

1992 чылдың декабрь 24-те № 388 "Тыва Республиканың күрүне шаңналдарының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунга («Тувинская правда», 1993 чылдың март 2-де; 1994 чылдың ноябрь 30-де; 1995 чылдың январь 5-те; 1999 чылдың июль 6-да; 2004 чылдың февраль 27-де, декабрь 31-де; 2007 чылдың июль 31-де; 2008 чылдың январь 10-да; «Шын», 2004 чылдың февраль 27-де; 2007 чылдың август 21-де; 2008 чылдың январь 22-де) дараазында өскерилгелерни кириер:

1) 1-ги чүүлде "Улуг Хуралдың Хоойлу-дугула палатасы" деп сөстөрнү "Дээди Хурал (парламент)" деп сөстөр-биле солугу;

2) 2-ги чүүлде "Даргазы" деп сөстү "Баштыңы - Даргазы" деп сөстөр-биле солугу;

3) 4-кү чүүлде:

а) бирги абзацта "Тыва Республиканың Маадыр иези" деп сөстөрнүн соонга, "Тыва Республиканың Хүндүлүг хамаатызы" деп атты" деп сөстөрни немээр, бирги домакка, бо Хоойлука капсырылгада кириген" деп сөстөрни немээр;

б) ийги абзацта "Тыва Республиканың медальдары," деп сөстөрнүн соонга "Тыва Республиканың Хүндүлүг хамаатызы" деп атты болгаш демдекти," деп сөстөрни немээр, "Улуг Хурал" деп сөстөрни "Дээди Хурал (парламент)" деп сөстөр-биле солугу;

4) 5-ки чүүлде "Даргазы" деп сөстү "Баштыңы - Даргазы" деп сөстөр-биле солугу;

5) 6-гы чүүлдүн 2-ги кезээнде "Тыва Республиканың Маадыр иези" деп сөстөрнүн соонга "Тыва Республиканың Хүндүлүг хамаатызы" деп ат" деп сөстөрни немээр;

6) 7-ги чүүлде:

а) "Тыва Республиканың Маадыр иези" деп сөстөрнүн соонга "Тыва Республиканың Хүндүлүг хамаатызы" деп ат" деп сөстөрни немээр;

б) дараазында уткалыг сески абзацты немээр:

"Тыва Республиканың улустунг ус-дарганы"

7) 10-гу чүүлдү дараазында уткалыг домак-биле немээр:

"Тыва Республиканың күрүне шаңналдарына шынзылгаларның хевирин болгаш тодаргай бижилгезин Тыва Республиканың Баштыңы - Чазаның Даргазы бадылаар."

8) 14-кү чүүлде "Улуг Хуралдың" деп сөстөрни "Дээди Хуралдың (парламентинин)" деп сөстөр-биле солугу, "болгаш Россия Федерациязының" деп сөстөрни ал кааптар;

9) 15-ки чүүлдүн ийги кезээнде "Улуг Хурал" деп сөстөрни "Дээди Хурал (парламент)" деп сөстөр-биле солугу;

10) 16-гы чүүлде "Даргазы" деп сөстү "Баштыңы - Даргазы" деп сөстөр-биле солугу;

11) 17-ги чүүлде "Тыва Республиканың Маадыр иези" деп сөстөрнүн соонга, "Тыва Республиканың Хүндүлүг хамаатызы," деп атты" деп сөстөрни немээр;

12) 18-ки чүүлде:

а) бирги абзацта "Тыва Республиканың медальдары" деп сөстөрнүн соонга, "Тыва Республиканың Хүндүлүг хамаатызы" деп атты" деп сөстөрни немээр;

б) ийги абзацта "болгаш Тыва Республиканың медальдары" деп сөстөрнүн соонга, "демдекти" деп сөстү немээр;

13) 19-кү чүүлдүн бирги абзазында "Тыва Республиканың Маадыр иези" деп сөстөрнүн соонга, "Тыва Республиканың Хүндүлүг хамаатызы" деп демдек" деп сөстөрни немээр;

14) 20-ги чүүлде:

а) бирги абзацта "Даргазы" деп сөстү "Баштыңы - Даргазы" деп сөстөр-биле солугу;

б) ийги абзацта "Даргазы" деп сөстү "Баштыңы - Даргазы" деп сөстөр-биле солугу;

15) 21-ги чүүлде "Тыва Республиканың Маадыр иези" деп сөстөрнүн соонга, "Тыва Республиканың Хүндүлүг хамаатызы" деп демдек" деп сөстөрни немээр;

16) Хоойлука капсырылгада:

а) Тыва Республиканың орденининг статусунда:

4-кү пунктта "Даргазының" деп сөстү "Баштыңының - Даргазының" деп сөстөр-биле солугу, "улус депутаттарының Тус чер чөвүлелдеринин" деп сөстөрни "муниципалдыг тургузулгаларның төлээлекчилер органнарының" деп сөстөр-биле солугу;

б) 6-гы пунктта "күш-ажыл төлеверининг эн биче хемчээлдерин 40" деп сөстөрни "4000 рубль" деп сөстөр-биле солугу;

9-кү пунктта "Даргазының" деп сөстү "Баштыңының - Даргазының" деп сөстөр-биле солугу;

б) "Шылгараңгай күш-ажылы дээш" деп Тыва Республиканың медалының дугайында Дүрүмде:

2-ги пунктта "Даргазы" деп сөстү "Баштыңы - Даргазы" деп сөстөр-биле солугу;

4-кү пунктта "күш-ажыл төлеверининг эн кудуку хемчээлдерин 30" деп сөстөрни "3000 рубль" деп сөстөр-биле солугу;

в) "Шылгараңгай күш-ажылы дээш" деп Тыва Республиканың медалының тодаргай бижилгезининг дөрткү абзазында "тук" деп сөстү "Күрүне тугу" деп сөстөр-биле солугу;

г) "Шылгараңгай күш-ажылы дээш" деп Тыва Республиканың медалының тодаргай бижилгезининг соонга дараазында уткалыг "Тыва Республиканың Хүндүлүг хамаатызы" деп атты дугайында Дүрүмнү база "Тыва Республиканың Хүндүлүг хамаатызы" деп демдектиң тодаргай бижилгезин немээр;

"Тыва Республиканың Хүндүлүг хамаатызы" деп атты дугайында Дүрүм

1. "Тыва Республиканың Хүндүлүг хамаатызы" деп атты хамаатыларга республиканың чурттакчыларының амыдыралын эйжи-деринге, Россияга болгаш даштыкы чурттарга Тыва Республиканың хүндүткелин

болгаш ат-алдарын бедидеринге, оларның Тыва Республиканың мурнунга деткимче көргүскен хууда онзагай шылгараңгай ачы-хавыязын үнелеп көргенининг демдээ кылдыр тыпсыр.

Атты чылда бир катал тыпсыр болгаш ол чаңгыс кижиден хөй эвес болур. "Тыва Республиканың Хүндүлүг хамаатызы" деп атты катал тывыспас.

2. "Тыва Республиканың Хүндүлүг хамаатызы" деп атты тыпсырының дугайында Тыва Республиканың Баштыңы - Чазаның Даргазы Чарлык үндүрер.

3. "Тыва Республиканың Хүндүлүг хамаатызы" деп ат тывыскан хамаатыларга моюнга сул алыр ленталыг "Тыва Республиканың Хүндүлүг хамаатызы" деп демдекти, демдекке шынзылганы бээр.

4. "Тыва Республиканың Хүндүлүг хамаатызы" деп атты алган хамаатыларга чаңгыс удаа бээр 100 муң рубль хемчээлге акша шаңналын индексация-биле көрдүнгени езугаар төлээр.

"Тыва Республиканың Хүндүлүг хамаатызы" деп демдектиң тодаргай бижилгези

"Тыва Республиканың Хүндүлүг хамаатызы" деп демдек мөңгүнден кылгаш, даштын чайырлап каан, тос азыгыг сылдыс болур. Медальоннун ортузунда төгерик иштинде "Тыва Республиканың Хүндүлүг хамаатызы" деп бижимел болгаш национал угулга хээзи бар. Медальоннун төвүндө - Тыва Республиканың Күрүне сүлдезининг дөс-тегер чуруу бар. Демдектиң диаметри 70 мм. Артыы талазында - демдектиң дугаары бар.

Демдекти үттүн болгаш дээрбектин дузазы-биле, солагай азында сарыг куржааңгылыг болгаш ортузунда ийи чинге куржааңгылыг дилиндектерлиг, ак-көк өңнүг торгу муар лента-биле ужуктаан, беш азыгыг лента-биле тудуштурган. Лентаның калбаа 26 мм."

д) "Тыва Республиканың Маадыр иези" деп атты дугайында Дүрүмде:

адаанда 1.1 пунктта "Күш-ажыл болгаш социал политика яамызы" деп сөстөрни "күүсекчи эрге-чагырганың төлээлеттирген органы" деп сөстөр-биле солугу;

адаанда 1.2 пунктта "Күш-ажыл болгаш социал политика яамызы" деп сөстөрни "күүсекчи эрге-чагырганың төлээлеттирген органы" деп сөстөр-биле солугу;

адаанда 1.3 пунктта "Күш-ажыл болгаш социал политика яамызы" деп сөстөрни "күүсекчи эрге-чагырганың төлээлеттирген органы" деп сөстөр-биле солугу;

2-ги пунктта "Даргазы" деп сөстү "Баштыңы - Даргазы" деп сөстөр-биле солугу;

е) Тыва Республиканың хүндүлүг аттарының дугайында Дүрүмде:

1-ги пунктта: адаанда "е" пунктта "Тываның" деп сөстү "Тыва Республиканың" деп сөстөр-биле солугу;

адаанда "м" пунктунун соонда адаккы "к" пунктуну демдектеэрин "н" деп өскерттир;

адаанда "п" пунктунун бешки абазыын күжүн чидирген деп санаар;

дараазында уткалыг адаанга "р" база "с" пункттарны немээр;

"р) "Тыва Республиканың улустунг ус-дарганы" деп хүндүлүг атты улустунг уран-шевер ус-тывыштарының болгаш ус-дарганнарының кылыгыларының, национал хөгжүм херекселдерининг талантылыг мастерлеринге-кылыкчыларына, күүседикчи мергежилдинг бедик профессионал деңнелдиг, аныяк салгалды өөредиринге улуг чедишкinnerлиг болгаш айыттырган адырга 10 чыл ажилдап каапкан мастерлерге тыпсыр;"

"с) "Тыва Республиканың алдарлыг юриси" деп хүндүлүг атты хоойлу-дүрүмнү сагыырын болгаш корум-чурумну быжыг-лаарына, хамаатыларның эргелерин болгаш хоойлу езугаар сонургалдарын камгалаарына, хоойлу-дүрүмнү күрүнени тургузарына, юридиктиг эртемнерни хөгжү-

деринге, мергежилининг аайы-биле 10 оон-даа хөй чылдарда ажилдап турар юридиктиг эртемниг кадрларны беле-ринге ачы-хавыязы дээш бедик мергежилдиг юристерге тыпсыр."

5-ки пунктта:

бирги абзацта "республика бюджеттен күш-ажыл төлеверининг эн кудуку чээлдерин 25" деп сөстөрни "2500 рубль" деп сөстөр-биле солугу;

ийиги абзацта "республика бюджеттен күш-ажыл төлеверининг эн кудуку хем-дерин 20" деп сөстөрни "2000 рубль" деп сөстөр-биле солугу;

6-гы пунктта "Даргазының" деп сөстү "Баштыңының - Даргазының" деп сөстөр-биле солугу;

ж) "Тыва Республиканың улустунг ус-дарганы" деп хүндүлүг атка хөрек демдектиң тодаргай бижилгезининг соонга да-зында уткалыг "Тыва Республиканың улустунг ус-дарганы" деп хүндүлүг атка хөрек, дээзинг тодаргай бижилгезин база "Тыва Республиканың алдарлыг юриси" деп хүндүлүг атка хөрек демдээниң тодаргай бижилгезин немээр;

"Тыва Республиканың улустунг ус-дарганы" деп хүндүлүг атка хөрек демдээниң тодаргай бижилгези

"Тыва Республиканың улустунг ус-дарганы" деп хөрек демдээни мөңгүннел өңнүг холуксаадан кылыр болгаш мурнуу талазы хаажыланчак до-кыдыгыг, диаметри 32 мм, төгериктел дөрт-булунчук хевирлиг болур.

Демдектиң мурнуу талазында ортузун улуг кылдыр алдын-биле чайырлап каан, кежиктин дүүшкүнүн, оон кырында т-дылда "Тыва Республиканың улустунг ус-дарганы", адаанда - "Народный мас Тыва" деп бижикти таарыш кылган.

Хөрек демдээниң артыы талазы дес-керт болгаш шөйбө.

Хөрек демдээни үттүн болгаш шөйбө мээр дээрбектин дузазы-биле, Тыва Республиканың Күрүне сүлдезининг өңү дүүштүр ак-көк, сарыг болгаш ак куржааңгылыг дилиндектерлиг, мөңгүннел өңнүг холуксаадан кылган, бедии 18 мм калбаа 30 мм хемчээлдиг, дөрт-булун колодка-биле тудуштурган.

Колодканың артыы талазында хө-демдээни хепке быжыглаары-биле хө-ызыртыр кызар-өөктү кыстырган.

"Тыва Республиканың алдарлыг юриси" деп хүндүлүг атка хөрек демдээниң тодаргай бижилгези

"Тыва Республиканың алдарлыг юриси" деп хүндүлүг атка хөрек демдээни мөңгүннел өңнүг холуксаадан кылыр болгаш мурнуу талазы хаажыланчак до-кыдыгыг, диаметри 32 мм, төгериктел дөрт-булунчук хевирлиг болур.

Демдектиң мурнуу талазында ортузун Фемиданың улуг чуруун таарыштыр кылган адаанда "Тыва Республиканың алдарлыг юриси" деп бижиктиг болур.

Хөрек демдээниң артыы талазы дес-керт болгаш шөйбө.

Үттүн болгаш дээрбектин дузазы-биле хөрек демдээни, Тыва Республиканың Күрүне сүлдезининг өңүне дүүштүр ак-көк, сар болгаш ак куржааңгылыг дилиндектерлиг, мөңгүннелчөк өңнүг холуксаадан кылган бедии 18 мм база калбаа 30 мм хемчээлд дөрт-булунчук колодка-биле тудуштурган.

Колодканың артыы талазында хө-демдээни хепке быжыглаары-биле хө-ызыртыр кызар-өөктү кыстырган."

2 чүүл

Бо Хоойлу ону албан-езузу-биле парлаан хүнүнден эгелеп күштүг болур.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ

Кызыл хоорай
2010 чылдың декабрь 31
№ 289 ДХ-1.

Шилчилге үезинде Тыва Республиканың күрүне албан черлерининг хоойлу-дүрүм дүрүмнерин сайзыраңгайжыдарының талазы-биле чамдык хемчеглерининг дугайында

Тыва Республиканың Дээди Хуралы (парламентизи) 2010 чылдың декабрь 22-де хүлээп алган

Бо Хоойлу шилчилге үезинде Тыва Республиканың күрүне албан черлерининг хоойлу-дүрүм дүрүмнерининг онзагай тала-ларын 2010 чылдың май 8-те № 83-ФХ "Күрүнениң (муниципалдыг) албан черле-рининг хоойлу-дүрүм дүрүмнерин сайзыраң-гайжыдары-биле холбашкан Россия Феде-рациязының чамдык хоойлу-дүрүм акты-ларына өскерилгелер кириерининг дуга-йында" Федералдыг Хоойлунун негелделери

езугаар (моон ыңай - Федералдыг Хоойл дээш) тургузар.

1 чүүл. Бо Хоойлу аажылап турар терминнер болгаш билиглер

Бо Хоойлунун сорулгаларына дара-зында терминнерни болгаш билиглер аажылап турар:

шилчилге үези - 2011 чылдың январь 1-ден 2012 чылдың июль 1-ге чедир Федералдыг

хоойлу езугаар доктааткан үе;

Тыва Республиканың күрүне албан черлери - Тыва Республикада тургустунган албан чери, бюджет албан чери азы автономну албан чери;

күрүне даалгазын күүседириниң саң-хөө хандырылганын субсидиялар - Тыва Республиканың бюджет болгаш автономну албан черлеринге Тыва Республиканың республика бюджетинден Россия Федерациязының Бюджет кодекзиниң 78.1 чүүлүнүн 1-ги пунктузу езугаар күрүне даалгазы езугаар күрүне ачы-дузалары чедирери-биле олбашкан нормативтиг чарыгдалдарны дуглаарына берип турар субсидиялар;

бюджет акша-хөреңгилериниң алыкчызы болуп турар албан чери - Тыва Республиканың албан черлери, а ол ышкаш шилчилге гезинде - бо Хоойлуда тургускан чурум езугаар күрүне даалгазын күүседир талазы-биле саң-хөө хандырылганын субсидияларны ыңаа хамаарыштыр бээр чоруттунмайн турар, Тыва Республиканың бюджет албан чери болур;

кандыг хевирли өскерилбес бюджет албан черлериниң хуу кижилерге болгаш эридиктиг эргелиг черлерге ачы-дуза чедиреринге чарыгдалдарны эге нормативтери Тыва Республиканың доктаатканы чурум езугаар бюджет албан черлеринге тодаратканы күрүне даалгазын күүседир хандырылганын саң-хөө хандырылганын субсидияларны бо Хоойлу езугаар бюджет албан черинге бир дугаар бээр чылында күрүне даалгазын күүседиринге саң-хөө хандырылганын хемчээлин тодарадырынга ажыгаар уjurлуг нормативтиг чарыгдалдар.

Өске терминер болгаш билгилер бо Хоойлуда Федералдыг хоойлуда болгаш Россия Федерациязының хоойлужудулганында тодараттынганы уткасында хевээр жыглаттынып турар.

2 чүүл. Күрүне даалгазын күүседириниң саң-хөө хандырылганын субсидияларны бюджет албан черлеринге бээриниң Чуруму

1. Тыва Республиканың бюджет албан черлеринге күрүне даалгазын күүседириниң саң-хөө хандырылганын субсидияларны Тыва Республиканың республика бюджетиниң акша-хөреңгилеринден Тыва Республиканың Чазаның тургусканы чурум езугаар 012 чылдың январь 1-ден эгелеп бээр.

2. 2011 чылда Тыва Республиканың бюджет албан черлериниң ажил-чорудулганын саң-хөө хандырылганын бо Хоойлунун күчүлүнде доктааткан онзагай чүүлдерни өренип көрүп тургаш, бюджет сметазынга аянып чорудар.

3. Тыва Республиканың бюджет албан черлериниң тургузукчу документтерге өскерилгелерни Федералдыг хоойлунун эгелдерин боттандырар сорулгалар-биле 2011 чылдың декабрь 1-ге чедир кириер.

3 чүүл. Тыва Республиканың республика оджединче акша шилчилгелериниң олгаш орулга кирип турар ажил-чорудулдан албан черлериниң ап турар орулгаларын ажыглаарының Чуруму

1. Тыва Республиканың күрүне албан черлериниң төлевирилг ачы-дузалардан болгаш өске-даа орулга кирип турар ажил-чорудулганын ап турар орулгалары 2012 чылдың январь 1-ден эгелеп Тыва Республиканың республика бюджетинче шилчилгелер.

Төлевирилг ачы-дузалардан болгаш өске-даа орулга кирип турар ажил-чорудулганы чорудуп турар албан чериниң башкарыкчылары айыттыганын албан черлеринге бюджет акшаландырышының албан черлериниң аразына оларның орулга эккеп турар ажил-чорудулганын орулгаларының хемчээлин өренип көрүп тургаш, үлээр эргелиг.

2. Тыва Республиканың албан черлериниң төлевирилг ачы-дузалардан болгаш өске-даа орулга кирип турар ажил-чорудулганын ап турар орулгаларын 2011 чылда ажыглаарының Чуруму болгаш угланышыны бо Хоойлунун 4 чүүлүнге дүүштүр тодаратканар.

4 чүүл. Бюджет акша-хөреңгилериниң

"Психиктиг сандаралдан хилинчектенип чоруур кижилерге психиатрлыг дузаны болгаш социал деткимчени хандырышының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунун 10 чүүлүнге өскерилгелер кириериниң дугайында

Тыва Республиканың Дээди Хуралы (парламентизи) 2010 чылдың декабрь 22-де хүлээп алган

1 чүүл
2004 чылдың декабрь 29-та № 1042 УХ-1

алыкчылары болуп турар күрүне албан черлериниң орулга кирип турар ажил-чорудулганын орулгаларын ажыглаарының чуруму болгаш угланышыны

1. Бюджет акша-хөреңгилериниң алыкчылары болуп Тыва Республиканың бюджет албан чери азы Тыва Республиканың албан чери 2011 чылда төлевирилг ачы-дузалардан кирип алган, хуу кижилерден болгаш юридиктиг эргелиг черлерден эгидилге чокка алган, ооң иштинде эки тура-биле өргээн болгаш орулга кириер өске-даа ажил-чорудулганын кирген акша-хөреңгилерини айыттыганын акша-хөреңгилериниң тывылган дестери болгаш ажыглаар угланышыны, айыттыганын албан черлерин тургузуп турар нормативтиг хоойлу-дүрүм актыларын, уставының дүрүмүн (тургузукчу документиниң) айыткан, а ол ышкаш айыттыганын албан чериниң материал-техниктиг баазанын хөгжүдөр болгаш өнчү-хөреңгини ажыглап турарының талазы-биле чарыгдалдарны дуглаар сорулга-биле акша-хөреңгилерини алыры көрдүнгөн хамааты хоойлу-дүрүм керээлерин бюджет акша-хөреңгилериниң кол башкарыкчыларының (башкарыкчыларының) документтеринге (чиңгине чөпшээрелинге) ажыглаар.

2. Бюджет акша-хөреңгилериниң алыкчылары болуп Тыва Республиканың бюджет албан чери азы Тыва Республиканың албан чери бо чүүлүн дүрүмнени өренип көргөш, айыттыганын акша-хөреңгилер-биле саң-хөө операцияларын Тыва Республиканың Саң-хөө ямызының тургусканы чурум езугаар айыттыганын акша-хөреңгилер-биле операцияларны демдегеп көөрүнгө айыттыганын албан чериниң агар санын ажыдар болгаш чорудулганын боттандырар органга таныштырар уjurлуг орулга кирип турар ажил-чорудулганын орулгалар болгаш чарыгдалдар сметазынга даянып чорудар.

3. Бюджет акша-хөреңгилериниң алыкчылары болуп Тыва Республиканың бюджет албан чери азы Тыва Республиканың албан чери бо чүүлүн 1 пунктузунда айыткан акша-хөреңгилериниң күсели-биле күүседир уjurлуг керээни чарары болгаш төлээрин орулга кирип турар ажил-чорудулганын орулга болгаш чарыгдал сметазы езугаар чорудар.

5 чүүл. Шилчилге үезинде бюджет акшаландырышының планнаашкыны

Кандыг хевирли өскерилбес Тыва Республиканың бюджет албан черлериниң хуу кижилерге болгаш юридиктиг эргелиг черлерге ачы-дуза чедиреринге чарыгдалдарны эге нормативтери Тыва Республиканың республика бюджетиниң кол башкарыкчызы - күүсекчи эрге-чагырганың органы 2012 чылда бодунун эргезинде турар бюджет албан черлеринге хамаарыштыр, 2011 чылда бюджет албан чериниң ажил-чорудулганын хандырылганын тодараткан бюджет акшаландырышының хемчээлинден өренип тургаш, албан черлериниң күштүг болуп турар четкилерин экижидер болгаш чаа хүлээп алган чарыгдалдар хүлээлгелериниң талазы-биле хемчеглерни боттандырып турарын барымдаалап тургаш, нормативтериниң болгу дег өскерилгелери-биле тодарадыр.

6 чүүл. Бюджет акша-хөреңгилериниң алыкчылары болуп турар бюджет албан черлеринге бюджет лимиттерин чедирери

Бюджет акша-хөреңгилериниң алыкчылары болуп турар Тыва Республиканың бюджет албан черлеринге бюджет лимиттерин чедирерин Тыва Республиканың республика бюджетиниң акша-хөреңгилериниң алыкчыларына Тыва Республиканың Саң-хөө ямызының тургусканы чурум езугаар чорутунар.

7 чүүл. Бо Хоойлунун күштүг болуп кириери

1. Бо Хоойлу 2011 чылдың январь 1-ден эгелеп күштүг болур.

Тыва Республиканың Чазаның
Даргазы Ш. КАРА-ООЛ
Кызыл хоорай
2010 чылдың декабрь 31
№ 292 ДХ-1.

болгаш социал деткимчени хандырышының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунун 10-гу чүүлүнге («Тувинская правда», 2004 чылдың декабрь 31-де; «Шын», 2004 чылдың декабрь 31-де) дараазында өскерилгелерни кириер:

1) адында "психиатр эмчилерге, өске-даа специалистерге, медицина болгаш өске-даа ажилдакчыга" деп сөстөрни "медицина болгаш өске-даа ажилдакчыларга" деп сөстөр-биле солуур;

2) 1-ги кезээн дараазында эдилге-биле бижиер:

"1. Психиатрлыг дуза чедирилгезинге киржип турар медицина болгаш өске-даа ажилдакчылар хоралыг база (азы) айыылдыг күш-ажыл байдалдарында ажылы дээш, Россия Федерациязының хоойлужудулганы езугаар кызырган үргүлчүлээшкенин ажыл шагын, чылдың-на немелде төлевирилг шөлээни алыр эргелиг болур.

Психиатрлыг дуза чедирилгезинге киржип турар медицина ажилдакчыларының ажил шагының болгаш чыл санының немелде төлевирилг шөлээнин элээн үр үе иштинде болурун Россия Федерациязының Чазаа тодарадып тургузар.

Республиканың кадык камгалалының бюджет албан черлериниң психиатрлыг дуза чедирилгезинге киржип турар медицина ажилдакчыларына хоралыг база (азы) айыылдыг күш-ажыл байдалдарында ажылы

"Туберкулезка удур дуза болгаш чурттакчыларны туберкулезтан камгалаарының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунун 10 чүүлүнге өскерилге кириер дугайында

Тыва Республиканың Дээди Хуралы (парламентизи) 2010 чылдың декабрь 22-де хүлээп алган

1 чүүл

1996 чылдың декабрь 31-де № 696 "Туберкулезка удур дуза болгаш чурттакчыларны туберкулезтан камгалаарының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунун 10 чүүлүнге («Тувинская правда», 1997 чылдың март 15-те; 2001 чылдың май 24-те; 2003 чылдың январь 16-да; 2004 чылдың декабрь 31-де; 2008 чылдың январь 31-де; «Шын», 2004 чылдың декабрь 31-де; 2008 чылдың февраль 5-те) дараазында өскерилгелерни кириер:

1) адын дараазында эдилге-биле бижиер:
"10 чүүл. Туберкулезка удур дуза чедирилгезинге дорт киржип турар медицина, ветеринария болгаш өске-даа ажилдакчыларның магадаалдары";

2) 1-ги кезээн дараазында эдилге-биле бижиер:

"1. Туберкулезка удур дуза чедирилгезинге дорт киржип турар медицина, ветеринария болгаш өске-даа ажилдакчылар, а ол ышкаш мал ажылының продуктуларын бүдүрер болгаш кадагалап шыгжаар талазы-биле организацияларның туберкулезтан аарыг көдээ ажил-агый малдары-биле ажилдап турар ажилдакчылар Россия Федерациязының хоойлужудулганы езугаар хоралыг база (айыылдыг) күш-ажыл байдалдарында ажылы дээш кызырган ажил шагын, чыл санының немелде төлевирилг шөлээнин алыр эргелиг болур.

Туберкулезка удур дуза чедирилгезинге дорт киржип турар медицина ажилдакчыларының ажил шагының үргүлчүлээшкенин болгаш чыл санының немелде төлевирилг шөлээнин Россия Федерациязының Чазаа доктаадыр.

Республиканың кадык камгалалының бюджет албан черлериниң туберкулезка удур дуза чедирилгезинге дорт киржип турар медицина ажилдакчыларының хоралыг

"Кеш-венерология, туберкулез, наркология, онкология болгаш психиатрия диспансерлеринге тускайлаттыганын эмчи дузаны чедирериниң дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунун 16 чүүлүнүн 3 кезээнге өскерилге кириер дугайында

Тыва Республиканың Дээди Хуралы (парламентизи) 2010 чылдың декабрь 22-де хүлээп алган

1 чүүл

2004 чылдың декабрь 29-та № 1162 УХ-1 "Кеш-венерология, туберкулез, наркология, онкология болгаш психиатрия диспансерлеринге тускайлаттыганын эмчи дузаны чедирериниң дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунун («Тувинская правда», 2004 чылдың декабрь 31-де; 2005 чылдың июль 5-те; 2007 чылдың июнь 28-те, декабрь 18-те; «Шын», 2005 чылдың июнь 30-де; 2007 чылдың ноябрь 27-де) 16-гы чүүлүнүн 3-кү кезээнге "нормативтиг актылар-биле" деп сөстөрнү соонга "Россия Федерациязының

дээш күш-ажыл төлевирилг хемчээлин улгаттырылар Тыва Республиканың Чазаа тургузар.

Тыва Республиканың кадык камгалалының бюджет албан черлериниң психиатрлыг дуза чедирилгезинге киржип турар өске-даа ажилдакчыларга хоралыг база (айыылдыг) күш-ажыл байдалдарында ажылы дээш кызырган үргүлчүлээшкенин ажыл шагын, күш-ажыл төлевирилг улгаттырган хемчээлин тургузарын база чыл санының немелде төлевирилг шөлээнин бээрин күш-ажылдың байдалдарының талазы-биле ажилчын олуттарның аттестация түнелдери-биле чорудар."

3) 2-ги кезээнниң бирги абазында "Психиатр эмчилер, өске-даа специалистер, кадык камгалал албан черлериниң медицина болгаш өске-даа ажилдакчызы" деп сөстөрни "Медицина болгаш өске-даа ажилдакчылар" деп сөстөр-биле солуур.

2 чүүл

Бо Хоойлу, ону албан-езузу-биле парлаан хүнүнден эгелээш, он хонук эрткен соонда, күштүг болур.

Тыва Республиканың Чазаның
Даргазы Ш. КАРА-ООЛ
Кызыл хоорай
2010 чылдың декабрь 31
№ 295 ДХ-1.

база (азы) айыылдыг күш-ажыл байдалдарында ажылы дээш күш-ажыл төлевирилг хемчээлин улгаттырылар Тыва Республиканың Чазаа тодарадыр.

Тыва Республиканың кадык камгалалының бюджет албан черлериниң туберкулезтан аарыг кижилерге туберкулезка удур дуза чедирилгезинге дорт киржип турар өске-даа ажилдакчыларга, хоралыг база (айыылдыг) күш-ажыл байдалдарында ажылы дээш, үргүлчүлээшкенин кызырган ажил шагын, күш-ажыл төлевирилг улгаттырган хемчээлин тургузарын база чыл санының немелде төлевирилг шөлээнин бээрин күш-ажыл байдалдарының талазы-биле ажилчын олуттарның аттестация түнелдери-биле чорудар.

Туберкулезка удур дуза чедирилгезинге дорт киржип турар ветеринария болгаш өске-даа ажилдакчыларга, а ол ышкаш мал ажылының продуктуларын бүдүрер болгаш кадагалап шыгжаар талазы-биле организацияларның туберкулезтан аарыг көдээ ажил-агый малдары-биле ажилдап турар ажилдакчыларынга хоралыг база (айыылдыг) күш-ажыл байдалдарында ажылы дээш ажил шагының үргүлчүлээшкенин, чыл санының немелде төлевирилг шөлээнин база күш-ажыл төлевирилг улгаттырган хемчээлин Россия Федерациязының Чазаның тодарадып турар чуруму езугаар доктаадып тургузар."

2 чүүл

Бо Хоойлу, ону албан-езузу-биле парлаан хүнүнден эгелээш, он хонук эрткен соонда, күштүг болур.

Тыва Республиканың Чазаның
Даргазы Ш. КАРА-ООЛ
Кызыл хоорай
2010 чылдың декабрь 31
№ 298 ДХ-1.

болгаш" деп сөстөрнү немел, өскерилгени кириер.

2 чүүл

Бо Хоойлу, ону албан-езузу-биле парлаан хүнүнден эгелээш, он хонук эрткен соонда, күштүг болур.

Тыва Республиканың Чазаның
Даргазы Ш. КАРА-ООЛ
Кызыл хоорай
2010 чылдың декабрь 31
№ 301 ДХ-1.

"Тыва Республикада күш-культура болгаш спорт дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунга өскерилгелер кириеринин дугайында

Тыва Республиканың Дээди Хуралы (парламентизи) 2010
чылдың декабрь 22-де хлээп алган

1 чүүл

2009 чылдың февраль 12-де № 1127 УХ-II "Тыва Республикада күш-культура болгаш спорт дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунга («Тувинская правда», 2009 чылдың февраль 20-де, июнь 23-те, декабрь 3-те; «Шын», 2009 чылдың март 19-та, июнь 18-те, декабрь 1-де) дараазында өскерилгелерни кириер:

1) 4-кү чүүлде:
а) 1-ги кезээнде "Улуг Хуралдың" деп сөстөрни "Дээди Хуралдың (парламентиниң)" деп сөстөр-биле солуур;
б) 3-кү кезээниң 9-ку пунктузунун ажылын 2011 чылдың январь 1-ге чедир түр када соксадыр;

в) 4-кү кезээниң 1-ги пунктузунга, күш-культура болгаш спорт талазы-биле күрүне политиказын чорударына киржир" деп сөстөрни немээр;

2) 8-ки чүүлдүн 1-ги кезээн дараазында эдилге-биле бижиер:

"1. Тыва Республиканың девискээринде күш-культура хемчеглерин азы спортчу хемчеглерни организастап турар кижилер оларны эрттиреринин байдалдарын, оон иштинде спорт судьяларына чемнениринин, спортчу болгаш оларнын спортчу маргылдааларга киржири-биле ал турар өске-даа күш-культура параданын формазының өртээ-биле холбашкан компенсацияларны төлөп бээринин негелде-байдалдарын болгаш чурумун тодарадыр, ындыг хемчеглерни организастаары болгаш эрттирери дээш харысалгалыг болур, ындыг хемчеглерни түр када тур-

гузар болгаш болдурарын соксадыр, оларны эрттиреринин үезин өскерттир болгаш оон түннелдерин бадылаар эргелиг болур."

3) 12-ги чүүлдүн 3-кү кезээн, база (азы) спортчунун күш-культура-спорт организациясында хөй-ниити организациязының азы хөй-ниити-күрүне организациязының организастыг хоойлу-дүрүм хевиринде кижигүн болуп турарына үндезилеп" деп сөстөрни немээр;

4) 2 эгени дараазында уткалыг 13' чүүл-биле немээр:

"13' чүүл. Спортка допинг чепсек-херекселдерин база (азы) аргаларын ажылга-рынга удурланыры

Спортчуларнын, а ол ышкаш спортчу маргылдааларда киржип турар дириг амытаннарга хамаарыштыр Россия Федерациязының Чазаның күүсекчи эрге-чагыргазының төлээлтирген федералдыг органының бадылааны ындыг дериг-херекселдеринин база (азы) аргаларының даңзылары езугаар спортка ажылгаары хоруглуг болуп турар допинг чепсек-херекселдерин база (азы) аргаларын ажылгаарын болдурбас."

2 чүүл

Бо Хоойлу, ону албан-езузу-биле парлаан хүнүнден эгелээш, он хонук эрткен соонда, күштүг болур.

Тыва Республиканың Чазаның
Даргазы Ш. КАРА-ООЛ

Кызыл хоорай

2010 чылдың декабрь 31

№ 304 ДХ-1.

"Тыва Республикада чурттакчы чоннун ажил-биле хандырылганының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунга өскерилгелер кириеринин дугайында

Тыва Республиканың Дээди Хуралы (парламентизи) 2010
чылдың декабрь 22-де хлээп алган

1 чүүл

2006 чылдың июль 13-те № 1887 УХ-I "Тыва Республикада чурттакчы чоннун ажил-биле хандырылганының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунга («Тувинская правда», 2006 чылдың август 3-те; 2008 чылдың январь 31-де; 2009 чылдың апрель 14-те; «Шын», 2007 чылдың июнь 5-те; 2008 чылдың январь 19-та; 2009 чылдың апрель 14-те) дараазында өскерилгелерни кириер:

1) 3-кү чүүлдүн 2-ги кезээнде "Тыва Республиканың хоойлужулга актыларының, Россия Федерациязының хоойлужулгазының" деп сөстөрни "федералдыг хоойлуларның" деп сөстөр-биле солуур;

2) 5-ки чүүлдү дараазында эдилге-биле бижиер:

"5 чүүл. Чурттакчы чонну ажил-биле хандырылганга тус чер бот-башкарылга органнының киржилгези

1. Тус черниң бот-башкарылга органны дараазында чүүлдерни организастаарына болгаш эрттиреринге киржир эргелиг:

төлөврлиг хөй-ниити ажилдарын чорударына;
өөредилгезинден хостуг үезинде 14 хардан 18 хар чедир назылыг назы четпээн-нерниң, ажил тыварына бергедээшкнерге таваржып турар ажил чок хамаатыларнын, бир дугаар ажил дилеп турар, эге болгаш ортума профессионал өөөредилгениң өөөредилге албан черлеринин доозукчуларының аразындан 18 хардан 20 хар чедир назылыг ажил чок хамаатыларнын түр када ажилга тургустунарына;

хостуг олуттар болгаш өөөредилге ажилчын олуттарнын ярмаркаларын.

2. Тус черниң бот-башкарылга органны ажилга тургузар албанның органнына хамаатыларны ажил-биле хандырылганының дугайында шын медээни алырына дузаны көргүзер."

3) 6-гы чүүлдүн 1-ги кезээн дараазында уткалыг домак-биле немээр:

"Ажил-биле хандыра албанның орган-

нары хамаатыларга айыттырган ачы-дузаларны алырына аргаларын хандыраарын күрүнениң болгаш муниципалдыг дузаларны көргүзерин организастаар дугайында хоойлужулгага дүүштүр боттандыраар."

4) 8-ки чүүлдүн 1-ги кезээн дараазында эдилге-биле бижиер:

"1. Ажил дилээринге бергедээшкнерге таваржып турар хамаатыларга ажил-биле хандыраарына деткимче көргүзеринин программаның ажилдап кылырының болгаш боттандыраарының аргазы-биле немелде ажилчын олуттарны болгаш тускайлаттырган организацияларны тургузарының (инвалидтерниң күш-ажылга ажилчын олуттарны болгаш организацияларны киригени-биле), инвалидтерни ажилга хүлээп алыры-биле квоттарны тургузарының, а ол ышкаш тускай программалар болгаш өске-даа хемчеглер талазы-биле өөөредилге организастаар арга-биле, немелде магадылалдарны күрүне хандыраар."

5) 10.1 чүүлдүн 2-ги кезээн дараазында уткалыг 1.1 пункт-биле немээр:

"1.1) Россия Федерациязының хамаатыларына, оон иштинде электронуг хевирге, күш-ажыл рыногунда байдалдың дугайында, чурттакчы чонну ажил-биле хандыраарының база ажил чок чоруктан камгалаарының талазы-биле эргелеринин болгаш магадылалдарының дугайында информацияны бээр;"

2 чүүл

1. Бо Хоойлу, бо Хоойлунун 1-ги чүүлүнүн 3 база 5 дугаар пунктуларында аңгыда, ону албан-езузу-биле парлаан хүнүнден эгелээш, он хонук эрткен соонда, күштүг болур.

2. Бо Хоойлунун 1-ги чүүлүнүн 3 база 5 дугаар пунктулары 2011 чылдың январь 1-ден эгелеп күштүг болур.

Тыва Республиканың Чазаның
Даргазы Ш. КАРА-ООЛ

Кызыл хоорай

2010 чылдың декабрь 31

№ 306 ДХ-1.

"Тыва Республиканың чурттакчы чонун эр-херээжен чорук таварыштыр дамчыр аарыглардан камгалаарының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунга өскерилгелер кириеринин дугайында

Тыва Республиканың Дээди Хуралы (парламентизи) 2010
чылдың декабрь 22-де хлээп алган

1 чүүл

1999 чылдың август 8-те № 308 "Тыва Республиканың чурттакчы чонун эр-херээжен чорук таварыштыр дамчыр аарыглардан

камгалаарының дугайында" (Тыва Республиканың хоойлулар чындзы, 2001 чыл, июнь 20-де, № 1, 94 чүүл; «Тувинская правда», 2001 чылдың январь 18-те; 2004 чылдың январь

24-те; «Шын», 2004 чылдың январь 22-де) Тыва Республиканың Хоойлузунга дараазында өскерилгелерни кириер:

1) 5-ки чүүлде:

а) 1-ги кезээнде "Улуг Хурал" деп сөстөрни "Дээди Хурал (парламент)" деп сөстөр-биле солуур;

б) 2-ги кезээниң 4 база 10 дугаар пунктуларын күжүн чидирген деп санаар;

2) 13-кү чүүлдүн 2-ги кезээниң үшкү абзазын күжүн чидирген деп санаар;

3) 19-ку чүүлдүн 2-ги кезээнде "15 хар четпээн кижилер," деп сөстөрни "16 хардан өрү назылыг наркоманиядан аараан аарыг назы четпээннер, 15 хардан өрү назылыг өске-даа назы четпээннер" деп сөстөр-биле солуур;

4) 22-ги чүүлдүн 3-кү кезээниң дөртөн чеди дугаар абзацтарын күжүн чидирген деп санаар.

5) 23-кү чүүлде:

а) 3-кү пунктуу дараазында эдилге-биле бижиер:

"3) Россия Федерациязының хоойлужулгазы езугаар чыл санының немелде төлөврлиг шөлээзин. Немелде шөлээниң үр болурун Россия Федерациязының Чазата тодарадыр;"

б) 4-кү пунктуу күжүн чидирген деп санаар;

б) 24-кү чүүлдү дараазында эдилге-биле бижиер:

"24 чүүл. Кадык камгалалының күрү-

нениң болгаш муниципалдыг тускайган дерматовенерология организациязының, ажылы оларның амы-тыныгыш кадыының айылы-биле холб медицина ажилдакчыларының ы камгаладылгасы

Күрнениң болгаш муниципалдыг жыйтыг дерматовенерология организациязының, ажылы оларның амы-ты болгаш кадыының айылы-биле холб медицина ажилдакчылары Россия Ф циязының Чазаның бадылаан алб жаалдарының даңзыына дүүштүр ы камгаладылгалыг болур ужурулуг.

Республиканың кадык камгала, күрүнениң болгаш муниципалдыг жыйтыг дерматовенерология организациязының, ажылы оларның амы-ты болгаш кадыының айылы-биле холб медицина ажилдакчыларына ыя камгаладылганың хемчээлин болгаш мун тус черниң бот-башкарылга орга тургузар."

2 чүүл

Бо Хоойлу ону албан-езузу-биле па хүнүнден эгелеп күштүг болур.

Тыва Республиканың Чазан
Даргазы Ш. КАРА-ООЛ

Кызыл хоорай

2010 чылдың декабрь 31

№ 308 ДХ-1.

"Тыва Республикага социал эштежилге дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунга өскерилгелер кириеринин дугайында

Тыва Республиканың Дээди Хуралы (парламентизи) 2010
чылдың декабрь 22-де хлээп алган

1 чүүл

2005 чылдың ноябрь 22-де № 1419 УХ-I "Тыва Республикага социал эштежилге дугайында" («Тувинская правда», 2005 чылдың ноябрь 29-та; «Шын», 2005 ноябрь 29-та) Тыва Республиканың Хоойлузунга дараазында өскерилгелерни кириер:

1) 3-кү чүүлдүн 1-ги кезээниң ийги болгаш үшкү домактарын күжүн чидирген деп санаар;

2) 4-кү чүүлдү дараазында уткалыг 7-ги абзац-биле немээр;

"Тус чер денчелинге коллективтиг чугаалажыышкыннар чорудары-биле, коллективтиг керээ төлөвлелин белеткээри-биле база коллективтиг керээ чарары-биле комиссия тургустунар;"

3) 7-ги чүүлдүн ийги, алдыгы болгаш чедиги абзацтарында "кожуунун (хоорайны)" деп сөстөрни чогуур падежинге "муниципалдыг тургузгунун" деп сөстөр-биле солуур;

4) 9-ку чүүлде "адырлар талазы-биле (адырлар аразының) тариф дугуржулгазы" деп сөстөрни "адырлар талазы-биле (адырлар аразының) дугуржулгазы" деп сөстөр-биле солуур;

"Кыдыкы Соңгу чүктүн районнарында болгаш Тыва Республиканың аңаа деңнеттинген черлеринде ажилдап ба чурттап турар кижилерге күрүне магадылалдарының болгаш компенсацияларының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунун 6 чүүлүнге өскерилгелер кириер дугайында

Тыва Республиканың Дээди Хуралы (парламентизи) 2010
чылдың декабрь 22-де хлээп алган

1 чүүл

2004 чылдың декабрь 29-та № 1054 УХ-I "Кыдыкы Соңгу чүктүн районнарында болгаш Тыва Республиканың аңаа деңнеттинген черлеринде ажилдап база чурттап турар кижилерге күрүне магадылалдарының болгаш компенсацияларының дугайында" ("Тувинская правда", 2004 чылдың декабрь 31-де; 2005 чылдың ноябрь 17-де, декабрь 30-де; «Шын», 2004 чылдың декабрь 31-де; 2005 чылдың ноябрь 19-та) Тыва Республиканың Хоойлузунун 6-гы чүүлүнүн 1-ги кезээнге, "күш-ажылчы пенсияның баазалыг кезээн" деп сөстөрни "назылап кырааны дээш күш-ажылчы пенсияның камгаладылгалыг

кезээниң доктааттыг баазалыг хемчээ инвалит болганы-биле күш-ажылчы пенсияның база хемчегикчизин чидирген тургалда күш-ажылчы пенсияның доктаатган хемчээлин" деп сөстөр-биле сол өскерилгени кириер.

2 чүүл

Бо Хоойлу ону албан-езузу-биле парлаан хүнүнден эгелеп күштүг болур.

Тыва Республиканың Чазаның
Даргазы Ш. КАРА-ООЛ

Кызыл хоорай

2010 чылдың декабрь 31

№ 312 ДХ-1.

"Тыва Республикага күш-ажыл камгалалының дугайында" Тыва Республиканың Дээди Хуралы (парламентизи) 2010 чылдың декабрь 22-де хлээп алган

Бо Хоойлу Тыва Республиканың девискээринге ажил берикчилеринин болгаш организацияларда, оларнын организастаарга хевиринден хамаарылга чокка, ажилдап турар ажилдакчыларнын аразында күш-ажыл камгалалының талазы-биле хамаарылгаларны өйлеп, Тыва Республиканың күрүне эрге-чагырга органнының, Тыва Республиканың тус чер бот-башкарылга органнының күш-ажыл камгалалының талазы-биле бүрүн эргелерин тодарадып

турар болгаш күш-ажыл чорудулгазын үезинде ажилдакчыларнын амы-тынын болгаш кадыкшылын камгалаарынче углан күш-ажыл камгалалының талазы-биле рүмнерни болгаш чурумнарны доктаап турар.

1 чүүл. Күш-ажыл камгалалының дугайында Тыва Республиканың хоойлу дулгазы

Күш-ажыл камгалалының дугайында

Тыва Республиканың хоолжудулгазы Россия Федерациязының Конституциязынын, Россия Федерациязының Күш-ажыл кодекзинин, өске-даа федералдыг хоойлуларнын, Тыва Республиканың Конституциязынын нормаларына үндэилеттинер болгаш бо Хоойлудан, а ол ышкаш аңаа дүүштүр хүлээп алдынып турар Тыва Республиканың хоойлуларын, өске-даа нормативтиг хоойлудурум актыларын тургустунар. Тыва Республиканың тус чер бот-башкарылга органны боттарының хоойлу-дүрүм талазы-биле таарыштырылганын Россия Федерациязының болгаш Тыва Республиканың күш-ажыл камгалалының дугайында хоойлудулгазынга дүүштүр боттандыраар.

2 чүүл. Бо Хоойлунуң күштүг болур адырлары

Бо Хоойлу дараазында бөлүктөргө хамаарыштыр күштүг болур:

1) ажил берикчилери-биле күш-ажылчы хамаарылгаларда турар хамаатылар (ажылдакчылар);

2) ажил берикчилери, оларның иштинде: бодунуң ажил чорудулгазын Тыва Республиканың девискээринде боттандырып турар бүгү-ле организас-эрге-хоойлулуг хевирлериниң организациялары (моон соңгаар — организациялар);

Тыва Республиканың күрүнө эрге-чагырга органны;

Тыва Республикага күрүнө башкарылганын чамдык ажилдарын амыдыралга боттандыраар-биле тургустунган Тыва Республиканың күрүнө органны;

Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулгаларының тус чер бот-башкарылга органны;

хөлезилээр ажил ажылгап турар бот-тускайлаң сайгарлыкчылар;

ажылдакчылар-биле күш-ажыл керээзи чарып ап турар хамаатылар;

3) оларның хууда күш-ажыл киржилгези-биле үндэилеттинген Тыва Республикада бүдүрүлгө ажил-агыяның кады болгаш өске-даа ажил-чорудулгазында кирип турар кооперативтерниң кежигүннери;

4) Тыва Республиканың девискээринде бүдүрүлгө практикаын эрттирп турар дээди болгаш ортумак профессионал өөрөдигилери, эге, ортумак профессионал өөрөдигилери өөрөдиге албан черлериниң студенттери, эге, ортумак профессионал өөрөдигилери өөрөдиге албан черлериниң болгаш ишти ортумак (долу), ниити кол өөрөдигилери өөрөдиге албан черлериниң өөрөдигилери;

5) Тыва Республиканың девискээринде организацияларже ажилдадып чоруткан иериг албанныглар;

6) суд шийткелин езугаар шийткел эртип турар хамаатылар оларның Тыва Республиканың девискээринде организацияларже ажилдадып чоруткан үезинде;

7) Тыва Республиканың девискээринде даштыкы хамаатылар, хамааты эвес кижилер, даштыкы хамаатыларнын, хамааты эвес кижилерниң азы оларның киржилгези-биле тургусканы азы бүрүткээни организациялар, ир эвес Россия Федерациязының чурттарының керээзи-биле өске чүүл көрүмүн болза.

3 чүүл. Күш-ажыл камгалалының талазы-биле күрүнө политиказының кол-кол углавышкыннарын амыдыралга боттандыраар Россия Федерациязының Күш-ажыл кодекзинде быжылгатынган күш-ажыл камгалалының талазы-биле күрүнө политиказының кол-кол углавышкыннарын амыдыралга боттандыраар Россия Федерациязының күрүнө эрге-чагырга органнының, Тыва Республиканың күрүнө эрге-чагырга органнының, Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулгаларының тус чер бот-башкарылга органнының, ажил берикчилериниң каттыжышкыннарын, а ол ышкаш профессионал эвилелдерин, оларның каттыжышкыннарын болгаш күш-ажыл камгалалының айтырылгаларының талазы-биле ажилдакчыларын өске-даа төлээлекчи органнының үрүн эргелиг төлээзи болур кижилериниң өшээржилгелиг хөдөлүшкүннери-биле аныгытынар.

4 чүүл. Тыва Республикада күш-ажыл камгалалын күрүнө башкараары

Тыва Республиканың девискээринде күш-ажыл камгалалын күрүнө башкараарын күсөкчи эрге-чагырганың федералдыг органны, Тыва Республиканың Чазза, Тыва Республиканың күш-ажыл камгалалының талазы-биле күсөкчи эрге-чагырга органныларның бүрүн эргелериниң кызыгаарына боттандыраар.

Күш-ажыл камгалалын күрүнө башкараарының талазы-биле чамдык бүрүн эргелерни Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулгаларының тус чер бот-башкарылга

органнынче, федералдыг хоойлулар-биле болгаш Тыва Республиканың хоойлулары-биле тодараттынар чурум болгаш байдалдарда дамчыттыган бооп болур.

5 чүүл. Күш-ажыл камгалалын хандыраар талазы-биле Тыва Республиканың Дээди Хуралының (парламентизиниң) бүрүн эргелери

1. Күш-ажыл камгалалын хандыраар талазы-биле Тыва Республиканың Дээди Хуралының (парламентизиниң) бүрүн эргелеринге дараазында чүүлдер хамааржыр:

а) күш-ажыл камгалалының талазы-биле хоойлуларны болгаш өске-даа нормативтиг эрге-хоойлу актыларын хүлээп алыры, оларже өскерилгелерни болгаш немелделерни кириери, оларның тайылбырын бээри, оларның күсөлдезин хынаарын боттандыраар;

б) күш-ажыл камгалалының талазы-биле күрүнө чамдык бүрүн эргелерин тус чер бот-башкарылганын органнынче дамчыдарының дугайында хоойлуларны хүлээп алыры;

в) амгы хоойлудулгага дүүштүр күш-ажыл камгалалының талазы-биле өске-даа бүрүн эргелерни боттандыраар.

6 чүүл. Күш-ажыл камгалалын күрүнө башкараар талазы-биле Тыва Республиканың Чаззаның бүрүн эргелери

1. Күш-ажыл камгалалын күрүнө башкараар талазы-биле Тыва Республиканың Чаззаның бүрүн эргелеринге дараазында чүүлдер хамааржыр:

а) Тыва Республиканың девискээринге күш-ажыл камгалалының талазы-биле күрүнө политиказын болгаш күш-ажыл камгалалын болгаш байдалдарын экижидер талазы-биле федералдыг тускай сорулгалыг программалары амыдыралга боттандыраарын хандыраар;

б) күш-ажыл камгалалының талазы-биле Тыва Республиканың Чаззаның нормативтиг хоойлу-дүрүм актыларын, федералдыг хоойлуларга болгаш Россия Федерациязының өске-даа нормативтиг хоойлу-дүрүм актыларын, Тыва Республиканың хоойлуларынга дүүштүр хүлээп алыры;

в) күш-ажыл камгалалын болгаш байдалдарын экижидер талазы-биле республиканың тускай сорулгалыг программаларын ажилдап кылыр болгаш бадылаар болгаш оларның күсөлдезин хынаарын боттандыраар;

г) федералдыг хоойлулар-биле болгаш Россия Федерациязының нормативтиг өске-даа хоойлу-дүрүм актылары-биле, Тыва Республиканың хоойлулары-биле болгаш нормативтиг өске-даа хоойлу-дүрүм актылары-биле көрдүнгөн өске-даа бүрүн эргелерни боттандыраар.

2. Тыва Республиканың Чазза бодунуң күш-ажыл камгалалының талазы-биле бүрүн эргелерин социал кады ажилдакчылар принципке болгаш ажил берикчилери-биле база ажил берикчилериниң каттыжышкыннары, профессионал эвилелдериниң, оларның каттыжышкыннарын болгаш күш-ажыл камгалалының айтырылгаларының талазы-биле өске-даа төлээлекчи органнын ажилдакчыларының бүрүн эргелиг төлээзи болур кижилери-биле боттандыраар.

7 чүүл. Тыва Республиканың күсөкчи эрге-чагырганын күш-ажыл камгалалының талазы-биле төлээлекчи органының бүрүн эргелери

Тыва Республиканың күсөкчи эрге-чагырганын күш-ажыл камгалалының талазы-биле төлээлекчи органы дараазында бүрүн эргелериг болур:

а) Тыва Республиканың девискээринге күш-ажыл камгалалының айтырылгаларын шийтпирлээрине күш-ажыл эргелериниң нормалары кирип турар күш-ажыл хоойлудулгазының болгаш нормативтиг өске-даа хоойлу-дүрүм актыларын сагылдазын күрүнө талазындан хайгаараарын болгаш хынаарын чорударына федералдыг күсөкчи эрге-чагырганын төлээлекчи органны-биле, ажил берикчилериниң каттыжышкыннары-биле, профессионал эвилелдер-биле болгаш оларның каттыжышкыннары-биле кады ажилдакчыларын организациялар;

б) Тыва Республикага күш-ажыл камгалалының айтырылгаларының талазы-биле харылдаштыр органнын составынга хамаарыштыр саналдар кириер;

в) Тыва Республиканың девискээринге доктааткан чурум езугаар ажилдакчыларын, оон иштинче организацияларын удуруткулдарын болгаш ажил берикчилерин хууда сайгарлыкчыларны кириштири-бишаан, күш-ажыл камгалалының талазы-биле өөрөдигилерин эрттирерин, күш-ажыл камгалалының негелделериниң талазы-биле билиглерин хынаарын, а ол ышкаш бүдүрүлгө кемдээн кижиге бирги дуза чедирер талазы-биле өөрөдиге эрттирерин, күш-ажыл камгалалының талазы-биле инструктажы,

ажылчын турушка стажировканы организациялар;

г) Тыва Республиканың девискээринге доктааткан чурум езугаар күш-ажыл байдалдарының күрүнө экспертиказын боттандыраар, күш-ажыл кылыр байдалдарга хамаарыштыр ажилчын туруштарын аттестациязын эрттирерин болгаш күш-ажыл камгалалының талазы-биле ажилдарны организациялар турарының күш-ажыл камгалалының негелделериниң күрүнө нормативтеринге дүгжүп турарының бадыткалын эрттирерин организациялар;

д) ажил-чорудулгазын Тыва Республиканың девискээринде боттандырып турар бүдүрүлгелерде болгаш организацияларда күш-ажыл камгалалының негелделерин сагып турарын хынаарын боттандыраар;

е) ажил-чорудулгазын Тыва Республиканың девискээринде боттандырып турар ажил берикчилеринде күш-ажыл камгалалының болгаш байдалдарын дугайында медээлерни чыгырын болгаш сайгарып көөрүн организациялар;

ж) ажил-чорудулгазын Тыва Республиканың девискээринде боттандырып турар организацияларда күш-ажыл байдалдарының болгаш күш-ажыл камгалалын экижидеринче угланган хемчеглер дугайында медээлерни чонга чедирерин боттандыраар;

з) Тыва Республиканың хоойлуларынга болгаш нормативтиг өске-даа хоойлу-дүрүм актыларын дүүштүр күш-ажыл камгалалын күрүнө башкараар талазы-биле күсөкчи эрге-чагырганын федералдыг органнының бүрүн эргелеринге хамаарыштырбаан өске-даа бүрүн эргелерни боттандыраар.

8 чүүл. Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулгаларының тус чер бот-башкарылга органнының күш-ажыл камгалалының талазы-биле бүрүн эргелери

1. Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулгаларының тус чер бот-башкарылга органны Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулгаларының девискээринге күш-ажыл камгалалының талазы-биле күрүнө политиказының кол-кол углавышкыннарын боттандыраар боттарының бүрүн эргелерин, а ол ышкаш Тыва Республиканың хоойлулары-биле оларга дамчыткан бүрүн эргелерниң кызыгаарының иштинге хандыраар.

2. Тыва Республиканың муниципалдыг тургузуунуң девискээринге күш-ажыл камгалалының талазы-биле бүрүн эргелерин боттандыраар-биле тус чер бот-башкарылга органны Россия Федерациязының хоойлудулгазы-биле болгаш Тыва Республиканың нормативтиг хоойлу-дүрүм актыларынга дүүштүр күш-ажыл камгалалын башкараар албанны тургузар азы ол адырга ажилдап чораан арга-дуржулгалыг болгаш чогуур белеткелдик күш-ажыл камгалалының талазы-биле ажилдакчыны томуйлаар эргелиг болур.

9 чүүл. Тыва Республикага күш-ажыл камгалалының айтырылгаларының талазы-биле харылдаштыр орган

1. Күш-ажыл камгалалының талазы-биле күрүнө политиказын тодаратыр болгаш боттандыраар талазы-биле чөпшээржилгелиг шийтпирин үндүрер, күш-ажыл эргелериниң нормалары кирип турар күш-ажыл хоойлудулгазының болгаш нормативтиг өске-даа эрге-хоойлу актыларын сагылдазын күрүнө талазындан хайгаараарын болгаш хынаарын чорударына бүрүн эрге берип каан федералдыг күсөкчи эрге-чагырга органны-биле, ажил берикчилериниң болгаш профессионал эвилелдериниң каттыжышкыннары-биле, а ол ышкаш өске-даа организациялар-биле кады ажилдакчыларын хандыраар сорулга-биле Тыва Республиканың Чазза Тыва Республикага күш-ажыл камгалалының айтырылгаларының талазы-биле харылдаштыр органны тургузар.

2. Тыва Республикага күш-ажыл камгалалының айтырылгаларының талазы-биле харылдаштыр органны тургузар чурумун болгаш оон ажил-чорудулгазын чурумун Тыва Республиканың Чазза тодаратыр.

10 чүүл. Күш-ажыл кылыр байдалдарның күрүнө экспертиказы

Тыва Республиканың девискээринге күш-ажыл кылыр байдалдарның күрүнө экспертиказын күш-ажыл эргелериниң нормалары кирип турар күш-ажыл хоойлудулгазының болгаш нормативтиг өске-даа эрге-хоойлу актыларын сагылдазын күрүнө талазындан хайгаараарын болгаш хынаарын чорударына бүрүн эрге берип каан федералдыг күсөкчи эрге-чагырга органы болгаш күш-ажыл талазы-биле Тыва Республиканың күрүнө политиказын амыдыралга боттандырып турар күсөкчи эрге-чагырга органы Россия Федерациязының Чаззанын төлээлеттирген федералдыг күсөкчи эрге-

чагырга органының доктаатканы чурум езугаар боттандыраар.

11 чүүл. Күш-ажыл кылыр байдалдарны болгаш күш-ажыл камгалалын экижидер талазы-биле хемчеглерни акшаландыраары

1. Күш-ажыл кылыр байдалдарны болгаш күш-ажыл камгалалын экижидер талазы-биле хемчеглерни акшаландыраарын Тыва Республиканың республика бюджетиниң, тус чер бюджеттериниң, бюджеттен дашкаар дөстөрнүң акша-хөреңгилеринден Россия Федерациязының, Тыва Республиканың хоойлудулгазы-биле, Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулгаларының тус чер бот-башкарылга органнының нормативтиг хоойлу-дүрүм актылары-биле көрдүнгөн чурум езугаар боттандыраар.

2. Күш-ажыл кылыр байдалдарны болгаш күш-ажыл камгалалын экижидер талазы-биле хемчеглерни акшаландыраарын организацияларның болгаш хууда кижилерниң эки-тура-биле кириген акша-хөреңгилери-биле база боттандырып болур.

3. Күш-ажыл кылыр байдалдарны болгаш күш-ажыл камгалалын экижидер талазы-биле хемчеглерни акшаландыраарын Россия Федерациязының Күш-ажыл кодекзинге дүүштүр ажил берикчилери боттандырып болур.

4. Күш-ажыл кылыр байдалдарны болгаш күш-ажыл камгалалын экижидер талазы-биле хемчеглерни бюджет организацияларына акшаландыраарын оларны тударына үндүргөн акша-хөреңгиден боттандыраар.

5. Тыва Республикага күш-ажыл камгалалының фондуларын федералдыг хоойлулар-биле, Россия Федерациязының нормативтиг өске-даа хоойлу-дүрүм актылары-биле, Тыва Республиканың хоойлулары-биле болгаш нормативтиг өске-даа хоойлу-дүрүм актылары-биле тургузуп болур.

12 чүүл. Күш-ажыл камгалалын күрүнө талазындан хынаары

Тыва Республикага күш-ажыл камгалалының негелделерин күсөдип турарын күрүнө хынаарын болгаш хайгаараарын Россия Федерациязының болгаш Тыва Республиканың хоойлудулгазынга дүүштүр боттандыраар.

13 чүүл. Күш-ажыл камгалалын хөй-ниитиниң талазындан хынаары

1. Күш-ажыл камгалалының талазы-биле ажилдакчыларның эргелерин болгаш хоойлу езугаар эрге-ажыктарын сагып турарын хөй-ниитиниң талазындан хынаарын профессионал эвилелдер болгаш ол сорулдарга боттарының инспекцияларын тургузуп болур, а ол ышкаш профессионал эвилелдерниң азы күш-ажыл коллективтериниң күш-ажыл камгалаар талазы-биле бүрүн эргелиг (бүзүрөттирген) кижилерин сонгул болур ажилдакчыларның төлээлекчи органны боттандыраар.

2. Күш-ажыл камгалалының талазы-биле ажилдакчыларның эргелерин болгаш хоойлу езугаар эрге-ажыктарын сагып турарын хөй-ниитиниң талазындан хынаарын профессионал эвилелдер болгаш ол сорулдарга боттарының инспекцияларын тургузуп болур, а ол ышкаш профессионал эвилелдерниң азы күш-ажыл коллективтериниң күш-ажыл камгалаар талазы-биле бүрүн эргелиг (бүзүрөттирген) кижилерин сонгул болур ажилдакчыларның төлээлекчи органны боттандыраар.

3. Тыва Республикада профессионал эвилелдер оларның чогуур органнының адындан, күш-ажыл камгалалының талазы-биле хажыдышкыннары илерээн таварылгада ажил берикчилеринче ол хажыдышкыннары чок кылырының дугайында чеди хонук дургузунда сайгарып көөр ужурулуг сагындырып бижик чорудар эргелиг болур. Ол хажыдышкыннары чок кылырынга ойталаан азы айыттыган хуусаада чөпшээржилге чедип алдынмаан таварылгада маргылдааларны федералдыг хоойлу-биле дүүштүр сайгарып көөр.

14 чүүл. Ажилдакчының күш-ажыл камгалалының негелделеринге дүгжүп турар байдалдыг черге ажилдаар эргелеринге магадылалдар

1. Тыва Республиканың күрүнө эрге-чагырга органны ажил берикчизи-биле күш-ажылчы хамаарылгаларда турар ажилдакчыларга оларның күш-ажыл камгалалының негелделеринге дүгжүп турар байдалдыг черге ажилдаар эргелерин камгалаарын республиканың девискээринге магадылап турар.

2. Аар ажилдар болгаш хоралыг азы айылдыг байдалдарыг ажилдар дээш немелде төлөвирлерни регионалдыг, девискээрилг, ажил-агый адырларын (ажыл-агый адырларының аразында) дугуржулгалар-биле Тыва Республикага социал кады ажилдакчылар иштинге, а ол ышкаш тодаргай орга-

низацияга күш-ажыл байдалының онзагайын өөренип көрбүшөөн ажилдык байдалдарына хамаарыштыр ажилдаар туруштарны аттестация түннелдеринин үнденингө күш-ажыл камгалалының талазы-биле коллективтиг керээ-биле азы дугуржулга-биле тодарадып болур.

15 чүүл. Күш-ажыл камгалалының негелделерин хажытканы дээш харысалга Россия Федерациязының болгаш Тыва Республиканың хоойлужулгазы-биле, коллективтиг керээ-биле болгаш дугуржулгалар-биле, күш-ажыл керээлери-биле көрдүнгөн күш-ажыл камгалалының негелделерин хажытканынга, күш-ажыл камгалалының талазы-биле хүлээлгелерни күүсеп-пээнинге буруулуг болган азы күш-ажыл камгалалының негелделерин күүседип

"Тыва Республикага эртем болгаш эртем-техниктиг ажил-чорудулга дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунга өскерилгелер кириеринин дугайында

Тыва Республиканың Дээди Хуралы (парламентизи) 2010 чылдың декабрь 22-де хүлээп алган

1 чүүл

2005 чылдың июнь 10-да № 1303 УХ-1 Тыва Республиканың "Тыва Республикага эртем болгаш эртем-техниктиг ажил-чорудулга дугайында" № 1303 УХ-1 Хоойлузунга («Тувинская правда», 2006 чылдың июнь 21-де, август 3-те; 2008 чылдың май 15-те; 2009 чылдың декабрь 3-те; «Шын», 2008 чылдың май 6-да; 2009 чылдың декабрь 1-де) дараазында өскерилгелерни кириер:

1) 9-ку чүүлүн 2-ги кезээнде "Тыва Республика Чазак" деп сөстөрни "Тыва Республиканың Чазак" деп сөстөр-биле солугур;
2) 10-гу чүүлде:

а) 2-ги кезээнде дараазында эдилге-биле бижир:
"2. Тыва Республиканың Дээди Хуралы (парламентизи) эртем болгаш эртем-техниктиг ажил-чорудулга талазы-биле дараазында эргелерни боттандырып турар:
1) Тыва Республиканың хоойлуларын болгаш өске-даа нормативтиг хоойлу-дүрүм актыларын чугаалажып көөр болгаш хүлээп

"Тыва Республикага кижиниң иммунитетинин чедишпес чоруунуң вирузу-биле (ВИЧ - халдавыр) тыптыр аарыгның тараар чоруун болдурбазының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунга өскерилгелер кириер дугайында
Тыва Республиканың Дээди Хуралы (парламентизи) 2010 чылдың декабрь 22-де хүлээп алган

1 чүүл

1997 чылдың май 23-те № 778 "Тыва Республикага кижиниң иммунитетинин чедишпес чоруунуң вирузу-биле (ВИЧ - халдавыр) тыптыр аарыгның тараар чоруун болдурбазының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунга («Тувинская правда», 1997 чылдың июль 15-те; 2001 чылдың май 8-те; 2004 чылдың февраль 5-те, декабрь 31-де; 2008 чылдың январь 31-де; 2009 чылдың апрель 28-те; Тыва Республиканың хоойлужулга чыындызы, 2001 чыл, № 2, 206 чүүл; «Шын», 2004 чылдың декабрь 31-де; 2009 чылдың март 31-де, апрель 14-те) дараазында өскерилгелерни кириер:

1) 4-ку чүүлүн 1-ги кезээнде "Улуг Хурал (Парламент)" деп сөстөрни "Дээди Хурал (парламент)" деп сөстөр-биле солугур;
2) 20-ги чүүлүн бирги абазынын дараазында эдилге-биле бижир:

"ВИЧ - халдавырдан аараан кижилерниң аарыын шинчип тодарадырын болгаш эмнээр боттандырып турар медицина болгаш өске-даа ажилдакчылар, а ол ышкаш кижиниң иммунитетинин чедишпес чоруунуң вирузу бар материалдар-биле холбашкан ажилдыг

турарын хынаар талазы-биле күрүнениң хайгаарал болгаш хыналда органнының, а ол ышкаш хөй-ниити хыналда органнының айткан албан-дужаалында төлээлеринин ажил-чорудулгазынга шалтараазын тургускан кижилер Россия Федерациязының болгаш Тыва Республиканың хоойлужулгазынга дүүштүр харысалгалыг болур.

16 чүүл. Бо Хоойлунуң күштүг болуп кириер

Бо Хоойлу, ону албан-езузу-биле парлаан хүнүнден эгелээш, он хонук эрткен соонда, күштүг болур.

Тыва Республиканың Чазакның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ

*Кызыл хоорай
2010 чылдың декабрь 31
№ 314 ДХ-1.*

турар;

2) Тыва Республиканың хоойлуларынче өскерилгелерни болгаш немелделерни кириер;

3) Россия Федерациязының хоойлужулгазы езугаар Россия Федерациязының субъектилеринин күрүнө эрге-чагыргазының хоойлужулга (төлээлекчи) органнының харыылаар ужурулг чүүлдеринге хамаарышкан айтырыгларынга шийтирилери хүлээп алыр;

б) 3-ку кезээнде "Даргазы" деп сөстү "Баштыны - Даргазы" деп сөстөр-биле солугур.

2 чүүл

Бо Хоойлу ону албан-езузу-биле парлаан хүнүнден күштүг болуп кириер.

Тыва Республиканың Чазакның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ

*Кызыл хоорай
2010 чылдың декабрь 31
№ 316 ДХ-1.*

кижилер, дараазында хамааржыр:"

3) 21-ги чүүлде:

"ВИЧ - халдавырдан аараан кижилерниң аарыын шинчип тодарадырын болгаш эмнээр боттандырып турар медицина болгаш өске-даа ажилдакчылар, а ол ышкаш кижиниң иммунитетинин чедишпес чоруунуң вирузу бар материалдар-биле холбашкан ажилдыг кижилер Россия Федерациязының хоойлужулгазы езугаар кадыынга онза айылдыг болгаш күш-ажылдык берге байдалдарында ажылы дээш кызырган ажил шагынга, немелде шөлээ алыр эргелиг болур;"

б) ийги кезээнде "Айыттыгана магадылалдарны бээринин чурумун болгаш" деп сөстөрни ал кааптар

2 чүүл

Бо Хоойлу, ону албан-езузу-биле парлаан хүнүнден эгелээш, он хонук эрткен соонда, күштүг болур.

Тыва Республиканың Чазакның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ

*Кызыл хоорай
2010 чылдың декабрь 31
№ 318 ДХ-1.*

"Административтиг хоойлу-дүрүм үрээр чоруктар дугайында Тыва Республиканың кодекизи" Тыва Республиканың Хоойлузунга өскерилгелер кириеринин дугайында
Тыва Республиканың Дээди Хуралы (парламентизи) 2010 чылдың декабрь 22-де хүлээп алган

1 чүүл

2008 чылдың декабрь 30-де № 905 УХ-11 "Административтиг хоойлу-дүрүм үрээр чоруктар дугайында Тыва Республиканың кодекизи" («Шын», 2009 чылдың январь 22-де, июль 23-те, ноябрь 12-де; 2010 чылдың май 13-те; «Тувинская правда», 2009 чылдың январь 30-де, август 6-да, ноябрь 17-де; 2010 чылдың май 6-да) Тыва Республиканың Хоойлузунга дараазында өскерилгелерни кириер:

1) 3 эгедэ:
а) 3.4 чүүлде "1000-дан 5000 рубль чедир; юридиктиг эргелиг черлерге 5000-дан 10000 рубль чедир" деп сөстөрни "2000-дан 20000 рубль чедир; юридиктиг эргелиг черлерге 10000-

дан 50000 рубль чедир деп сөстөр-биле солугур;

б) дараазында уткалыг 3.14 чүүл-биле немээр:

"3.14 чүүл. Кудумчуга садыглаашкын организастаарының талазы-биле тус чер бот-башкарылга органнының тургускан чурумун үрээр

1. Кудумчуга садыглаашкын организастаарының талазы-биле (чоогунда турар девискээрлерни хириктирери, бок төгөр саваларнын чогу, садыг точказында дашкаар хааржактарны болгаш бараан курлавырларын складтаары) тус чер бот-башкарылга органнының тургускан чурумун үрээр - хамаатыларга 500-тен 1000 рубль чедир;

албан-дужаалдыг кижилерге - 2000-дан 5000 рубль чедир; юридиктиг эргелиг черлерге - 5000-дан 10000 рубль чедир хемчээлге административтиг торгаалды онаар;

2. Ындыг сорулгаларга тургустунмаан черлерге садыглаашкын кылыры хамаатыларга 500-тен 1000 рубль чедир; албан-дужаалдыг кижилерге - 1000-дан 2000 рубль чедир; юридиктиг эргелиг черлерге - 5000-дан 10000 рубль чедир хемчээлге административтиг торгаалды онаар;

2) 8 эгенин 8.3 чүүлүн дараазында эдилге-биле бижир:

"8.3 чүүл. Тус чер бот-башкарылгазының тургускан даштыкы медээниң кылырының чурумун үрээр

Ол сорулгаларга тургустунмаан черлерге чарлап каан аттарны, чарлалдарны, саазыннарны болгаш өске-даа даштыгаа азар медээлерни, а ол ышкаш даштыгаа чарлалдар азар черлерни чогуур эвес байдалга тургузары - хамаатыларга 500-тен 1000 рубль чедир; албан-дужаалдыг кижилерге болгаш юридиктиг эргелиг черлерге 1000-дан 5000 рубль чедир хемчээлге административтиг торгаалды онаар;"

3) 12 эгедэ:

а) 12.1 чүүлде:
адында "Улуг Хуралдың палаталарының" деп сөстөрни "Дээди Хуралдың (парламентинин)" деп сөстөр-биле солугур;

1-ги кезээнде "Улуг Хуралдың палаталарының" деп сөстөрни "Дээди Хуралдың (парламентинин)" деп сөстөр-биле солугур;

2-ги кезээнде "Улуг Хуралдың палаталары" деп сөстөрни "Дээди Хуралдың (парламентинин)" деп сөстөр-биле солугур;

б) 12.6 чүүлде:
адында "Улуг Хуралдың палаталарының" деп сөстөрни "Дээди Хуралдың (парламентинин)" деп сөстөр-биле солугур;

"Тыва Республикага уругларның күш-дамыр болгаш мөзү-шын сайзыралыга хора чедирерин болдурбазының талазы-биле хемчеглер дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунга өскерилгелер кириеринин дугайында
Тыва Республиканың Дээди Хуралы (парламентизи) 2010 чылдың декабрь 22-де хүлээп алган

1 чүүл

2009 чылдың июль 13-те № 1489 УХ-11 "Тыва Республиканың девискээринге уругларның күш-дамыр болгаш мөзү-шын сайзыралыга хора чедирерин болдурбазының талазы-биле хемчеглер дугайында" («Тувинская правда», 2009 чылдың август 6-да; «Шын», 2009 чылдың август 11-де) Тыва Республиканың Хоойлузунга дараазында өскерилгелерни кириер:

1) 4-ку чүүлде "2 база 3 пунктуларда" деп сөстөрни "1 база 2 пунктуларда" деп сөстөр-биле солугур;

2) 7-ги чүүлү дараазында эдилге-биле бижир:

7 чүүл

1. Бо Хоойлунуң 3-ку чүүлүнге уругларның кадыыга, оларның күш-дамыр, интеллектуалдыг, психиктиг, сагыш-сеткил болгаш мөзү-шын сайзыралыга хора чедирип болур черлерни, дүнеки үеде уругларның ада-иезинин (оларны солуп турар кижилеринин), а ол ышкаш уругларның киржилгези-биле хемчеглер эрттирип турар кижилеринин үделгези чокка турарын чөпчээрэвезин хөй-ниити черлерин тодарадыр кезээнге өскерилгелер кириеринин дугайында саналоналды, хоойлу саналдап кириер эрге субъектилерни эксперт комиссиязының шийтири бар турда, Тыва Республиканың Дээди Хуралынче (парламентизинче) кирип

бирги абзацта "Улуг Хуралдың палаталарының" деп сөстөрни "Дээди Хуралдың (парламентинин)" деп сөстөр-биле солугур;

а) 2-ги пунктуда "назы четпээнер теринин болгаш оларның эргелерин лаар талазы-биле комиссиялар" деп сөстөрни "Тыва Республиканың палаталыг районнарында болгаш хоорайнарында тургустунган" деп сөстөрни

б) 3-ку пунктуда "3.7," деп сөстөрни "3.8 чүүлүн 2-ги кезээнде," деп сөстөрни, "3.10" деп сөстөрнүн соонга деп сөстөрнү немээр;

в) 10-гу пунктуда "3.8 чүүлүн 2-ззэн" деп сөстөрни ал кааптар, "3.11" дараазында уткалыг 9-ку пунктун немээр;

5) 14.5 чүүлүн 2-ги кезээнде:

а) 1-ги пунктуда "3.11," деп сөстөрни "3.14," деп сөстөрнүн, "7.8" дараазында уткалыг 9-ку пунктун немээр;

б) дараазында уткалыг 9-ку пунктун немээр;

"9) Бо кодекстин 3.4, 3.14 чүүлдерин 4.3, 4.9 чүүлдерин-биле, 5, 7, 8, эгелер 11.2 чүүл-биле көрдүнгөн административтиг хоойлу-дүрүм хажыдышкыннарының ичинде тус чер бот-башкарылгазының лээлеттирген күүсекчи-башкарыкчы органны кижилери."

2 чүүл

Бо Хоойлу, ону албан-езузу-биле парлаан хүнүнден эгелээш, он хонук эрткен соонда, күштүг болур.

Тыва Республиканың Чазакның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ

*Кызыл хоорай
2010 чылдың декабрь 31
№ 320 ДХ-1.*

болур.

2. Бо чүүлүн 1-ги кезээнде айткан перт комиссиязының составынче Тыва Республиканың Дээди Хуралының (парламентинин) ийи төлээзи, Тыва Республиканың Өөредилге болгаш эртем яамызының төлээзи, Тыва Республиканың Чазакның Чазакның назы четпээнер херектеринин болгаш оларның эргелерин камгалаар талазында Ветеринар аразында комиссияның төлээзи Тыва Республиканың Иштики херектеринин яамызының хөй-ниитинин айыыл чок милициязының төлээзи, а ол ышкаш Тыва Республиканың Хөй-ниити палаталарының күрүнениң эрге-чагыргазының өскерилгелеринин болгаш тус черинин башкарылга органнының төлээлери кириер.

Эксперт комиссиязын тургузары болгаш ажил-чорудулгазының чурумун, ышкаш персоналдыг составын Тыва Республиканың Чазак бадылаар."

2 чүүл

Бо Хоойлу, ону албан-езузу-биле парлаан хүнүнден эгелээш, он хонук эрткен соонда, күштүг болур.

Тыва Республиканың Чазакның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ

*Кызыл хоорай
2010 чылдың декабрь 31
№ 323 ДХ-1.*

"Онза айылдыг байдалдарның уржуундан качыгдаан, Тыва Республиканың девискээринде чурттап турар Россия Федерациязының хамаатыларының социал камгалалының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунга өскерилгелер кириеринин дугайында
Тыва Республиканың Дээди Хуралы (парламентизи) 2010 чылдың декабрь 22-де хүлээп алган

1 чүүл

1999 чылдың апрель 10-да № 172 "Онза айылдыг байдалдарның уржуундан качыгдаан, Тыва Республиканың девискээринде чурттап турар Россия Федерациязының хамаатыларының социал камгалалының дугайында" (Тыва Республиканың хоойлужулга чыындызы, 2001 чыл, № 1, 30 чүүл; «Шын», 2004 чылдың декабрь 18-те; «Тувинская правда», 2005 чылдың март 25-те) Тыва Республиканың Хоойлузунга дараазында өскерилгелерни кириер:

1) 1-ги чүүлүн 1-ги абзазында "долгандыр турар бойдус хүрээлелинге" деп сөстөрни "долгандыр турар хүрээлелге" деп сөстөр-биле солугур;

2) 3-ку чүүлде:

а) адында "Даргазының" деп сөстү "Баштыны - Даргазының" деп сөстөр-биле солугур;

б) бирги абзацта "Даргазы" деп сөстү "Баштыны - Даргазы" деп сөстөр-биле солугур;

в) үшкү абзацта "Улуг Хуралдың палаталарының" деп сөстөрни "Дээди Хуралдың (парламентинин)" деп сөстөр-биле солугур;

3) 4-ку чүүлде:

а) адында "Улуг Хуралдың палаталарының" деп сөстөрни "Дээди Хуралдың (парламентинин)" деп сөстөр-биле солугур;

б) бирги абзацта "Улуг Хуралдың палаталары" деп сөстөрни "Дээди Хурал (парламент)" деп сөстөр-биле солугур;

4) 5-ки чүүлүн бешки абзазында "күш-ажыл төлөвиринин эн кудуку хемчээлин"

Федералдыг хоойлу-биле тургускан 10 дактыр түнүгө чедир" деп сөстөрнү "43 300 рубль" деп сөстөр-биле солугур;

5) 6-гы чүүлде:

а) ийиги абзацты дараазында эдилге-биле бижири:

"Тыва Республиканың девискээринге онза айылдыг байдалдарны болдурбазы-ның болгаш узуткаарының талазы-биле база өрттүн айыыл чок чоруун хандыраарының талазы-биле Тыва Республиканың Чазаның комиссиязы";

б) бешки абзацты дараазында эдилге-биле бижири:

"Хамааты камгала, онза айылдыг байдалдардан чурттакчыларны болгаш девискээрлерни камгалаар база Тыва Республиканың девискээринге сугларга кижиниң амы-ынын алыр талазы-биле ажил-чорудулганы хандыраарының талазы-биле агентилел";

6) 7-ги чүүлдүн сески абзазында "күш-ажыл төлевериниң эң кудуку хемчээлиниң Федералдыг хоойлу-биле тургускан 10 дактыр түнүгө" деп сөстөрнү "43 300 рубль" деп сөстөр-биле солугур;

7) 11-ги чүүлдү дараазында эдилге-биле бижири:

"11 чүүл. Бойдус болгаш биолог-социал характерлиг онза айылдыг байдалдарның оржундан инвалид болган хамаатыларның адырынга чедиртинген когаралдың орнун тургузары

Бойдус болгаш биолог-социал характерлиг онза айылдыг байдалдарның оржундан инвалид болган хамаатыларның кадыынга чедиртинген когаралды чаңгыс аай акша төле-ири-биле дараазында хемчээлге боттандыраар;

1-ги бөлүктүн инвалидтеринге - 238 150 рубль;

"Тыва Республиканың девискээринге этилдиг спирити, арага болгаш арага холумактыг продукцияны бүдүрериниң болгаш садып-саарарының күрүнө башкарылганы дугайында"

Тыва Республиканың Хоойлузунуң 5 чүүлүгө өскерилге

кирериниң дугайында

Тыва Республиканың Дээди Хуралы (парламентизи) 2010 чылдың декабрь 22-де хүлээп алган

1 чүүл

2006 чылдың июнь 29-та № 1883 УХ-1 "Тыва Республиканың девискээринге этилдиг спирити, арага болгаш арага холумактыг продукцияны бүдүрериниң болгаш садып-саарарының күрүнө башкарылганы дугайында" («Тувинская правда», 2006 чылдың август 2-де; 2008 чылдың июль 10-да; «Шын», 2006 чылдың июль 11-де, июль 27-де) Тыва Республиканың Хоойлузунуң 5-ки чүүлүгө дараазында өскерилгени кириер:

1) 3-кү кезең күжүн чидирген деп санаар;

2) 4-кү кезең дараазында эдилге-биле бижири:

"4. Арага продукциязын чаңгыстап сады-ырга лицензияны бээр, лицензияларның күштүг болурунун хуусаазын узадыры база

"Тыва Республиканың девискээринге аңныр ажил-агыын чорудары-биле арга-арыгны ажыглаарының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунга өскерилгелер кириериниң дугайында

Тыва Республиканың Дээди Хуралы (парламентизи) 2010 чылдың декабрь 22-де хүлээп алган

1 чүүл

2008 чылдың июль 7-де № 850 УХ-11 "Тыва Республиканың девискээринге аңныр ажил-агыын чорудары-биле арга-арыгны ажыглаарының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунга («Тувинская правда», 2008 чылдың август 21-де; «Шын», 2008 чылдың сентябрь 2-де) дараазында өскерилгелерни кириер:

1) Хоойлунуң адында "чорудары-биле" деп сөстөрнү "адырында ажил-чорудулганы хевирлерин боттандыраары-биле" деп сөстөр-биле солугур;

2) 1-ги чүүлде "чорудары-биле" деп сөстөрнү "адырында ажил-чорудулганы хевирлерин боттандыраары-биле" деп сөстөр-биле солугур;

3) 2-ги чүүлде:

а) адында "чорудары-биле" деп сөстөрнү "адырында ажил-чорудулганы хевирлерин боттандыраары-биле" деп сөстөр-биле солугур;

б) 1-ги кезекте "чорудары-биле" деп сөстөрнү "адырында ажил-чорудулганы хевирлерин боттандыраары-биле" деп сөстөр-биле солугур;

в) 2-ги кезекте "Чорудары" деп сөстү адырында ажил-чорудулганы хевирлерин боттандыраары-биле" деп сөстөр-биле солугур;

г) 3-кү кезекте "чорудары-биле" деп сөстөрнү "адырында ажил-чорудулганы хевирлерин боттандыраары-биле" деп сөстөр-

2-ги бөлүктүн инвалидтеринге - 173 200 рубль;

3-кү бөлүктүн инвалидтеринге - 108 250 рубль;

Онза байдалдарны оржундан хамаатыларның кадыынга чедиртинген когаралдың орнун тургузар эмчи-социал экспертизаның күрүнө албанының албан чери хамаатыларга катап херечилел тыпсып турда, катап база тывыскан инвалид бөлүк талазы-биле когаралдың орнун тургузарының шагдагы түнүн каттай санааны-биле төлээр.;

8) 13-кү чүүлдүн чедиги абзазында "күш-ажыл төлевериниң эң кудуку хемчээлиниң Федералдыг хоойлу-биле тургускан 10 дактыр түнүгө" деп сөстөрнү "43 300 рубль" деп сөстөр-биле солугур;

9) 14-кү чүүлде:

а) дөрткү абзацта "Тыва Республиканың онза айылдыг байдалдар талазы-биле комиссиязы" деп сөстөрнү "Тыва Республиканың девискээринге онза айылдыг байдалдарны баш бурунгаар болдурбазының болгаш узуткаарының база өрттүн айыыл чок чоруун хандыраар талазы-биле Тыва Республиканың Чазаның комиссиязы" деп сөстөр-биле солугур;

б) тоску абзацты дараазында эдилге-биле бижири:

"Тыва Республиканың Кадык камгала-лының болгаш социал хөгжүлдө яамызы";

2 чүүл

Бо Хоойлу ону албан-езузу-биле парлаан хүнүнден эгелээш, он хонук эрткен соонда,

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ

Кызыл хоорай

2010 чылдың декабрь 31

№ 326 ДХ-1.

оларны катап белеткеп кылыры дээш, үндүрүлгелер болгаш чыылдалар дугайында Россия Федерациязының хоойлужудулгазын езугаар доктаадып тургускан хемчээлдерге болгаш чурум езугаар күрүнө каайлызын төлээр.;

2 чүүл

Бо Хоойлу, ону албан-езузу-биле парлаан хүнүнден эгелээш, он хонук эрткен соонда, күштүг болур.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ

Кызыл хоорай

2010 чылдың декабрь 31

№ 329 ДХ-1.

биле солугур;

д) 4-кү кезекти дараазында эдилге-биле бижири:

"4. Юридиктиг эргелиг черлерге, хуу сайгарлыкчыларга арга-арыг участоктарын аңныр ажил-агыының адырында ажил-чорудулганы хевирлерин боттандыраары-биле, аңнаашкын дугайында болгаш аңныр курлавырларын камгалап кадагалаарының дугайында федералдыг хоойлуга дүүштүр чарган аңныр ажил-агыының дугуржулгаларына база арга-арыг участоктарының аренда керээлеринге үндезилеп, бээр.;

е) 5-ки кезең күжүн чидирген деп санаар;

ж) 6-гы кезекти дараазында эдилге-биле бижири:

"6. Хамаатылар сонуграл-биле аңнаашкынны болгаш спортчу аңнаашкынны боттандыраары-биле хөйге билдингир аңныр ажил-агыының ажыгдалдыг черлерин ажыглаарын арга-арыг участоктары чокка боттандыраар. Хамаатыларның аңнаашкын-лар-биле арга-арыг кирерин арга-арыг хоойлужудулгазынга дүүштүр база аңнаашкын болгаш аңныр курлавырларын кадагалаар талазы-биле хоойлужудулга езугаар таарыштыраар.;

з) 7-ги кезекте "чорудары-биле" деп сөстөрнү "адырында ажил-чорудулганы хевирлерин боттандыраары-биле" деп сөстөр-биле солугур;

и) 8-ки кезекте "чорудары" деп сөстү "адырында ажил-чорудулганы хевирлерин боттандыраары" деп сөстөр-биле солугур;

к) 9-кү кезектиң бирги абзазында болгаш 4 база 5 дугаар пункттарында "чорудары-га" деп сөстү "адырында ажил-чорудулганы хевирлерин боттандыраары" деп сөстөр-биле солугур;

л) 10-гу кезектиң бирги абзазында, 2 болгаш 3 пункттарында "чорудары-биле" деп сөстөрнү "адырында ажил-чорудулганы хевирлерин боттандыраары-биле" деп сөстөр-биле солугур;

м) 11-ги кезекте "чорудары-биле" деп

"Дириг амытаннар дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунга өскерилгелер кириериниң дугайында

Тыва Республиканың Дээди Хуралы (парламентизи) 2010 чылдың декабрь 22-де хүлээп алган

1 чүүл

1997 чылдың декабрь 25-те № 816 "Дириг амытаннар дугайында" («Тувинская правда», 1998 чылдың январь 20-де; 2001 чылдың май 8-те; 2005 чылдың декабрь 20-де; 2007 чылдың ноябрь 3-те; 2008 чылдың январь 31-де; 2009 чылдың апрель 9-та, июнь 23-те; Тыва Республиканың Хоойлужудулга чыындызы, 2001 чыл, № 2, 179 чүүл; «Шын», 2005 чылдың декабрь 6-да; 2006 чылдың май 25-те; 2007 чылдың ноябрь 1-де; 2008 чылдың февраль 5-те; 2009 чылдың апрель 21-де, июнь 18-те) Тыва Республиканың Хоойлузунга дараазында өскерилгелерни кириер:

1) 1-ги чүүлде:

а) ийиги абзацты дараазында эдилге-биле бижири:

"дириг амытан - Россия Федерациязының девискээринде доктаамал азы түр када чурттап турар болгаш бодунуң чайгаар хостуг байдалында турар черлик дириг амытаннарның бүгү-ле хевирлериниң дириг организмнериниң каттышканы;

б) үшкү абзацта "азы оларның катты-жыышкыны" деп сөстөрнү ап кааптар;

в) чедиги абзацта "тывары" деп сөстү "тывыш" деп сөс-биле солугур;

г) он дөрттен он алдыгы абзацтарны күжүн чидирген деп санаар;

2) 2-ги чүүлде, а ол ышкаш кадагалаар болгаш катап тургузар талазы-биле" деп сөстөрнү "болгаш" деп сөс-биле солугур;

3) 3-кү чүүлдүн бирги кезеңде "дириг амытаннар дугайында" Федералдыг хоойлунуң" деп сөстөрнү соонга "Аңнаашкын дугайында болгаш аңныр курлавырларын камгалаарының дугайында база Россия Федерациязының чамдык хоойлужудулга актыларының өскерилгелер кириериниң дугайында" Федералдыг хоойлунуң" деп сөстөрнү немээр;

4) 5-ки чүүлде:

а) бирги кезеңде "Улуг Хуралдың Хоойлужудулга палатазының" деп сөстөрнү "Дээди Хуралдың (парламентиниң)" деп сөстөр-биле солугур;

б) 2-ги кезең күжүн чидирген деп санаар;

в) 3-кү кезеңниң дөрткү абзазында, бадыйлаары" деп сөстү ап кааптар;

5) 8-ки чүүлдүн үшкү кезеңде "хүлээлгелиг" деп сөстү ап кааптар;

6) 29-кү чүүлдү дараазында эдилге-биле бижири:

"29 чүүл. Дириг амытаннар объектилеринге, оларның ээлери болбайн турар кижилериниң эргелери

Дириг амытаннар объектилерин хамаатыларга болгаш юридиктиг эргелиг черлерге ажыгдалга бээрин 1995 чылдың апрель 24-те "Дириг амытаннар дугайында" Федералдыг хоойлу-биле база аңнаашкын дугайында болгаш аңныр курлавырларын камгалаарының дугайында федералдыг хоойлу-биле тургускан үндезиннер езугаар боттандыраар.;

7) 30-ги чүүлде:

а) бирги кезектиң дөрткү абзазында "аңнаашкын болгаш балыктаашкын объектилеринге" деп сөстөрнү "аңныр курлавырларынга болгаш сугнуң биологтуг курлавырларынга" деп сөстөр-биле солугур;

б) дөрткү кезекте "лицензиялар" деп сөстү "чөпшээрелдер" деп сөс-биле солугур;

8) 31-ги чүүлде:

а) бирги кезекти "база аңнаашкын болгаш аңныр курлавырларын камгалаар талазы-биле хоойлужудулга" деп сөстөрнү немээр;

б) ийиги кезекте "лицензиялар азы" деп сөстөрнү ап кааптар;

в) үшкү кезекте "стандарттар, дүрүмнөр, деп сөстөрнү ап кааптар;

г) бешки болгаш алдыгы кезектерни күжүн чидирген деп санаар;

9) 32-ги чүүлде:

а) бирги кезекте "Дириг амытаннар дугайында" Федералдыг хоойлу-биле" деп сөстөрнү соонга "аңнаашкын дугайында болгаш аңныр курлавырларын камгалаа-

сөстөрнү "адырында ажил-чорудулганы хевирлерин боттандыраары-биле" деп сөстөр-биле солугур.

2 чүүл

Бо Хоойлу, ону албан-езузу-биле парлаан хүнүнден эгелээш, он хонук эрткен соонда күштүг болур.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ

Кызыл хоорай

2010 чылдың декабрь 31

№ 332 ДХ-1.

рының дугайында федералдыг хоойлу-биле," деп сөстөрнү немээр;

б) ийиги кезекти күжүн чидирген деп санаар;

10) 33-кү болгаш 34-кү чүүлдерни күжүн чидирген деп санаар;

11) 35-ки чүүлдүн үшкү абзазында "лицензияларның" деп сөстү "чөпшээрелдерниң" деп сөс-биле солугур;

12) 36-гы чүүлде:

а) бирги кезекте:

ийиги абзацта "үр хуусаалыг лицензияларның" деп сөстөрнү "чөпшээрелдерниң" деп сөс-биле солугур;

дөрткү абзацка, бир эвес федералдыг хоойлулар-биле өске чүүл доктааттынмаан болза," деп сөстөрнү немээр;

бешки абзацты дараазында эдилге-биле бижири:

"дириг амытаннар объектилерин ажыглаар кылдыр юридиктиг эргелиг черлер болгаш хамаатылар-биле керээлерни чарар;"

сески абзацты дараазында эдилге-биле бижири:

"Россия Федерациязының хамааты, чер, суг болгаш арга-арыг хоойлужудулгазынга дүүштүр тургускан чурум езугаар бүдүрүлгелерге болгаш өске-даа сорулгаларга чер участоктарын алыр.;

б) ийиги кезекте:

ийиги абзацта "чөпшээрел бижири хевиринге ат салган чаңгыс катап бээр чөпшээрел бижирике үндезилеп, азы болза керээге, пүтүккага азы дириг амытаннар объектилериниң лицензия хевириниң өске-даа чөпшээрелдиге документизинге үндезилеп" деп сөстөрнү ап кааптар;

бешки абзацты дараазында эдилге-биле бижири:

"Россия Федерациязының хамааты, чер, суг болгаш арга-арыг хоойлужудулгазынга дүүштүр тургустунган чурум езугаар бүдүрүлгө болгаш өске-даа сорулгаларга чер участоктарын алыр.;

в) дөрткү кезекте:

ийиги абзацта "лицензияда айыттыгын" деп сөстөрнү "чөпшээреттинген" деп сөс-биле солугур;

үшкү абзацта "нормалар" деп сөстү "нормативтер" деп сөс-биле солугур;

г) бешки кезектиң ийиги абзазында "лицензияда айыттыгын" деп сөстөрнү "чөпшээреттинген" деп сөс-биле солугур;

13) 37-ги чүүлдү дараазында эдилге-биле бижири:

"37 чүүл. Аңнаары

Аңнаашкын болгаш аңныр курлавырларын камгалаар талазы-биле хамаатыларны аңнаашкын дугайында болгаш аңныр курлавырларын камгалаарының дугайында федералдыг хоойлуга база бо Хоойлуга дүүштүр таарыштыраар.;

14) 39-кү чүүлде:

а) адында "Тывары" деп сөстү "Тывыш" деп сөс-биле, "аңнаашкын болгаш балыктаашкын объектилеринге" деп сөстөрнү "аңныр курлавырларынга болгаш сугнуң биологтуг курлавырларынга" деп сөстөр-биле солугур;

б) бирги кезекте "Тывары" деп сөстү "Тывыш" деп сөс-биле, "аңнаашкын болгаш балыктаашкын объектилеринге" деп сөстөрнү "аңныр курлавырларынга болгаш сугнуң биологтуг курлавырларынга" деп сөстөр-биле солугур;

в) ийиги кезекте "тывары" деп сөстү "тывыш" деп сөс-биле, "аңнаашкын болгаш балыктаашкын объектилеринге" деп сөстөрнү "аңныр курлавырларынга болгаш сугнуң биологтуг курлавырларынга" деп сөстөр-биле солугур;

15) 34-кү чүүлде:

а) адында "ажыглаар" деп сөстү "ажыглаар эрге" деп сөстөр-биле солугур;

б) бирги кезекте:

бирги абзацта "Ажыглаар" деп сөстү "Ажыглаар эрге" деп сөстөр-биле солугур;

дөрткү абзацта "дириг амытаннарны ажыглаарының лицензиясында тайылбырлаан дириг амытаннарны ажыглаары" деп

сөстөрүн", дириг амытаннарны ажыглаарынын документтеринде айыттыганы" деп сөстөр-биле солугу;

в) ийги кезээн күжүн чидирген деп санаар;

г) үшкү кезекти дараазында эдилге-биле бижири;

"Дириг амытаннарны ажыглаар эргени албадал-биле соксадырын суд чуруму-биле боттандыраар";

д) дөрткү кезээн күжүн чидирген деп санаар;

16) 44-кү чүүлде:

а) адында "тывары" деп сөстү "тывыш" деп сөс-биле солугу;

бирги кезээнде "тывары" деп сөстү "тывыш" деп сөс-биле солугу;

17) 45-ки чүүлдүн ийги кезээнде:

а) үшкү абзацта "тывары" деп сөстү "тывыш" деп сөс-биле солугу;

б) дөрткү абзацты дараазында эдилге-биле бижири;

"черлик сонгу чүк ивизинин тывыжыганы тускай эргени күүсекчи эрге-чагырганын төлээлтирген федералдыг органы-биле дугуржулга езугаар Тыва Республиканын дээди албан-дужаалдыг кижизинин бадылаан лимиттеринин иштинге бадылаар";

18) 47-ги чүүлдүн алдыгы абзацында "ужур-дүрүм чок тыварын" деп сөстөрүн "ужур-дүрүм чок тывышты" деп сөстөр-биле солугу;

19) 48-ки чүүлдүн бирги кезээнде "лицен-

зияны (чөпшээрелди)" деп сөстү "чөпшээрел" деп сөс-биле солугу, "база аңнаашкын болгаш аңгыыр курлавырларын камгалаар талазы-биле хоойлужудулгага" деп сөстөрүн немээр;

20) 49-кү чүүлдү күжүн чидирген деп санаар;

21) 51-ги чүүлдү дараазында эдилге-биле бижири;

"51 чүүл. Дириг амытаннарны база оларнын чурттап турар хүрээленин камгалаарынын болгаш ажыглаарынын талазы-биле Россия Федерациязынын хоойлужудулгазын үрээни дээш административтиг кеземче харысалгазы

Дириг амытаннарны база оларнын чурттап турар хүрээленин камгалаарынын болгаш ажыглаарынын талазы-биле Россия Федерациязынын хоойлужудулгазын үрээни дээш буруулуг болган кижилер Россия Федерациязынын хоойлужудулгазы езугаар административтиг кеземче харысалгазына онаажыр."

2 чүүл. Бо Хоойлу албан-езузу-биле парлаан хүнүнден эгелээш, он хонук эрткен соонда, күштүг болур.

Тыва Республиканын Чазанын Даргазы Ш. КАРА-ООЛ

Кызыл хоорай

2010 чылдың декабрь 31

№ 334 ДХ-1.

2 чүүл. Бо Хоойлу албан-езузу-биле парлаан хүнүнден эгелээш, он хонук эрткен соонда, күштүг болур.

Тыва Республиканын Чазанын Даргазы Ш. КАРА-ООЛ

Кызыл хоорай

2010 чылдың декабрь 31

№ 334 ДХ-1.

"2010 чылда болгаш 2011 база 2012 чылдарнын планнын үезинде Тыва Республиканын республика бюджетинин дугайында" Тыва Республиканын Хоойлузунга өскерилгелер кириеринин дугайында

Тыва Республиканын Дээди Хуралы (парламентизи) 2010 чылдың декабрь 23-те хүлээп алган

1 чүүл

2009 чылдың декабрь 25-те № 1757 УХ-11 "2010 чылда болгаш 2011 база 2012 чылдарнын планнын үезинде Тыва Республиканын республика бюджетинин дугайында" Тыва Республиканын Хоойлузунга («Тувинская правда», 2009 чылдың декабрь 30-де; 2010 чылдың ноябрь 17-де; «Шын», 2009 чылдың декабрь 29-та; 2010 чылдың ноябрь 11-де) дараазында өскерилгелерни кириер:

1) 1-ги чүүлдүн 1-ги кезээнде:

а) 1-ги пунктта "14427753,5" деп саннарны "14438128,3" деп саннар-биле солугу;

б) 2-ги пунктта "14948364,0" деп саннарны "14859873,5" деп саннар-биле солугу;

в) 3-кү пунктта "520610,5" деп саннарны "421745,2" деп саннар-биле солугу;

2) 9-кү чүүлдүн 1-ги кезээнде "242371,6" деп саннарны "89599,6" деп саннар-биле солугу;

3) 13' чүүлдү чаа эдилге-биле бижири:

"13' чүүл

1. Тыва Республиканын муниципалдыг тургузулгаларынын бюджеттеринге хөй квартираларлыг бажыңнарнын 2010 чылда капитал септелгезин чорударына база озал-ондактыг чуртталга оран-савазынын фондундан хамаатыларны өскээр көжүрери-биле субсидияларны хуваарын, бо Хоойлуга 18-ки капсырылга езугаар бадылаар.

2. Россия Федерациязынын Пенсия фондундан 2010 чылда ажилдавайн турар пенсионерлерге социал дуза чедирери-биле кирген акша-хөреңгилерни хуваарын, бо Хоойлуга 20-ги капсырылга езугаар бадылаар."

4) 18-ки чүүлдүн 1-ги кезээнин 1 база 2 дугаар пункттарын дараазында эдилге-

биле бижири:

"1) тарифтерни дараазында чүүлдерге күрүнөден таарыштыраар: пассажирлерни агаар, суг транспортунга сөөртүрүнге;

чылыг болгаш электри энергиязынын бүдүрүлге адырынга;

2) көдээ ажил-агый, одаар чүүл болгаш энергетика каттыжышкынынын, үлетпүр, транспорт адырларынга биче болгаш ортумак сайгарлыкчы чорук субъектилеринин, а ол ышкаш транспорт хандырылгазынын республика организацияларынын күрүнө деткимчезин боттандырырынга."

5) 14-кү капсырылгада:

а) 2-ги пунктунун адаанда "6" пунктта "(капитал шинчилиг чарыгдалдардан болгаш бүдүрүлге адырынын деткимчезинге чарыгдалдардан аңгыда)" деп сөстөрүн ап каалтар;

б) 10-гү пунктунун ийги абзацын күжүн чидирген деп санаар;

б) 17-ги капсырылгада:

а) 1.2 пунктунун адаанда 3-кү пунктуну күжүн чидирген деп санаар;

б) 4 кезекти күжүн чидирген деп санаар;

7) 1, 3, 6-9, 11-13, 18 болгаш 19 дугаар капсырылгаларны чаа эдилге-биле бижири (кошкан);

8) 20-ги капсырылганы немээр (кошкан).

2 чүүл. Бо Хоойлу ону албан-езузу-биле парлаан хүнүнден эгелеп күштүг болур.

Тыва Республиканын Чазанын Даргазы Ш. КАРА-ООЛ

Кызыл хоорай

2010 чылдың декабрь 30

№ 370 ДХ-1.

Тыва Республикага өөредилге дугайында

Тыва Республиканын Дээди Хуралы (парламентизи) 2010 чылдың декабрь 23-те хүлээп алган

Бо Хоойлу, федералдыг хоойлужудулга дүүштүр Россия Федерациязынын субъектилеринин бүрүн эргелеринге хамаарыштырган бүрүн эргелеринин иштинге Тыва Республиканын онзагай талаларын барымдаалап, Тыва Республикага өөредилге адырынга хоойлу-дүрүм талазы-биле хамаарылгаларны таарыштырып турар.

1 чүүл. Тыва Республикага өөредилге адырынга хамаарылгаларны таарыштыраарынын хоойлу-дүрүм талазы-биле үндезини

1. Тыва Республикага өөредилге адырында харылзааларны башкарынынын хоойлу-дүрүм үндезини болза, Россия Федерациязынын Конституциязы, Россия Федерациязынын "Өөредилге дугайында" Хоойлузу, оларга дүүштүр хүлээп алдыганы Россия Федерациязынын өске-даа хоойлулары болгаш өске-даа нормативтиг хоойлу-дүрүм актылары, а ол ышкаш Тыва Республиканын өөредилге адырынга хоойлужудулгазы болур.

2. Тыва Республиканын өөредилге адырынга хоойлужудулгазы федералдыг хоойлужудулгага үндезилеттинген болгаш Тыва

Республиканын Конституциязындан, бо Хоойлудан, Тыва Республиканын өске-даа хоойлуларын болгаш Тыва Республиканын өөредилге адырында хамаарылгаларны башкарып турар нормативтиг өске-даа хоойлу-дүрүм актыларындан тургустунган.

3. Тыва Республиканын күрүненин эрге-чагыргазынын күүсекчи органнарынын, Тыва Республиканын муниципалдыг тургузулгаларынын тус черин бот-башкарылга органнарынын өөредилге адырында нормативтиг хоойлу-дүрүм актылары бо Хоойлунун, Тыва Республиканын өске-даа хоойлуларынын нормаларына чөрүшкөк болбас болгаш Россия Федерациязынын өөредилге талазы-биле хоойлужудулгазына деңнештир тус-тус кижилеринин болгаш юридиктиг эргелиг черлеринин өөредилге талазы-биле эргелерин кызыгаарлаас ужурулуг.

4. Россия Федерациязынын Конституциязынга, Россия Федерациязынын "Өөредилге дугайында" Хоойлузунга, федералдыг хоойлуларга, бо Хоойлуга дүүшпес кезектерлиг Тыва Республиканын хоойлулары болгаш нормативтиг өске-даа хоойлу-дүрүм

актылары ажыглаттынмас ужурулуг.

5. Тыва Республиканын девискээринде турар, оларнын организас-эрге-хоойлу хевирин болгаш кымга чагыртыры хамаанчок бүгү өөредилге черлеринге Тыва Республиканын өөредилге талазы-биле хоойлужудулгазы күштүг болур.

2 чүүл. Тыва Республиканын өөредилге талазы-биле хоойлужудулгазынын сорулгалары болгаш хүлээлгелери

1. Тыва Республиканын өөредилге адырында хоойлужудулгазынын кол-кол сорулгалары болза:

Тыва Республиканын девискээринде чурттап турар Россия Федерациязынын хамаатыларынын өөредилге талазы-биле конституция эргелерин хандыраары болгаш камгалаары;

өөредилге системазынын хостуг ажилдаарын болгаш сайзырадырын хандыраары; Россия Федерациязынын хоойлужудулгазында көрдүнгөн өөредилге талазы-биле бүрүн эргелерни боттандыраары;

Тыва Республиканын чурттакчы чонунун эртем-билинин деңгелин бедидери болгаш кижинин мөзү-шынарын экономиктиг, социал болгаш культурулуг депшилгенин быразы кылдыр бүгү талалыг сайзырадыры;

бедик мергежилдиг специалистерни, оон иштинде Тыва Республиканын девискээринде боттарынын ажил-чорудулгазын боттандырып турар бүдүрүлгелерге болгаш организацияларга специалистерни белеткээрин хандыраары.

2. Тыва Республиканын өөредилге талазы-биле хоойлужудулгазынын кол-кол хүлээлгелери болза:

Тыва Республикага өөредилге системазынын хостуг ажилдаарына болгаш сайзыраарына хоойлу-дүрүм магадылалдарын тургузары;

Тыва Республиканын күрүнө эрге-чагырга органнарынын болгаш Тыва Республиканын муниципалдыг тургузулгаларынын тус чер бот-башкарылга органнарынын аразына өөредилге талазы-биле харыылаар айтырылгаларны аңгылаары;

өөредилге талазы-биле тус-тус кижилеринин болгаш юридиктиг эргелиг черлеринин бүрүн эргелерин болгаш харысалгазын тодарадыры;

өөредилге адырынга хамаарылгаларнын хоойлу-дүрүм башкарылгазы;

өөредилге чорудулгазынын киржикчилеринин социал деткимчезинин хоойлу-дүрүм үндезиннерин тургузары.

3. Россия Федерациязынын болгаш Тыва Республиканын өөредилге талазы-биле хоойлужудулгазын хажытканы дээш Россия Федерациязынын болгаш Тыва Республиканын хоойлужудулгазында доктаадып тургускан чурум езугаар харысалгага онаажыр.

3 чүүл. Бо Хоойлу а ажыглаттынып турар билиглер

Бо Хоойлу а кол-кол билиглерни болгаш терминнерни Россия Федерациязынын "Өөредилге дугайында" Хоойлузунда тодараткан утказы-биле ажыглап турар, база ол ышкаш дараазында билиглер кирген:

өөредилге албан чери - өөредилге чорудар кылдыр доктааттыгачу чурум езугаар бүрүткеттинген болгаш өөредилге чорудулгазын чаңгыс азы элээн каш болгаш (азы) немелде өөредилге программаларын езугаар боттандырып турар болгаш өөренип, кижизиттирип турарларнын азыралын болгаш кижизидилгезин хандырып турар албан чери;

өөредилге албан черинин уставы - өөредилге албан черинин доктааттыгачу чурум езугаар бүрүткеттинген тургузукчу документизи, республиканын күрүненин өөредилге албан черлеринге - бадылаар чурумун Тыва Республиканын Чазаа, муниципалдыг өөредилге албан черлеринге - Тыва Республиканын муниципалдыг тургузуунун тус чер бот-башкарылга органы доктаадып тургузары;

Тыва Республикага өөредилге талазы-биле эргелеп-башкарылганы боттандырып турар органнар - өөредилге талазы-биле эргелеп-башкарылганы боттандырып турар Тыва Республиканын күүсекчи эрге-чагырга органы, эргезинде өөредилге албан черлери кирип турар Тыва Республиканын күүсекчи эрге-чагыргазынын өске-даа органнары;

бир аай хевирлиг өөредилге албан черлери - Тыва Республиканын күрүнө эрге-чагырга органнарынын азы Тыва Республиканын муниципалдыг тургузулгаларынын тус чер бот-башкарылга органнарынын онзагай салым-чаяннын көргүскен чаштарга, элээдилерге болгаш аныяк кижилерге тургускан болгаш ажил-чорудулгазынын онзагай талазы-биле (өскелерден ылгалды-биле) болгаш (азы) Тыва Республиканын өөредилге системазын сайзырадырынга онза ужуру-дузалыгы-биле Чаңгыс аай дүрүмге хамаарыштыраары болдунмас, дээди категориянын өөредилге албан чери.

7 чүүл. Тыва Республикада өөредилге албан черлеринде өөренип, кижизиттир турарларга социал деткимченин хемчег

1. Өөренир эргезин боттандыраар сорубиле оларга социал деткимче көргүзери категориянын хамаатыларына хамаарылар болза:

кадыкшылынын байдалы-биле аргал кызыгаарлыг уруглар;

өскүс уруглар болгаш ада-иезинин, гааралы чок артан уруглар, оларнын зында кижилер (федералдыг өөредилге албан черлеринде өөренип турар чаштар аңгыда);

республиканын күрүненин өөредилге албан черлеринде өөренип турар өөникчилер;

үр хуусаалыг эмнээшкн негетти турар уруглар.

2. Кадыкшылынын байдалы-биле алары кызыгаарлыг уругларга эмнээшкн

4 чүүл. Хамаатыларнын өөренир:

1. Тыва Республиканын девискээр чурттап турар Россия Федерация хамаатылары федералдыг хоойлужудулгазына Тыва Республиканын хоойлу газында доктаадып тургускан чурум өөренир эргелиг.

2. Социал деткимче негеттинип турмаатыларнын өөренир эргезин боттан сорулга-биле оларнын өөренип үезинде азыралынын чарыгдалдарын бүрүнү-биле азы чартык-чамдызын алып. Тыва Республиканын эргезин рар күрүненин өөредилге албан черл болгаш муниципалдыг албан черл хамаатыларнын категорияларына дет көргүзеринин чурумун болгаш хемч Тыва Республиканын хоойлулары докт тургузар.

3. Өөредилге ажил-чорудулгазын радыр, өөренип турарларнын чогад эгелээшкннеринге идиг бээр болгаш ны өөредилге чорудулгазынче калба хаара тудар сорулга-биле Тыва Республиканын Чазаа республиканын тускай ст дияларын тургузар эргелиг.

5 чүүл. Тыва Республикага өөредилге сайзырадырынын программалары

1. Тыва Республиканын Чазанын лааны болгаш Тыва Республикага өөредилге талазы-биле күрүнө политиказын с радырынын, национал-культура, социал номиктиг, экологтук, демографтыг б Тыва Республиканын өске-даа он талаларын барымдаалап күүседирини рулгаларын болгаш аргаларын докта тургузуп турар республиканын тускай с галыг программалары күүсеттинип тур

6 чүүл. Тыва Республикада өөредилге албан черлеринин четкизи

1. Тыва Республикада өөредилге албан черлеринин четкизинге кирер чүүлдер б федералдыг, күрүненин республика болгаш муниципалдыг өөредилге ал черлери, а ол ышкаш өөредилге программаларын аңгы-аңгы деңгелге болгаш ныышкыннарга күүседип база (азы) өө болгаш кижизиттирип турарларнын а лын болгаш кижизидилгезин хандырып күрүненин эвес өөредилге албан черл онзагай салым-чаяннын көргү уругларга, элээдилерге болгаш аныяк лерге тургусканы дээди категориянын гыс аай эвес өөредилге албан черлери

2. Тыва Республиканын эргезинде т күрүненин өөредилге албан черлерин т зарынын чурумун Тыва Республиканы заа, муниципалдыг өөредилге албан черлерин - Тыва Республиканын муниципалдыг тургузулгаларынын тус чер чагыргал доктаадып тургузар.

Өөредилге албан черин Россия Федерациязынын хоойлужудулгазынга дүү Тыва Республиканын эргезинде т күрүненин өөредилге албан черлер Тыва Республиканын Чазанын бо муниципалдыг өөредилге албан черлер - Тыва Республиканын муниципалдыг тургузулгаларынын тус чер чагыргалар тургусканы чурумун езугаар өске ком цияга хамаарышпас өөредилге организ азы кылдыр эде тургузуп болур.

3. Долу эвес өөредилге албан чер класстарда өөренип турарларнын сан эвээжинден өөредилгенин аңгы-аңгы чы рын кириштирген ийи болгаш оон-даа санныг класстарны четчелээн клас кылдыр тургускан өөредилге албан чер

Өске-даа өөредилге албан черл эвээш комплектиг деп санаар дугай шийтпирни Тыва Республиканын Ч хүлээп ал болур.

4. Өөредилге албан черлеринге олар ажил-чорудулгазын организастаарынга бээр-биле информация-методиктиг, о низастыг болгаш техниктиг хандырылга ч рер албан черлерин тургузуп болур.

7 чүүл. Тыва Республикада өөредилге албан черлеринде өөренип, кижизиттир турарларга социал деткимченин хемчег

1. Өөренир эргезин боттандыраар сорубиле оларга социал деткимче көргүзери категориянын хамаатыларына хамаарылар болза:

кадыкшылынын байдалы-биле аргал кызыгаарлыг уруглар;

өскүс уруглар болгаш ада-иезинин, гааралы чок артан уруглар, оларнын зында кижилер (федералдыг өөредилге албан черлеринде өөренип турар чаштар аңгыда);

республиканын күрүненин өөредилге албан черлеринде өөренип турар өөникчилер;

үр хуусаалыг эмнээшкн негетти турар уруглар.

2. Кадыкшылынын байдалы-биле алары кызыгаарлыг уругларга эмнээшкн

ежок чугула хемчеглерин алыр болгаш кол өөредилге программаларын эртер уулга-биле өөредилге албан черлеринге турарына байдалдарны тургузар. Кадыкшылынын байдалы-биле аргалары ыгаарлыг уругларны өөредилге албан черлеринге кижизидери болгаш өөредир дунмас таварылгаларда, эмнелге-пролактитиг албан черинин түнчелин барымлап, өөредилге талазы-биле эргелеп-карылганы боттандырып турар органнар гаш өөредилге албан черлери кадыкшы-нын байдалы-биле аргалары кызыгаарлыг-ларны, ада-иелеринин чөпшээрели-биле, кынынга, кол-кол өөредилге программа-нын талазы-биле ырактан өөредир нологияларны компьютер техниказынын, ылзаанын херекселдерин болгаш про-мма хандырылганын ажыглап тургаш, өөдерин хандыраар.

3. Республиканын күрүне азы муниципал-өөредилге албан черлеринде кижизитти база өөренип турар өскүс чаштарга гаш ада-иенин хайгааралы чок арткан-ларга, оларга хамааржыр кижилерге рүненин федералдыг өөредилге албан черлеринде өөренип турарлардан аңгыда) иал деткимченин федералдыг хоойлужу-ида тодараткан хемчеглерин тыпсыр. Өскүс уругларны болгаш ада-иенин гааралы чок арткан уругларны, оларга ааржыр кижилерини социал деткимченин аргай хемчеглери-биле хандыраарын Тыва-спубликанын республика бюджетинин а-хөреңгизинден боттандыраар.

4. Үр үеде эмненири негеттинип турар-тарга кадыкшылга, ооң иштинде сана-ий хевирлиг өөредилге албан черлерин-анизастаар.

Кадык камгалаалын эргелеп-башкаар-аннарнын тодаратканы таварылгаларда-дыг уругларга өөредилге кичээлдерин-өредилге албан черлери бажынынга азы-елге албан черлеринге чорудуп болур-ыттыг хемчеглерин ашаландырыш-ын Тыва Республиканын республика бюд-жетин Тыва Республиканын муниципалдыг-гууларынга кол нити өөредилге про-ммаларын күсөдери-биле тускайлаан-а-хөреңгиден боттандыраар.

5. Бо чүүлдүн 2, 3 болгаш 4 дугаар кезек-инде айтылган хемчеглерини ашалан-дарын Тыва Республиканын хоойлужуду-лунда доктаадып тургускан нормаларын-рмативтерин) езугаар боттандыраар.

6. Өөредилгенин кол нити өөредилге-грамманын күсөдип турар школа назы-четпээнеринин өөредилге организация-ынга бичи кижинин (чаш уругнуң) азы-ынга ада-иелерден (хоойлу езугаар тө-лекчилерден) тыртар төлевирини кези-и, компенсациязы дээш диле кириеринин-умун, а ол ышкаш ону төлээринин чуру-н Тыва Республиканын Чазаа доктаадып-гузар.

7. Бо чүүлдүн 1-ги кезеңде айтылган-илер федералдыг хоойлужудулга көр-ген өске-даа чингелделерин болгаш-иал деткимчени ажыглаарлар.

7.1 чүүл. Өөредилге адырынын ажылда-арынын социал деткимчезинин хемчегле-

1. Федералдыг хоойлужудулга езугаар-дүнген социал деткимченин хемчеглерин-өдилге адырынын дараазында ажылда-арына бээр: а) жыл-чорудулгазы өөредилге чорудуу-е дорт холбаалыг удуртукчу ажылда-арга: директорларга, директорларнын-лакчыларына, начальниктерге, өөредил-албан черлеринин болгаш оларнын-интурлуг кезектеринин эргелекчилеринге-министративтиг-ажыл-агый харылаар-азы-биле директорларнын оралакчыла-дан аңгыда);

б) педагогика ажылдакчыларына: башкы-га, кижизидикчи башкыларга (улуг киж-икчи башкыларны киригени-биле), узат-хун бөлүктөрүнүн кижизидикчи башкы-ынга, башкыларга, социал педагогтарга, дырал ажыл-агыйын айыл чок бо-унун үндэиннеринин башкыларынга-анизаторларга, улуг вожатыйларга, пси-ог башкыларга, күш-ажыл талазы-биле-агог-организаторларга, инструкторлар-күш-культура талазы-биле инструктор-га, немелде өөредилгенин башкыларын-бүдүрүлге өөредилгенин мастерле-ге, нити билиг школаларын күш-ажыл-изидилгенин удуртукчуларынга (шко-интернаттарны, кезээки (сенниг) школа-ны киригени-биле), өөредилге-консуль-ия пунктуларынын, уруглар садтарынын, едилге-бүдүрүлге комбинаттарынын, фессионал училищелеринин, төптерин-лекчилеринге болгаш школаларда ин-наттарнын кижизидикчи башкыларынга; кижизидикчи башкыларга (улуг баш-арны киригени-биле), башкыларга, ло-д башкыларга, дефектолог башкыларга, олог башкыларга, күш-культура талазы-е инструкторларга;

башкыларга-тренерлерге, немелде өөредилгенин башкыларынга, концертмейс-терлерге, хөгжүм удуртукчуларынга, немел-де өөредилге албан черлеринин бүдүрүлге өөредилгенин мастерлеринге;

в) өөредилге албан черлеринин мето-дистеринге;

г) библиотекалар эргелекчилеринге, нити билиг школаларын библиотекаларынга (школа-интернаттарны киригени-биле);

д) эмчилерге болгаш ортумак медицина-ажылдакчыларынга (фельдшерлер, эмчи-сестралары).

2. Көдээ черлерде, хоорай хевирлиг-суурларда, суурларда чурттап турар өө-редилге албан черлеринин башкылаашкын-ажылдакчылары одалгалыг болгаш чырык-тыг чурттаар чер дээш акша хевиринге ком-пенсацияны алыр эргелиг.

Бо кезектин бирги абзазында көрдүнгөн-компенсация алырынга эрге пенсияже үн-е берген өөредилге адырынын специалис-теринге, бир эвес олар көдээ черлерге 10-чылдан эвээш эвес үеде ажылдаан, ында-чурттап турар болгаш пенсияже үнерде ол-чингелделерин ажыглап турган болза, ка-дагалаттынар. Компенсация алыр эрге пен-сионерлерге, оларнын Тыва Республиканын-иштинге чаа көдээ черже көшкени-биле-кадагалаттынар.

Кажан өг-бүлөде ийи азы элээн каш-кежигүннер коммунал ачы-дузаларын тала-зы-биле социал деткимче алыр эргелиг бол-ган таварылгаларда ол деткимчени өг-бүл-е оларнын чаңгызынга бээр.

Бир эвес өөредилге талазы-биле специ-алист ындыг деткимче бээр хире көдээ чер-де ийи азы элээн каш албан черлеринде ажыл-дап турар болза, социал деткимченин хем-чеглерин ооң кол ажылынын аайы-биле бээр. Элээн каш хоойлу-дүрүм үндэиннеринге ба-рымдаалаш, ол кижиде социал деткимченин-хемчеглерин бээр эрге бар болганда, аңаа-социал деткимчени үндэиннерин кайы-бирээзинге, шилилге аайы-биле бээр.

3. Ажылдап турар тарифтерин болгаш өр-тектерин барымдаалап төлээринге башкы-ажылынын ажылдакчыларына чылыдылга-лыг болгаш чырыктыг чуртталга шөлүн бээр-талазы-биле социал деткимченин хемчегле-рин бээр-биле холбашкан чарыгдалдарнын-дараазында хемчеглери көргүзөр уурлуг:

1) оран-сава ээлеринин чуртталга ба-жынын ажыглааны дээш төлевиринге;

2) чырыдылга талазы-биле электри-хандырылгазынга;

3) чылыг хандырылгазынын төпчүтүнгөн-системаларлыг бажыңнарда чылыдылга-дээш чарыгдалдарга;

4) төп одалгазы болгаш газ хандырыл-газы чок бажыңнарда одаар чүүл өртээни-компенсациязын чарыгдалдарны эгидер.

Чарыгдалдарнын нити хемчээлин төлээ-рин дараазында чүүлдерин барымдаалап-тодарадыр:

а) башкы ажылында ажылдакчыларнын-санын;

б) чуртталга бажыңнарын болгаш-чурттаар чер ээлеринин бажыңнарында-башкы ажылында ажылдакчыларнын ээле-п турар нити шөлүн (нити чуртталга бажы-нарында чамдык комнаттарнын шөлүн-барымдаалап);

в) чарыгдалдарнын болгаш нити шөлүнүн-нормативин барымдаалап, чылыг хандырыл-газы-биле төпчүтүнгөн системалыг бажы-нарын одаарынга үндүрер чарыгдалдарын;

г) хамаатыларнын ажыглап турар кадыг-одаар чүүлүн үүрмектээн эң ындыкы өр-тээн болгаш чурттакчыларнын күштүг болуп-турар хоойлужудулга дүүштүр санаан-кадыг одаар чүүлүн бээр хемчээлин;

д) электри энергиязынын тарифин-болгаш чуртталга бажынын чырыдылга-га ажыглаар электри энергиязынын хемчээлин-барымдаалаар.

4. Тыва Республиканын күсөкчи эрге-чагыргазынын төлээлтирген органы (моон-ыңай - төлээлтирген орган дээн) башкы-ажылынын ажылдакчыларына чылыдылга-лыг болгаш чырыктыг чуртталга шөлү дээш-чарыгдалдарны дуглаарын, республиканын-өөредилге албан черлеринин болгаш-муниципалдыг районнарнын чарыгаларын агар-саннарныч акша шилчидеринин аргазы-биле кылыр.

Өөредилге албан черлери башкы ажы-лынын ажылдакчыларына чылыдылгалыг-болгаш чырыктыг чуртталга шөлү дээш-чарыгдалдарны дуглаарын (моон ыңай акша-хөреңги алыкчылары дээн), акша-хөреңги-алыкчыларынын чээли албан черлеринде-ажыткан агар саннарныч квартал санында-акша шилчидеринин аргазы-биле чорудар.

5. Акша-хөреңги алыкчылары өөредилге-албан черинин административтиг хемчегле-рине төлевир кылган реквизииттерин көргүскени-биле дараазында документилерин кошкан-билдиришкенин кириер:

а) чуртталга оран-савазын ажыглааны-дээш (чээштин төлевирин) төлевир кылыр-кезээнге чарыгдалдарны дуглаары-биле;

б) жылдаар черинден өөредилге албан

чери-биле күш-ажыл хамаарылгалары барын-бадыткап турар болгаш башкы ажылынын-ажылдакчызынын албан-дужаалдарын дугайында (чыл санында) медээлерни-кириген справканы;

социал хөлези керээлеринин хоолгазын-болгаш күрүненин азы муниципалдыг чурт-талга оран-савазынын фондузунун чуртталга-бажыңнарын хөлези керээзинин холгаш-чуртталга бажыңнын ээлеринин докумен-тилеринин хоолгаларын;

башкы ажылдакчынын чуртталга оран-савазында ээлеп турар нити шөлүн айыт-каны-биле бажыңнын дептеринде ушта-бижилгени;

башкы ажылдыг ажылдакчыларнын чурт-тап турар черинин аайы-биле хамаатыларнын-учедун кылыр органнарнын справказын;

чуртталга оран-савазын ажыглап турары-дээш төлевир кылган отчеттук үелеринин-төлевир кылган документилеринин хоолга-зын (хөлези дээш төлевир), отчеттук үенин-дараазында айынын 20-ниң хунунден орай-эвес хуусаада;

чуртталга оран-савазын болгаш оран-сава ээлеринин ажыглааны дээш төлевир-кезээнге чарыгдалдарнын хемчээлинин-санаашкынын, отчеттук үенин дараазында-айынын 20-ден орай эвес хуусаада;

б) чылыдылга дээш (чылыг хандырыл-газы, ооң иштинде печкага одаар чүүл чедир-гени дээш) төлевир кезээнге чарыгдалдарны-дуглаары-биле;

чылыдылга дээш дуза көргүзери көрдү-нүп турар хөй квартираларлыг бажыңнарын-эргелел черлеринин керээлеринин хоолга-зын база (азы) чылыдылга дузазын көргүс-кенин дугайында керээлеринин хоолгазын, печка барда, одаар чүүл чедирген керээ-леринин хоолгазын;

ажылдаар черинден өөредилге албан-чери-биле күш-ажыл хамаарылгалары барын-бадыткап турар болгаш башкы ажылынын-ажылдакчызынын албан-дужаалдарын дугайында (чыл санында) медээлерни-кириген справканы;

хамаатыларга одаар чүүлдүн нормазын-тодаратканынын дугайында муниципалдыг-хоойлу-дүрүм актызынын хоолгазын;

башкы ажылдакчынын чуртталга оран-савазында ээлеп турар нити шөлүн айыт-каны-биле бажыңнын дептеринде ушта-бижилгени;

башкы ажылдыг ажылдакчыларнын чурт-тап турар черинин аайы-биле хамаатыларнын-учедун кылыр органнарнын справказын;

чылыдылга дээш төлевир кылыры-көрдүнгөн отчеттук үенин төлевир кылган-документилеринин хоолгазын (хөлези дээш-төлевир), отчеттук үенин дараазында айынын-20-ниң хунунден орай эвес хуусаада;

чылыдылга дээш (чылыг хандырылгазы), ооң иштинде отчеттук үенин дараазында-айынын 20-ден орай эвес хуусаада печкага-одаар чүүл чедиргени дээш төлевир кылыр-кезээнге чарыгдалдарнын хемчээлинин-санаашкынын;

в) чуртталга бажыңнарын чырынга-ажыглаан электри энергиязы дээш төлевир-кылыр кезээнге электри хандырылгазы дээш-чарыгдалдарны дуглаары-биле;

чылыг хандырылгазынын дузазын көргү-зери көрдүнүп турар хөй квартираларлыг-бажыңнарын эргелел черлеринин керээле-ринин хоолгазын база (азы) чылыг ханды-рылгазынын дузазын көргүскенин дуга-йында керээлеринин хоолгазын;

башкы ажылынын ажылдакчызынын-ажылдаар черинден өөредилге албан чери-биле күш-ажыл хамаарылгалары барын-бадыткап турар болгаш башкы ажылынын-ажылдакчызынын албан-дужаалдарын дугайында (чыл санында) медээлерни-кириген справканы;

башкы ажылдыг ажылдакчынын чурттал-га оран-савазында ээлеп турар нити шөлүн-айытканы-биле бажың дептеринден ушта-бижилгени;

башкы ажылдыг ажылдакчыларнын чурт-тап турар черинин аайы-биле хамаатыларнын-учедун кылыр органнарнын справказын;

чылыдылга дээш төлевир кылыры-көрдүнгөн отчеттук үенин төлевир кылган-документилеринин хоолгазын (хөлези дээш-төлевир), отчеттук үенин дараазында айынын-20-ниң хунунден орай эвес хуусаада;

өөредилге албан чери:

1) акша-хөреңги алыкчыларынын бил-диришкенин болгаш оларга кады-кошкан документилерин бүртүкээр;

2) билдиришкенин төлевирлер-кылган түңнерин эгидерин база кириген-документилерин барымдаалын кынаар;

3) билдиришкенин болгаш чогуур-документилерин кириген хунунден эгелээш, 20-календарлыг хун дургузунда чарыгдал-дарны дуглап бээринин барымдаазынын-дугайында шитпирин хүлээп алыр;

4) алыкчынын агар санынче акша шил-чидилгенин кылыр, а бир эвес докумен-тилерни чедир кирибээн азы дедир эгидилге-кылырынын барымдаазы бадыткатынмаан-таварылгада чарыгдалдарны дуглаарында

ойталаарынын дугайында шитпир хүлээп-алыр болгаш ол дугайында чылдаганын-айытканы-биле билдиришкенин ээзинге-дыңнадыр.

Өөредилге албан чери акша-хөреңги-алыкчыларынын агар саннарныч шилчидил-ге кылыры-биле, чогуур өөредилге албан-черинин турар черинде Тыва Республиканын-муниципалдыг өөредилге черинче, Тыва-Республиканын төлээлтирген органынын-бадылааны форма езугаар чарыгдалдар-сметазын чорудар.

Тыва Республиканын муниципалдыг-өөредилге чери чарыгдалдар сметазын-төлээлтирген органче чорудар.

8 чүүл. Бо Хоойлунун күштүг болуп-кирири

Бо Хоойлу, ону албан-езузу-биле парлаан-хунунден эгелээш, он хонук эрткенде, күштүг-болуп кириер.

9 чүүл. Тыва Республиканын хоойлужу-дуга актыларын күжүн чидирген деп-санаары

1. Бо Хоойлунун күштүг болуп кириген-хунунден эгелээш, дараазында хоойлуларны-күжүн чидирген деп санаар:

1995 чылдың июль 24-те № 336 Тыва-Республиканын "Өөредилге дугайында" Хоой-лузун («Тувинская правда», 1995 чылдың-август 10-да);

1997 чылдың декабрь 19-та № 821 Тыва-Республиканын "Тыва Республиканын-«Өөредилге дугайында» Хоойлузунга өс-керилгелер болгаш немелделер кириеринин-дугайында» Хоойлузун («Тувинская правда», 1998 чылдың январь 10-да);

2001 чылдың февраль 17-де № 948 Тыва-Республиканын "Тыва Республиканын-«Өөредилге дугайында» Хоойлузунга өс-керилгелер кириеринин дугайында» Хоойлузун («Тувинская правда», 2001 чылдың март 27-де);

2004 чылдың декабрь 29-та № 988 УХ-1 Тыва Республиканын "Тыва Республиканын-«Өөредилге дугайында» Хоойлузунга өс-керилгелер кириеринин дугайында» Хоойлузун («Тувинская правда», 2005 чылдың март 25-те; «Шын», 2004 чылдың декабрь 31-де);

2005 чылдың апрель 6-да № 1248 УХ-1 Тыва Республиканын "Тыва Республиканын-«Өөредилге дугайында» Хоойлузунун 33-кү-чүүлүнге өскерилгелер кириеринин дугайында» Хоойлузун («Тувинская правда», 2005 чылдың апрель 9-та);

2006 чылдың февраль 17-де № 1684 УХ-1 Тыва Республиканын "Тыва Республиканын-«Өөредилге дугайында» Хоойлузунга өс-керилгелер кириеринин дугайында» Хоойлузун («Тувинская правда», 2006 чылдың март 2-де);

2006 чылдың июль 13-те № 1879 УХ-1 Тыва-Республиканын "Тыва Республиканын-«Өөредилге дугайында» Хоойлузунга өс-керилгелер кириеринин дугайында» Хоойлузун («Тувинская правда», 2006 чылдың август 3-те);

2007 чылдың июль 23-те № 259 УХ-1 Тыва-Республиканын "Тыва Республиканын-«Өөредилге дугайында» Хоойлузунга өс-керилгелер кириеринин дугайында» Хоойлузун («Тувинская правда», 2007 чылдың август 7-де; «Шын», 2007 чылдың август 23-те);

2008 чылдың апрель 21-де № 685 УХ-1 Тыва Республиканын "Тыва Республиканын-«Өөредилге дугайында» Хоойлузунга өс-керилгелер кириеринин дугайында» Хоойлузун («Тувинская правда», 2008 чылдың май 6-да, май 15-те; «Шын», 2008 чылдың май 6-да);

2008 чылдың июль 4-те № 814 УХ-1 Тыва-Республиканын "Тыва Республиканын-«Өөредилге дугайында» Хоойлузунга өс-керилгелер кириеринин дугайында» Хоойлузун («Тувинская правда», 2008 чылдың июль 22-де; «Шын», 2008 чылдың июль 29-та);

2009 чылдың май 4-те № 1117 УХ-1 Тыва-Республиканын "Тыва Республиканын-«Өөредилге дугайында» Хоойлузунга өс-керилгелер кириеринин дугайында» Хоойлузун («Тувинская правда», 2009 чылдың май 16-да; «Шын», 2009 чылдың май 19-та);

2009 чылдың ноябрь 24-те № 1633 УХ-1 Тыва Республиканын "Тыва Республиканын-«Өөредилге дугайында» Хоойлузунга өс-керилгелер кириеринин дугайында» Хоойлузун («Тувинская правда», 2009 чылдың декабрь 3-те; «Шын», 2009 чылдың декабрь 1-де);

2010 чылдың ноябрь 19-та № 75 ДХ-1 Тыва-Республиканын "Өөредилге дугайында» Тыва Республиканын Хоойлузунга өскерил-гелер кириеринин дугайында» Хоойлузунга («Тувинская правда», 2010 чылдың ноябрь 25-те; «Шын», 2010 чылдың ноябрь 30-де).

2. 1995 чылдың июль 24-те № 336 Тыва-Республиканын "Өөредилге дугайында» Хоойлузунга дүүштүр хүлээп алдыган Тыва-Республиканын нормативтиг хоойлу-дүрүм-актылары федералдыг хоойлужудулгага-болгаш бо Хоойлуга чөрүшек чок болуп-турар кезээнге күштүг болур.

Тыва Республиканын Чазаанын-Даргазы Ш. КАРА-ООЛ

Кызыл хоорай
2010 чылдың декабрь 23
№ 373 ДХ-1.

Байыр чедирип тур бис!

АЛБАН-ХҮЛЭЭЛГЕЗИН АК СЕТКИЛДИГ КҮҮСЕТКЕНИ ДЭЭШ

Россия прокуратуразының 289 чылы-биле холбаштыр Россия Федерациязының Чиңгине прокурору Юрий Чайка бодунуң дужаалы-биле албан-хүлээлгезин ак сеткилдиг күүсеткени дээш Тываның бөлүк юристерин шаңнаан.

Албан-хүлээлгезин үлгерлиг күүседип турары, прокуратура органнарынга үр үеде үргүлчүлелдиг ажилдааны дээш база Россия прокуратуразының 289 чылы-биле холбаштыр «Россия Федерациязының прокуратуразының хүндүлүг ажилдакчызы» хөрөк демдээн Россия Федерациязының Чиңгине прокурорунуң мактал бижии-биле каттай республика прокурорунуң организастыг айтырыглар болгаш күүселде контролюнун талазы-биле улуг дузалакчызы, юстицияның улуг чөвүлекчизи Галина Киселевага

тывыскан.

Үр үеде болгаш ак сеткилдиг албан-хүлээлге дээш «Прокуратураның хоочуну» медаль-биле Тыва Республиканың прокуратуразының хоочуну, юстицияның улуг чөвүлекчизи Петр Судеркинни шаңнаан.

Республиканың төлээлекчи (хоойлужудулга) болгаш күүсекчи органнары-биле, тус чер бот-башкарылга органнары-биле кады ажилдажылга талазы-биле Тыва Республиканың прокурорунуң улуг дузалакчызы Валентина Бережецкаяны үр чылдарда, ак сеткил-

диг ажылы болгаш албан-хүлээлгезин үлгерлиг күүсеткени дээш «Ак сеткилдиг албан-хүлээлге дээш» хөрөк демдээ-биле шаңнаан.

Назы четпээннер дугайында хоойлу күүселдезинге хайгаарал талазы-биле Тыва Республиканың прокурорунуң улуг дузалакчызы турган амгы үеде Би-Хем район судунун судьязы Светлана Черновага «Хоойлуга шынчы чоруу дээш» шылгалар хөрөк демдээниң бирги чергезин тывыскан. Тыва Республиканың прокуратуразының кол специалисти, РФ-тиң күрүнениң хамааты албанының 1 класстың референтизи Руслана Маныла «Хоойлуга шынчы чоруу дээш» шылгалар хөрөк демдээниң ийиги чергези-биле шаңнаткан. Шылга-

ралдың ол демдээниң үшкү чергезин прокурорларның улуг дузалакчылары, юстицияның Улуг-Хем районда биче чөвүлекчизи Кира Ооржак болгаш Сүт-Хөлде-Ранса Ондар оларга тывыскан.

Прокурор хайгааралын боттандырып турар үеде эгелекчи чорук болгаш шалыпкын ажылы дээш юстицияның биче чөвүлекчизи класс албан-дужаалын Каа-Хем районунун прокурору Евгений Мельниковка хуусаадан эрте тывыскан.

Россия Федерациязының Чиңгине прокурорунуң хүндүлел бижиктери-биле Кызылдың район аразының прокурорунуң улуг дузалакчызы, бирги класстың юризи Ульяна Сундуйну болгаш Чаа-Хөл районунун прокурорунуң оралакчызы, бирги класстың юризи Оюмаа Ынаалайны шаңнаан.

Республика прокуратуразының 1 разрядының улуг специалисти, РФ-тиң күрүнениң хамааты албанының референтизи Алинаа Донгакка белек тывыскан.

Чөөн-Хемчик районунун проку-

рорунун улуг дузалакчы класстың юризи Аэлита Ка, Тожу районунун прокуратуразының 3 класстың дузалакчызы, Наталья Санькога, Тыва Республиканың прокуратуразының рядтын улуг специалисти, кхамааты албанының 1 класстың референтизи Татьяна Цинага болгаш Тес-Хем районунун прокуратуразының ажилдуу прокурору Руслана Ойдука, РФ-тин күрүнениң хамааты албан-класстың референтизи, Кызылдың район аразының прокуратуразының ажилдакчызы

Тюлюшке Россия Федерациязының Чиңгине прокурорунуң четтиришкин чарлаан.

Боттарының албан-гелерин ак сеткилдиг күүсеткени Тываның бөлүк прокуратуразының ажилдакчыларынга Тыва Республиканың прокурору Павел Ровтун дужаалы-биле шаңнаан.

Василий КРИКОВ Тыва Республиканың прокурорунун улуг дузалакчы

Сеткилден чагаа

НАЗЫННЫҢ КҮЗҮ

Чылдың күзү — дүжүт ажаалдазының үези. А назынның күзү — эрткен амыдыралдың оруктарынча хая көрнүр сактышкыннарның үези, буурул баштар, арында сыгыглар. Ол — пенсия назынының үези. Ол үеде кым-бир кижиниң чуртталгазы чааскаанзыргай, ээнзиргей апаар, өскези бодун кымга-даа херек чок кижини кылдыр санай-даа бээр. Ам мен бодап чоруурумга, эргиде Сарыг-Септин кончук идекпейлиг кижилери анаа-ла «читкилей» берген дег, бажыңнарындан үнмөстөэн, садыг-магазинге, кудумчуга, хой-ниити черлеринге көзүлбөстөэн.

Пенсияже үнген соонда мен 4 чыл иштинде хоочуннарга ай-санының акша төлөвирлерин чедирип берип турган мен. Олар акшага көөрдө, мээң келгенимге аажок өөрүүр, кижини хөөрежик-сээр, аарып чытканнары безин туруп келгеш, бичини када безин мээң-биле аажок чугаалажыр чүве.

Бистиң Сарыг-Септе боттарының эгелээшкени-биле хоочуннар-га материалдыг болгаш мораль-дыг дуза чедирип турар организа-

циялар бары өөрүнчүг. Оларга район суду (даргазы Ш.К.Күжүгет), № 1, 2 школаларның коллективтери (директорлары Г.Я. Сарыглар, Ч.М. Макпан-оол) хамааржыр.

Ыдыктыг XIV Далай-Лама кижиниң амыдыралчы күш-шыдалын эриг сеткил, чылыг хамаарылга, кээргээчел чорук немээр, күштелдирер деп угаадып чоруур. Ол кандыг-даа эмден артык дузалаар.

Кижиниң өөрүшкүзүңге хой-ле чүве херек чок. Бистиң суурда

ужуражып душканда безин сеткил сергеп келир кижилер хой. Чижээ, «Виола» аптеканың эргелекчизи Л.С. Горбуль, нотариус Ч.М. Спрыгина, эмчи сестралары М.А. Семис, Р.Б. Кызыл-оол, мал эмчизи Е.С. Листкова олар-дыр. Оларның-биле анаа чугаалажыры безин өөрүнчүг. Эки кижилер хой, оларның шуптузун адап санаары болдунмас.

Чер-черлерде пенсионерлер организациялары улуг назылыг кижилерниң амыдырал-чуртталгага сонуургалын чидирбес дээш хой-ле хемчеглерни-спортчу маргылдааларны, фестивальдарны, конкурстарны, байырлалдарны эрттирип турар. Ынчангаш хоочуннары-выска Чаа чыл-биле байыр чедирип, сагыш човангыр болуп, оларның сеткилин сергедип, назы-харын узадырынга дузалап көрээлиңер деп кыйгы салыксаар-дыр мен.

Сергей СЫМЧААН,
Россияның пенсионерлер эвилелиниң Каа-Хем кожунда салбырының даргазы.

ДЫҢНАДЫГ

Тыва Республиканың муниципалдыг району Сүт-Хөл кожу чагыргазының тудуг болгаш өнчү башкаар килдизинче Сүт-Хөл кожуунун Ишкин суурнун Ишкин кудумчузунун №91 кв. 2 бажы чурттал турар Максим Делгер-оолович Түлүштен 2010 чылдың сентябрь 16-да №232 Сүт-Хөл кожуунун Ишкин сумузунун Ишкин кудумчузу, бажың 28 девискээринде 1000 дөрбелчин метр участкагун хууда чуртталга бажыңын тудары-биле 5 (беш) арендага бээрин дилээн билдиришкин киргенин сонуурга хамаатыларга дыңнадып тур.

Күштүг болуп турар хоойлужудулга езугаар бо медээни лаанындан бээр 30 хонук дургузунда анаа удурланган билдик киини дараазында адреске хүлээп ал турар: 668150, Тыва Республика Суг-Аксы сумузу, б.16, Сүт-Хөл кожуун чагыргазының тудуг башкаар килдизи.

Тыва Республиканың Чазааның Аппарады болгаш Канцелярияның коллективни Юрий Ламажапович Кенденге оон өөнүң ишти айыыл-халапка таварышкаш мөчээни-биле холбаштыр кажыыдалды илередип тур.

Полина Конгаевна
КЕНДЕНИҢ

айыыл-халапка таварышкаш мөчээни-биле холбаштыр кажыыдалды илередип тур.

Тыва Республиканың Өөредилге болгаш эртем яамы республиканың педагогика ниитилежилгези Тээли суур өөреникчилериниң немелде өөредилгезиниң техниктиг чогаад төвүнүн башкызы

Юрий Май-оолович
САЛЧАКТЫҢ

болгаш Бай-Тайга кожун чагыргазының өөредилге эргелекчи методиктиг кабинетиниң библиотекары

Саида Дадар-ооловна
СААЯНЫҢ

база Бай-Тайга кожунунун Найырал ортумак школазының культура башкызы

Дуюг Борисович
КУНЗУКТУҢ,

Бай-Тайга кожун чагыргазының өөредилге эргелекчии секретарь

Наила Александровна
ХЕРТЕКТИҢ

озал-ондакка таварышкаш мөчээни-биле холбаштыр төрелдерин болгаш чоок кижилеринге ханы кажыыдалын илередип тур.

Тыва Республиканың Өөредилге болгаш эртем яамы республиканың педагогика ниитилежилгези РСФСР-ниң школазы алдарлыг башкызы, Россияның улус чырыдышкынының тергилер Каа-Хем кожунунун хүндүлүг хамаатызы, «Тываның төөгү» өөредилге номунун болгаш программаның автору, педагогика к ажылының хоочуну

Иргит Араптанович
ДОСТАЙНЫҢ

үргүлчүлелдиг аар аараанының соонда мөчээни-биле холбаш ханы кажыыдап, төрелдеринге болгаш чоок кижилериниң кажыыдалды илередип тур.

Чаа чылдың баштайгы дыштанылгазында

«Кым часпайн адарыл, уруглар?».

«Эх, бис ийини көрүңер даан!».

Валерия КОНГАРНЫҢ тырттырган чуруктары.

ШЫН

Индекс 667000.
Кызыл хоорай,
Красноармейская, 100.

ТУРГУЗУКЧУЗУ: Тыва Республиканың Чазаа.
Кол редактор С.С.МОНГУШ.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: Кол редактор—2-01-35, редакторунун оралакчызы — 2-19-87, тел. факс (394-22) 2-17-94, бухгалтерия — 2-17-91. e-mail: shyntuva@mail.ru
КИЛДИСТЕР: ниитилел-политиктиг килдиз—2-18-10, культура, өөредилге — 2-03-88, чагаа — 2-17-09, көдээ ажил-агы — 2-17-09, очулга — 2-03-87, үлетпүр — 2-40-77.
Солун келбейн барганда, 3-14-94 телефонче долгаар.
Неделяда үш катал үнер. Хемчээли парлаан 4 ама.
Тираж 8470. Чагыг 3. Номерни парлагаче дужааганы: график езугаар — 21.00, херек кырында — 20.00.

АГАР САНЫЫС: № 40703810900000010000 ОАО НКО "Тувакредит" Кызыл ИНН—1701008465; корр сч 30101810700000000740 БИК 04930474
Россия Федерациязының Парлалга, телерадио-дамчыдылга болгаш массалыг коммуникациялар херектериниң талазы-биле яамызының Ортаак Сибирьде регионнар аразының девискээр эргелели «Шын» солунну 200 чылдың май 14-те эде бүрткээн.
Херечилелдин дугаары — ПИ № 16-0510. Индекс 11530, 31730.
«Тываполиграф» ААН-га парлаан. (Кызыл, Шетинкин-Кравченко, 1).
Солунда парлаттыг материалдарның авторларының бодалдар редакцияны туружу-биле дүүшпейн барып болур. Айыттыг саннары болгаш өске-даа фактылары, дыңнадыглары дээш авторлар боттары харыылаар.